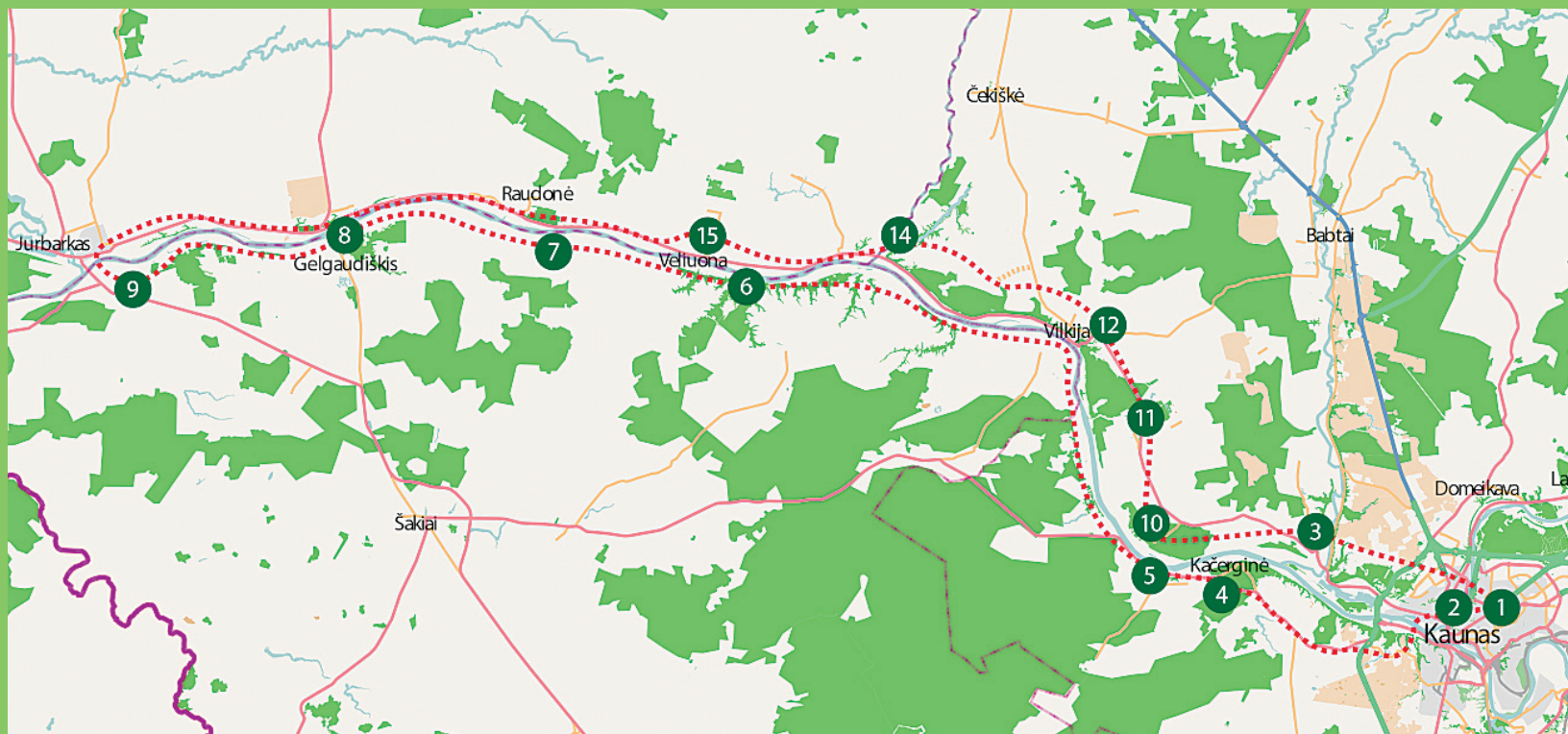

ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO PĒDSAKAIS

**PILIGRIMŲ IR KELIAUTOJŲ
VADOVAS**

KELIONIŲ DEŠINIUOJU IR KAIRIUOJU NEMUNO KRANTU SCHEMA

- 1 Kauno arkikatedra
- 2 Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčia
- 3 Raudondvaris
- 4 Kačerginė
- 5 Zapyškis
- 6 Ilguva
- 7 Plokščiai

- 8 Gelgaudiškis
- 9 Kiduliai
- 10 Kulautuva
- 11 Paštuva
- 12 Vilkija
- 14 Seredžius
- 15 Veliuona

ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO PĖDSAKAIS

ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO PĖDSAKAIS

PILIGRIMŲ IR KELIAUTOJŲ
VADOVAS

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA, 2013

UDK 23/28(474.5)(091)(036)
Že49

Parengta valstybės lėšomis pagal Žemaičių Krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų minėjimo 2009–2017 metais programą

Projektą iš dalies finansuoja
KULTŪROS RĖMIMO FONDAS

Tekstus parengė mons. RIMANTAS GUDLINKIS ir VLADAS LIEPUONIUS

Projekto vadovas ir spec. redaktorius VYTAUTAS ALIŠAUSKAS

Redaktorius asistentė GIEDRĖ OLSEVIČIŪTĖ

Maketuotoja VIOLETA BOSKAITĖ

Nuotraukos – VYTAUTO RAZMOS, KERNIAUS PAULIUKONIO, TOMO PILIPONIO, taip pat ARŪNO BALTĖNO (p. 119), VIOLETOS BOSKAITĖS (pirmas viršelis, p. – 105, 109 viršuje, 112 viršuje, 113 apačioje, 114, 125, 128, 129, 130, 133 apačioje, 134 viršuje, 141), KLAUDIJAUS DRISKIAUS (p. 85 apačioje), PAULIAUS SPŪDŽIO (p. 48 apačioje), ANTANO ŠNEIDERIO (p. 37), SIGITO VARNO (p. 137)

© Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2013

© Jonas Boruta, Rimantas Gudlinkis, Vladas Liepuonius, 2013

© Arūnas Baltėnas, Violeta Boskaitė, Klaudijus Driskius, Kernius Pauliukonis, Tomas Piliponis, Vytautas Razma, Paulius Spūdys, Antanas Šneideris, Sigitas Varnas, 2013

ISBN 978-9986-592-72-3

TURINYS

TELŠIŲ VYSKUPO ŽODIS. Žemaičių Krikšto kelio vadovą palydinti į skaitytojų ir keliautojų rankas bei širdis	7
Kauno arkikatedra	15
Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčia	20
Raudondvaris	23
Kačerginė	27
Zapyškis	30
Ilguva	33
Plokščiai	36
Gelgaudiškis	39
Kiduliai	42
Kulautuva	45
Paštuva	47
Vilkija	50
Kun. Antano Mackevičiaus suėmimo vieta	52
Seredžius	54
Veliuona	57
Gėluva. Birutkalnis	60
Ariogala	61
Palazduonys	65
Čekiškė	67
Paprieniai. Prof. Prano Dovydaičio sodyba	68
Ugioniai	71
Betygala	73
Bernotai. Pasandravys	77
Žaigynys	79
Šiluva	82
Lyduvėnai	87
Maironiai	89

Pagryžuvys	92
Kelmė	94
Verpena	97
Vaiguva	99
Užventis	101
Šatrijos kalva	105
Luokė	106
Biržuvėnai	108
Janapolė	111
Varniai. Šv. Aleksandro bažnyčia	114
Varniai. Katedra	117
Varniai. Kunigų seminarija	121
Viešvėnai	123
Rainiai	125
Telšiai	128
Kęstaičiai	134
Alsėdžiai	136
Žemaičių Kalvarija	139
PILIGRIMŲ SUSIMĄSTYMIUI ŽEMAIČIŲ ŽEMĖS POETŲ EILĖS IR GIESMĖS	146
PILIGRIMYSTĖS VIETŲ RODYKLĖ	150

TELŠIŲ VYSKUPO ŽODIS

Žemaičių Krikšto kelio vadovą palydint į skaitytojų ir keliautojų rankas bei širdis

1413 metų rudenį paskutinį Europoje pagonybės tamsoje dar likusį žemės lopinėlį – Žemaičių žemę pasiekė Krikšto malonės srovė. Prieš tai per du kartus kunigaikščio Vytauto į Žemaičių žemę atsiųsti kunigai 1394–1398 ir 1411–1413 m. skelbė paskutiniams pagonims Europoje žemaičiams Kristaus Evangeliją. Ją priėmusieji 1413 metų rudenį buvo krikštijami. Istorikas Paulius Rabikauskas taip aprašo šį įvykį: „Vėlyvą 1413 metų rudenį du valdovai – karalius Vladislovas Jogaila ir Didysis kunigaikštis Vytautas, Kaune sėdo į mažą laivelį ir plaukdami Nemunu, po to Dubysa, pasiekė Žemaitijos glūdumą... Valdovai įsakė iškirsti garbinamus medžius ir užgesinti 'šventąją' ugnį. Jie patys (dar kartą) tos tautos kalba aiškino krikščioniškas tiesas ir ragino žmones išpažinti tą patį tikėjimą, kaip ir jų valdovai. Taip buvo atliktas krikštas ir pasirušta keleto bažnyčių statybai“¹. Taip ir Žemaičių žemės vaikams išsipildė testamentiniai Jėzaus žodžiai, pasakyti Apaštalams: „Eikite ir padarykite mano mokinius visų tautų žmones, krikštydami juos vardan Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, mokydami laikytis visko, ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“ (Mt 28, 19–20).

Nesuklysimė manydami, kad tardamas šiuos žodžius, Jėzus dvasios akimis žvelgė taip pat į mūsų kraštą, Žemaičių žemę ir ne tik į 1413 m., bet ir vėliau krikštą priėmusius mūsų protėvius, o ir į mus – jų ainius... Švenčiant Lietuvos Krikšto atbaigimo, tai yra Žemaičių Krikšto 600 metų jubiliejų, linkime visiems Žemaičių žemės ir Lietuvos krikščionims palaimingai pajusti ir išgyventi

¹ Paulius Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, Vilnius: Aidai, 2002, p. 70.

Jėzaus žvilgsnį, atkreiptą į mus; žvilgsnį, besibeldžiantį į mūsų širdis ir sąžines... Tegul šis jubiliejinis susitikimas su Jėzumi būna kadaise mūsų priimto krikšto malonę sudabartinanti ir atnaujinanti gyvojo vandens versmė, išstrykštanti ir iš mūsų laikų akmens uolų.

Norėtume palinkėti, kad Egipto nelaisvės išvaduotos Senojo Testamento Dievo Tautos patirtis būtų mūsų tautos patirtis šiandien: „Kai Dievo tauta iš Egipto išėjo, kai Jokūbo ainiai pagonių tautą paliko, Tada Judo šeima tapo Dievo šventove, Izraelis karalyste jo pasidarė. Pamatė juos jūra ir pasitraukė, atgal pasisuko Jordanas. Kalnai šokinėjo kaip išgąsdintos avys, kauburiai – tarsi ėriukai. Kas gi tau, jūra, ko gi tu bėgi? Ko atgal traukies, Jordane? Ko, kalnai, būkštaujate kaip avys, kauburiai – lyg ėriukai? Drebėki, pasauli, prieš Viešpaties veidą, prieš galingąjį Dievą Jokūbo! Jam iš akmens vandenys tvinsta, versmė iš uolos jam išstrykšta“ (Ps 113 (114), 1–8; kun. A. Liesio vertimas).

Nepaisant dažnai mūsų tautai skelbiamų pesimistinių ateities prognozių, vis dėlto galima ir šviesesnė ateitis, bet tai priklauso ir nuo kiekvieno iš mūsų ištikimybės tam Dievui, kuriam meilę ir ištikimybę, priimdami krikštą, prižadėjo mūsų protėviai, seneliai ir tėvai.

1411–1413 metais ne tik lenkų, bet čekų, net italų, taip pat ir vienas kitas per 26 metus nuo Aukštaičių Krikšto pašventintas lietuvis kunigas atvyko paskutinių Europoje pagonių žemaičių ruošti krikštui. Jie vyko į Žemaičius kunigaikščio Vytauto paraginti ir siunčiami. O 1413 metų rudenį krikštui pasiruošusių žemaičių masinio krikšto akcijai išsiruošę pusbroliai lenkų karalius Jogaila ir didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas. Jų kelias Nemunu ir Dubysa 1413 m. rudenį – tai Evangelijos žinios ir krikšto malonės kelias į mūsų protėvių žemaičių sielas... Kviečiame ir siūlome tuo keliu pakeliauti šių dienų Žemaičių ir Lietuvos krikščionims. Keliaujant Nemuno ir Dubysos pakrantėmis, po to Žemaičių kalvomis per Šatriją iki Varnių, o toliau iki vėlesniais laikais iškilusių didžiųjų šventovių Telšių ir Žemaičių Kalvarijos, apmąstant, ką per 600 metų mūsų žemėje gyvenusiems žmonėms davė krikščioniškasis tikėjimas, pamatyti, kokie krikščioniškojo tikėjimo ženklai liko tose vietovėse, į kurias savo akimis prieš 600 metų žvelgė Lietuvos ir Žemaičių krikštytojai.

Siūlome šių apmąstymų kelionę pradėti nuo Kauno, kuris prieš 600 metų nepriklausė Žemaičių žemei, nei kiek vėliau, tai yra

1417 m., įkurtai Žemaičių vyskupijai. Nuo 1387 m. lietuvių Aukštaičių Krikšto Kaunas priklausė Vilniaus vyskupijai, nors tarp tais metais lietuvių žemėje pastatytų bažnyčių Kaunas neminimas. Istorikas Rabikauskas, remdamasis Zenonu Ivinskiu, pagrįstai šį faktą taip komentuoja: „Įdomu, kad į naujų parapijų skaičių neįėjo nei Trakai, nei Kaunas. Tai reikėtų, kad abiejuose miestuose jau buvo katalikų bažnyčių ar koplyčių, juo labiau, kad juose būdavo apsistojusių vokiečių pirklių“². Tačiau kiek vėliau dvi bažnyčios Kaune siejamos su Vytauto vardu. Ivinskis rašo: „Vytautui priskiriama Kaune ne tik parapijinės bažnyčios (dabar bazilikos), bet ir pranciškonų įkūrimas“³, tai yra Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia, pranciškonams konventualams Vytauto pastatyta po 1399 m. tragiškai pralaimėto mūšio su totoriais prie Vorsklos upės Rusios pietuose. Edvardas Gudavičius šį pralaimėjimą apibūdina taip: „Pats Vorsklos pralaimėjimas nekantriam Kęstučio sūniui (Vytautui) tapo didele mokykla. Istoriniu atžvilgiu šis persilaužimas pasireiškė Kauno pranciškonų bažnyčios steigimu, dėkojant už išsaugotą gyvybę, o vidiniu – savitvardos, kurios choleriškajam Vytautui trūko, išugdymu. Ši naujai įgytoji savybė padėjo idėjas gimdančiai Vytauto galvai organizuoti ilgam laikui numatytą veikimo sistemą. Turėdamas politiko ir stratego talentą, Vytautas kasdieniniu darbu mokėsi tapti diplomatu ir taktiku“⁴. Tokių sugebėjimų Vytautui reikėjo įvykdant vieną svarbiausių jo siektų tikslų – išvesti Lietuvą, jos žmones iš dvasinės ir kultūrinės izoliacijos nuo krikščioniškojo vakarų pasaulio, susidariusios dėl uždelsto Lietuvos ir Žemaičių Krikšto. Istorikas Mečislovas Jučas taip aptaria Vytauto nuopelnus šioje srityje: „Lietuvos krikštą vykdė Jogaila su lenkų dvasininkais [mūsų pastaba – ne tik su lenkų]. Vytautas rėmė fundacijomis Vilniaus katedrą ir pirmosios vyskupijos parapiją bei vienuolynus. Iš jo pareiškimų aiškėja jo didis susirūpinimas lietuvių dvasiniu krikščioniškuoju gyvenimu ir katalikų tikėjimo platinimu Lietuvos žemėse. Likus šešioms dienoms iki Vytauto mirties, prie jo buvęs Jogaila patvirtino visus jo užrašymus Bažnyčiai. Bet didžiausios

² Ten pat, p. 58.

³ Zenonas Ivinskis, *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 376.

⁴ Edvardas Gudavičius, *Lietuvos istorija*, t. 1: *Vilnius nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Akademinio skautų sąjūdžio Vydūno fondas Čikagoje, 1999, p. 202.

Vytauto dovanos buvo teikiamos Žemaičių vyskupijai. Jis buvo Žemaičių krikšto iniciatorius ir globėjas. Žemaičių krikšto klausimas buvo sprendžiamas Konstanco bažnytiniame susirinkime 1414–1416 m.”⁵

Taigi, žinodamas apie 1414 metais šaukiamą Bažnyčios visuotinį susirinkimą Konstancoje, jau 1413 metų rudenį jis ryžtasi pradėti krikštui pasiruošusių žemaičių pirmąją masinio krikšto akciją. Iš jos metu pakrikštytų vyrų galės atrinkti atstovus ir pasiųsti juos į tą susirinkimą. Tad tuo tikslu nuo savo apie 1400 metus pastatytos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios kartu su savo pusbroliu Jogaila plaukia į Žemaičių žemės glūdumą. Tos kelionės vaisiai – ne tik 1417 m. atbaigtas didžios daugumos Žemaičių Krikštas. Jos vaisiai ir šiandien, XXI amžiuje, Lietuvoje ir Žemaičių žemėje: (dar) gyvas krikščioniškasis tikėjimas ir dvi Lietuvoje veikiančios bažnytinės provincijos – Kauno ir Vilniaus, įkurtos 1926 ir 1991 metais. Tai ne vien praeitis, tai ir dabarties realybė bei aktualijos. Žvelgdami į 600 metų istorijos įvykius, lankydami tos istorijos įvykių vietas, pajuntame ir Europos krikščioniškas šaknis. O tai ir šių dienų aktualija, liečianti ne tik žemaičių ir lietuvių, bet ir krikščioniškosios Vakarų civilizacijos problemas, jos išlikimo klausimą.

Baigdamas, noriu priminti kai kurias, primirštas, bet itin jautrias mūsų krikščioniškos savimonės brandai svarbias vietas šiame piligriminiame, kelioniniame Žemaičių Krikšto kelyje.

Raudondvaris, kur Nevėžis įteka į Nemuną – iki Nevėžio upės Žemaičių žemę politinių įvykių į kampą įvaryti Lietuvos valdovai buvo dovanoję Vokiečių (kryžiuočių) ordinui, kuris tų žemaičių nė nesiruošė greitai krikštyti.

Kairiajame Nemuno krante – Ilguva, kur 1946 m. sausį vieno mėnesio rekolekcijas atliko Telšių vyskupas, XX amžiaus tikėjimo kankinys Vincentas Borisevičius. Po pirmojo kalinimo sovietiniame kalėjime 1945 m. gruodį išleistas apsispręsti – ar taps sovietinio saugumo agentu griauti Katalikų Bažnyčios Lietuvoje, ar bus nužudytas. Jis pasirinko antrąją alternatyvą.

Plokščiai – XX amžiaus tikėjimo liudytojos, skaistybės kankinės Elenos Klimaitytės († 1944) kapas šeimos kapavietėje parapijos senosiose kapinėse.

⁵ Mečislovas Jučas, *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: Istorijos bruožai*, Vilnius: Nacionalinis muziejus, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Lietuvos dailės muziejus, 2010, p. 106.

Gelgaudiškis – parapijos bažnyčios zakristijoje 1911 m. slaptame pal. Jurgio Matulaičio atnaujintos marijonų vienuolijos narių posėdyje tuomet kunigas Jurgis Matulaitis išrinktas Marijonų vienuolijos vyriausiuoju vadovu – generolu. Tas pareigas palaimintasis Jurgis ėjo iki savo mirties 1927 metais.

Kaimelis (Kiduliai) – XVII–XVIII amžiais čia rezidavo okupacinės švedų kariuomenės iš Alsėdžių ir Varnių išvaryti Žemaičių vyskupai: Jonas Jeronimas Krišpinas-Kiršenšteinas ir Juozapas Mikalajus Karpis, kuris Kaimelyje po buvusią koplyčią ir palaidotas.

Vilkija – puiki XX amžiaus pradžioje pastatyta neogotikinė bažnyčia. Jos statytojas – Bažnyčios ir Lietuvos istorijoje ketvirto lietuvių kilmės kardinolo Audrio Juozo Bačkio senelio brolis, kun. Stanislovas Bačkis, jo kapas tos bažnyčios šventoriuje.

Dubysos krante prie Ariogalos (Gėluvos) – Birutkalnis – spėjama Žemaičių krikštytojo motinos Birutės palaidojimo (~1392 m.) vieta. Jaunosios istorikų kartos tyrinėtoja Inga Baranauskienė⁶, gretindama įvairių šaltinių duomenis, mano, kad Birutė žuvo mėgindama nukeliauti pas kryžiuočius norėdama aplankyti ten nuo vidaus priešų prisiglaudusį sūnų ir, tikriausiai, besikeldama per Nemuną, nelaimingo įvykio metu nuskendus. Tuo metu yra žinių apie Ariogalos apylinkėse iškilmingai palaidotą, vardu neįvardintą kunigaikštienę. Žymiausia perkėla tuo metu per Nemuną į Kryžiuočių valdomą užnemunę buvo prie Veliuonos. Hipotezė, tačiau jaudinanti – ką galėjo išgyventi Vytautas, plaukdamas pro motinos žemaitės kapavietę, vykdamas krikštyti žemaičių?!

Tarp Čekiškės ir Betygalos – Paprienių kaimas, ateitininkų kūrėjas, Vasario 16-osios akto signataro prof. Prano Dovydaičio sodybos vieta, kur jis gyveno 1937–1941 m., kur buvo sovietinių okupantų suimtas, išvežtas į lagerį Urale ir ten nužudytas.

Ugioniai, kur XIX amžiaus istoriko ir kraštotyrininko Liudviko Jucevičiaus užrašytais liaudies žmonių pasakojimais, 1413 m. Vytautas ir Jogaila Žemaičių pagoniško kulto vietoje, prie šaltinio pastačius kryžių, pradėjo krikštyti žemaičius. Ir dabar Dievo Motinos garbei ten trykštantis šaltinis garsėja stebuklinga galia. Panaši vieta yra tarp Ariogalos ir Čekiškės, Palazduonio kaime – 12-os šaltinių vieta bei Maironių šaltinėlis prie Tytuvėnų–Kelmės kelio.

⁶ Inga Baranauskienė, „Vilnius. Nepažintoji Birutė. Lietuvos istorijos puslapis“, in: *Voruta*, 2000 m. rugsėjo 30 d., Nr. 35–36 (461–462).

Užventis, Užvenčio dvaras, kuriame XIX–XX amžiaus sąvartoje gyveno ir parapijos bažnyčioje meldėsi krikščioniškos artimo meilės apaštalė bei rašytoja, pedagogė, mistikė Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana.

Varniai – 1413 ir 1417 metų Žemaičių Krikšto akcijos pagrindinė vieta. Kur 1413–1414 metais Vytautas pastatė pirmąją Žemaičių žemėje bažnyčią šv. Aleksandro, savo dangiškojo globėjo, garbei, o 1417 m. – pirmąją Žemaičių vyskupijos katedrą šventųjų Apaštalų Petro ir Pauliaus garbei.

Rainiai – kur 1941 m. į Sovietų Sąjungos gilumą besitraukiantys sovietiniai pareigūnai išžudė devynis kalinius Lietuvos patriotus, tarp jų Hermengildą Žvirgždiną, gimnazistą ateitininką, XX amžiaus tikėjimo kankinį.

Telšiai – nuo 1926 m. didžiąją dalį žemaičių apimančios Telšių vyskupijos centras. Katedros požemyje Dievo tarno Telšių vyskupo kankinio Vincento Borisevičiaus kapas.

Kęstaičiai – kur 1886 m. rusų caro valdininkai žiauriai susidorojo su čia stovėjusią bažnyčią nuo uždarymo ir nugriovimo gynusiais žemaičiais katalikais.

Alsėdžiai – kur nuo 1417 m. Vytauto dovanotame dvare rezidavo Žemaičių vyskupijos ganytojai – vyskupai.

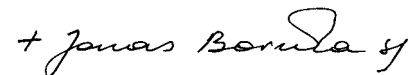
Žemaičių Kalvarija. XVII a. pirmoje pusėje žemaičių vyskupo Jurgio Tiškevičiaus įsteigta šventovė, garsėjanti Švč. Mergelės Marijos Krikščioniškų šeimų Karalienės paveikslu ir 20 stočių kryžiaus keliu. Sovietmečiu tikinčios liaudies didvyriškų pastangų dėka apginta nuo sunaikinimo. Ši šventovė – šiandieninis žemaičių religinio pamaldumo ir gyvenimo centras.

Visus, kurie ruošis keliauti šiuo Žemaičių Krikšto keliu ir apmąstyti visa, kuo Dievas per 600 metų tikėjime stiprino buvusių paskutinių Europos pagonių palikuonis, noriu padėkoti krikščionių Šventraščio vienos knygos – *Laiško žydams* – žodžiais:

„Todėl mes, šitokio debesies liudytojų apsupti, nusimeskime visas kliūtis bei nuodėmės pinkles ir ištvėringai bėkime mums paskirtose lenktynėse, žiūrėdami į savo tikėjimo Vadovą ir išstobulintąją Jėzų. Jis vietoj sau priderančių džiaugsmų, nepaisydamas gėdos, iškentėjo kryžių ir atsisėdo Dievo sosto dešinėje. Apsvarstykite, kaip jis iškentė nuo nusidėjėlių tokį priešgyniavimą, kad nepailstumėte ir nesuglebtumėte dvasia! O jums dar ir neteko priešintis iki kraujų, grumiantis su nuodėme...

Atsiminkite savo vadovus, kurie jums paskelbė Dievo žodį. Įsižiūrėkite į jų gyvenimo pabaigą, sekite jų tikėjimu. Jėzus Kristus yra tas pats vakar ir šiandien, tas pats per amžius. Nesiduokite suvedžiojami įvairių svetimų mokslų“ (*Žyd 12, 1–4; 7–9*).

Eidami Žemaičių Krikšto keliu, neužmirškime šių Šventraščio žodžių! Dvasiškai turtingos kelionės!

Telšių vyskupas Jonas Boruta SJ

2012-07-26

Palanga

KAUNO ARKIKATEDRA 1

ISTORIJA. Kaip Vilniaus arkikatedra yra Lietuvos krikšto simbolis, taip Kauno arkikatedra bazilika yra Žemaičių krikšto paminklas. Ši šventovė – tarsi simbolinė žemaičių christianizacijos ištaka, vieta šaltinio, iš kurio Jėzaus Kristaus šviesa Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto Aleksandro ir Lenkijos karaliaus Jogailos Vladislovo pastangomis pasklido po visą Žemaitiją.

Pirmą kartą parapinė Kauno bažnyčia paminėta 1413 m., taigi yra Vytauto Didžiojo funduota Žemaitijos krikšto akcijos metu. Per XV ir XVI a. ne kartą perstatinėta, iš pradžių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus gotikinė bažnyčia buvo nedidelė, ją sudarė dabartinė presbiterija ir prie jos šiaurinės sienos prisiglaudusi dviaukštė zakristija. Presbiterijos skliautai gotikiniai, gotikinių korinių skliautų turi ir zakristija, ir giedotojų tribūna. Keičiantis architektūrinėms madoms šventovė plėtėsi, prie presbiterijos pradėtos statyti navos, tačiau lėšų

Maironio mauzoliejaus fragmentas.

Skulpt. Bernardas Bučas

Kauno arkikatedra.

Vaizdas iš Rotušės aikštės. Dvi miesto pagrindinės vietos buvo kaimynystėje. Rotušė įkūnijo miesto pilietinį gyvenimą, o ilgą laiką vienintelė Kauno parapinė bažnyčia buvo religinio gyvenimo centras

labai trūko, ir net 120 metų ji stovėjo nepabaigta. Tik XVII a. viduryje pabaigta trinavė maldos namų dalis, o paaukštinus vidurinę navą, bažnyčia įgavo bazilikinę erdvę. Ji tapo didžiausiu gotikiniu pastatu Lietuvoje. Šventovę dažnai niokojo karai bei gaisrai, o ypač ji nukentėjo per XVII a. vidurio karus išniekinus rusams. 1771–1784 m. Lenkijos ir Lietuvos karaliui Stanislovui Augustui paaukojus 40 tūkst. auksinų, iš pagrindų vėlyvojo baroko stiliumi buvo atnaujintas šventovės interjeras: pastatyti septyni mūriniai altoriai, sakykla, vargonų choro tribūna, sukurtas visas skulptūrinis dekoras. Šventovės altoriai ir sakyklos puošti apaštalių skulptūromis ir Golgotos skulptūriniu grupe, kurios centre – didžiulis kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra ir apačioje prie jo sukklusia Marija Magdaliete. Nukryžiuotojo Jėzaus didysis altorius buvo baigtas ir pašventintas 1775 m. ir yra išlikęs iki šių dienų. Po eilinio

**Kauno
arkikatedros
interjeras**

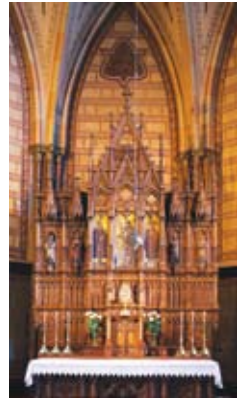
gaisro, nuniokojusio bažnyčią 1800 m., ji rekonstruota suteikiant šventovei tokią išvaizdą, kokią turi dabar.

Nuo 1808 iki 1864 m. šiuose maldos namuose tvarkėsi vienuoliai augustinai. Po 1864 m. sukilimo carinė Rusijos imperijos valdžia į Kauną iš Varnių saivališkai perkėlė Žemaičių vyskupijos centrą, taip siekdama geriau

kontroliuoti toli nuo politinių centrų įsikūrusį vyskupą. Tik 1884 m., vyskupo Mečislovo Paliulionio rūpesčiu, popiežius Leonas XIII Kauno parapinei bažnyčiai suteikė katedros – svarbiausios vyskupijos šventovės titulą. Bet katedros statuso suteikimo iškilmes įvyko tik po vienuolikos metų. Ruošiantis šioms iškilmėms šventovė buvo iš pagrindų suremontuota, beveik visus senuosius altorių paveikslus pakeitė nauji dailininko Mykolo Elvyro Andriolio (1836–1892) tapyti paveikslai, prie presbiterijos pietinio šono 1893–1895 m. buvo pristatyta neogotikinė Šv. Jono Krikštytojo (dabar – Švč. Sakramento) koplyčia (archit. F. Wyganowskis), 1893 m. nupirkti ir žinomo vargonų meistro pastatyti neogotinių formų gerokai didesni vargonai.

Šiandien arkikatedra – netinkuotų plytų stačiakampė trinavė bazilika. Nors gotikinis stilius dominuoja, tačiau po daugybės rekonstrukcijų šventovė įgavo renesanso, baroko ir neogotikos bruožų. Bažnyčios interjere į akis krenta vėlyvojo baroko septynių altorių ir sakyklos ansamblis (architektas Karolis iš Skarulių, skulptorius Tomas Podgaiskis), pastatytas 1775–1784 m. Iš jų išsiskiria didysis altorius su Nukryžiuotoju ir apaštalių skulptūromis. Itin vertingas XVII a. 4-ojo ketvirčio medinis Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų altorius su paveikslais. Pietos – Sopulingosios Dievo Motinos paveikslas nutapytas veikiausiai XVII a. pradžioje ir yra ypač tikinčiųjų gerbiamas dėl patiriamų malonių, kurias liudija abipus atvaizdo sukabinti votai.

Arkikatedros kriptoje, koplyčioje ir šventoriuje palaidoti garsūs Lietuvos dvasininkai: vyskupai Motiejus Valančius, Mečislovas Palilionis, Gasparas Cirtautas, arkivyskupai Pranciškus Karevičius, Juozapas Skvireckas (čia perlaidotas 1998 m.), Vatikano nunciatūros patarėjas mons. Luigi Faidutti, prel. Jonas Mačiulis-Maironis, prel. Adomas Jakštas-Dambrauskas. 2000 m. amžinam poilsiui Švč. Sakramento koplyčioje atgulė kardinolas Vincentas Sladkevičius. Prie pietinės arkikatedros sienos galima apžiūrėti 1932 m. mirusio prelato ir poeto Jono Mačiulio-Maironio mauzoliejų, įrengtą 1935 m. Ant mauzoliejiaus sienos – poeto bareljefas ir paties poeto sukurtas eilėraščių ištrauka:

**Šv. Jono Krikštytojo
koplyčios altorius**

**Paminklas arkivysk.
Juozapui Jonui Skvireckui.**
Arkivysk. Skvireckas buvo ne tik pirmas Kauno arkivyskupijos ganytojas, bet ir iškilus bibliistas, parengęs komentuotą Šv. Rašto šešiatomį vertimą

Didžiojo altoriaus fragmentas

*Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojęs ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpų:
Ir ant kelių ainius pasodinęs,
Nebepasakos bočius atminęs,
Nepratars iš šaltųjų kapų!*

Bažnyčioje yra arkivyskupo sostas, pradedami svarbiausi arkivyskupijos religiniai (neretai ir tautiniai) renginiai, sekmadieniais ir švenčių dienomis aukojamos šv. Mišios. Nuo 2005 m. Kauno arkikatedros Švč. Sakramento koplyčioje pradėta nuolatinė Švč. Sakramento adoracija. Adoracijos metu recituojama Dievo tautos Valandų liturgija, giedama, meldžiamasi tyloje, kalbamas rožinis, Dievo gailingumo vainikėlis.

Sopulingosios Dievo Motinos altorius

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 8.00, 9.00, 10.30 (votyva), 12.00 val. (suma), 13.30 val. (vaikams), 18.00 val. (jaunimui)

Pirmadieniais–šeštadieniais 7.00, 8.00, 9.00, 18.00 val.

Švč. SAKRAMENTO ADORACIJA

Kasdien 9.30–18.00 val. (Švč. Sakramento koplyčioje)

Švč. MERGELĖS MARIJOS VALANDOS

Advento sekmadieniais 7.30 val.

GRAUDŪS VERKSMAI

Gavėnios sekmadieniais 17.15 val. (Švč. Sakramento koplyčioje)

KRYŽIAUS KELIAS

Penktadieniais 17.00 val.

GEGUŽINĖS PAMALDOS

Gegužę kasdien po 18.00 val. šv. Mišių (prie Švč. Mergelės Marijos statulos)

BIRŽELINĖS PAMALDOS

Birželį kasdien 17.30 val. (Švč. Sakramento koplyčioje)

ROŽINIO PAMALDOS

Spalį kasdien 17.30 val. (Švč. Sakramento koplyčioje)

ATLAIDAI

Šv. apaštalo Petro Sosto – vasario 22 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Švč. Mergelės Marijos Sopulingosios – penktadienis prieš Viešpaties Kančios (Verbų) sekmadienį

Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus – birželio 29 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Laterano Bazilikos pašventinimo – lapkričio 9 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Kauno šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedra bazilika

Vilniaus g. 1, 44281 Kaunas

Tel. (8 37) 32 40 93

Kan. Juozo Tumo-Vaižganto antkapinis granitinis paminklas.
Skulpt. Juozas Zikaras

KAUNO VYTAUTO DIDŽIOJO BAŽNYČIA 2

ISTORIJA. Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia – seniausia šventovė Kaune, dar vadinama Vytauto Didžiojo bažnyčia. Didysis kunigaikštis ją pastatė dėkodamas už išsigelbėjimą Vorsklos mūšyje, kuriame jungtinę lenkų, lietuvių, kryžiuočių kariuomenę sumušė mongolų-totorių ordos. Pats Vytautas buvo priverstas bėgti iš šio 1399 m. įvykusio mūšio, po kurio žlugo ne tik pirmasis lietuvių suorganizuotas kryžiaus žygis, bet ir baigėsi valstybės ekspansija į Rytus.

Taigi bažnyčia pastatyta apie 1400 m. ir priklausė pranciškonams, kurie šalia bažnyčios turėjo medinį vienuolyną. Šventovė labai nukentėjo nuo rusų ir švedų 1655–1661 m. Atstatytus maldos namus XVIII a. pradžioje vėl baisiai nuniokojo, ir tik 1712 m. jie vėl funkcionavo kaip sakralinis pastatas. Malšinant 1831–1832 m. sukilimą, Vytauto Didžiojo bažnyčią carinė valdžia pavertė Rusijos kariuomenės maisto sandėliu. O valdžiai po sukilimo ėmusis represijų prieš katalikus, ši šventovė 1845 m. išvis uždaroma drauge su vienuolynu. Vienuolyno patalpose įsikūrė policijos nuovada

Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčia

ir kariuomenės įgulos kanceliarija. 1850–1853 m. šis sakralinis pastatas pertvarkytas į stačiatikišką Šv. Mikalojaus cerkvę. 1870 m. vienuolynas nugriautas, vietoj jo pastatyta Valstybinė miesto ligoninė.

Paskelbus nepriklausomybę bažnyčia grąžinta katalikams ir pateko Žemaičių vyskupo žinion. Joje ilgus metus aktyviai dirbo Juozas Tumas-Vaižgantas.

Pastatyta ant upės kranto, pavasariais ji dažnai kentė potvynius. Antai 1829 m. potvynio metu vandens lygis

bažnyčios viduje siekė daugiau nei 70 centimetrų. Patis didžiausio, matyt, būta 1946 m. Apie tai primena bokšto šiaurinėje sienoje greta pagrindinių bažnyčios durų pritvirtinta lentelė su tekstu: „1946 III 24 būta vandens 2,90 m.“

Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčios altorius

BAŽNYČIA. Šis sakralinis pastatas yra unikalus ankstyvosios gotikos paminklas – jo kompozicija neturi analogų nei Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, nei gretimų šalių teritorijoje. Bažnyčia yra vienintelė Lietuvoje gotikinė kryžiaus formos plano šventovė. Kryžmą sudaro masyvios koplyčios, išdėstytos abipus navų tūrio. Bažnyčia halinė – visos trys navos uždengtos bendru dvišlaičiu stogu, atskirta tik žemesnė presbiterija su tribriaune apside. Maldos namų

sienos labai storos: navų dalies – 1,6 m, presbiterijos ir koplyčių – 1,3 m. Sienų mūras kiautinis: vidus suklotas iš lauko akmenų, o paviršius – iš plytų. Plytų rišimo būdas – gotikinis, pakaitomis dėtos ilgainės ir trumpainės plytos. Visuose fasaduose iš perdegtų juodos spalvos plytų sudėlioti kryželių, rombų raštai, o šiauriniame – dideli kryžiai, pranciškonų konventualų vienuolijos ženklas.

1871–1872 m. bažnyčia sustačiatikinta. Tarpukariu imtasi atnaujinimo darbų. Presbiterijos ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio koplyčios sandūroje, triumfo arkos dešinėje, ant granito pjedestalo pastatyta marmurinė Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo statula, daryta XX a. pradžioje Italijoje, kurią iš Valstybinio muziejaus šventovei 1929 m. gegužės 6 d. deponavo kan. Juozas Tumas-Vaižgantas. Skulptorius Gediminas Jokūbonis 1991 m. sukūrė bronzinę Vytauto Didžiojo skulptūrą, pastatytą bažnyčios viduje. Taip pat šventovėje galime apžiūrėti skulptoriaus Petro Rimšos Vytauto Didžiojo medalio aversą ir reversą, skirtą Vytauto 500 metų jubiliejui. Šv. Antano Paduviečio koplyčioje kabo dailininko Petro Kalpoko 1921 m. kadaise didžiajam altoriui nutapytas paveikslas „Vytauto Didžiojo padėka Švč. Mergelei Marijai po Vorsklos mūšio“, kuriame pa-vaizduota scena, susijusi su šios šventovės pastatymo legenda. Šioje koplyčioje yra 1934–1936 m. skulptoriaus Juozo Zikaro sukurtas kan. Juozo Tumo-Vaižganto antkapinis granitinis paminklas.

Vytauto Didžiojo skulptūra.
Skulpt. Gediminas Jokūbonis

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 10.00 val. (vaikams), 12.00 val. (suma), 18.00 val. (jaunimui)

Antradieniais–penktadieniais 18.00 val. (ketvirtadieniais – jaunimui)

Šeštadieniais 10.00, 18.00 val.

Kiekvieno mėnesio 2-ąjį pirmadienį 17.00 val. – vidinio išgydymo pamaldos (išskyrus liepą–rugsėjį)

Švč. SAKRAMENTO ADORACIJA

Trečiadieniais 11.00–18.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinė) – rugpjūčio 15 d.

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia

Aleksoto g. 3, 44280 Kaunas

Tel. (8 37) 20 38 54

RAUDONDVARIS ③

ISTORIJA. 4 tūkst. gyventojų turintis miestelis – vienas iš septynių Raudondvarių Lietuvoje. Šis yra višai netoli Kauno. Ankstyvoji miestelio istorija beveik nežinoma, bet geografinė padėtis leidžia spėti, jog tai viena seniausių Kauno rajono gyvenviečių. Gali būti, jog nuo XIV a. tai – kovų su kryžiuočiais vieta, o Nevėžio žiotyse buvo Virgalės (Vyrgalės) sala, kurioje stovėjo Vyrgalės pilis, sunaikinta kryžiuočių; pačią salą ilgainiui užliejo vanduo.

Raudondvario dvaro rūmai

Kaip didikų rezidencija Raudondvaris minimas nuo 1615 m., kai čia pastatyti dvaro rūmai. XVIII a. Raudondvarį valdė Zabelos, o iš Zabelių jį paveldėjo Tiškevičiai. Grafas Benediktas Tiškevičius, Kauno gubernijos maršalas, Raudondvaryje įrengė tikrą didiko rezidenciją. Suremontavo dvaro rūmus, pastatydino naujų neogotikinių pastatų (oranžeriją, svirnius, arklides ir kt.), įrengė parką. Miestelis savo vardą gavo būtent nuo šių rūmų, statytų iš raudonų plytų. Nors rūmai vadinami pilimi ir turi pilies bruožų (bokštas, šaudymo angos), tačiau gynybinių funkcijų neatliko, o sienas tikrai nesunkiai būtų įveikusios to meto patrankos. Tai buvo reprezentacinė rezidencija. Rūmuose buvo turtinga biblioteka, žemėlapių, paveikslų ir raizinių rinkinys. Dalį knygų ir paveikslų Pirmojo pasaulinio karo metu išvežė vokiečiai. Kita dalis knygų ir meno

Raudondvario
Šv. Kūdikėlio
Jėzaus Teresės
bažnyčia

kūrinių 1926 m. parduota ir išgabenta į Lenkiją. Didelį rinkinį senų knygų (kai kurios jų – XVI–XVIII a. gudiškos ir lietuviškos retenybės) nupirko Kauno vokiečių knygyno savininkas Walteris Fischeris ir 1930 m. padovanojo VDU bibliotekai (7809 tomai). Lietuvos nepriklausomybės laikais Raudondvario dvaro rūmuose buvo našlaičių prieglauda, prižiūrima Lietuvos moterų globos komiteto. Per Antrąjį pasaulinį karą pilis gerojai apgriauta, teišliko sienos.

Raudondvaryje gimęs žymus lietuvių kompozitorius Juozas Naujalis (1869–1934). Miestelyje išliko jo sodyba, stovi net trys paminklai jo garbei, o dvaro rūmuose įrengtas muziejus.

BAŽNYČIA. Maldos namai Raudondvaryje atsirado palyginti vėlai – 1785 m. pastatyta medinė koplyčia. Ir tik XIX a. viduryje buvo įkurta parapija ir imta statyti mūrinius maldos namus. 1857 m. pagal italo Lauryno Cezario Anichinio projektą pastatyta bažnyčia konsekrovo vyskupas Motiejus Valančius, į didįjį altorių įdėdamas kankinių Klemenso, Vitalio ir Vincento relikvijas. Beje, per Napoleono karus į Lietuvą atklydęs italas architektas amžino poilsio atgulė būtent Raudondvaryje. Po koplyčia už didžiojo altoriaus buvo įrengta kriptą, kurioje palaidotas bažnyčios statytojas Benediktas Tiškevičius (miręs Paryžiuje) ir kiti Tiškevičiai. Bet puošni šventovė 1915 m. buvo visiškai sugriauta ir tik apie 1927 m. prasidėjo griuvėsių valymo darbai, o 1938 m. pabaigta nauja Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės bažnyčia. Tai istoristinis, neobaroko ir neoklasicizmo bruožų turintis stačiakampio plano dvibokštis pastatas. Trinavį interjerą puošia Aleksandro Sledzinskio piešti Kryžiaus kelio stočių paveikslai, G. Berti paveikslai „Švč. Mergelė Marija su Vaikeliu“, „Šv. Juozapo mirtis“. Šoniniame altoriuje yra italų skulptoriaus Luigi Pampalonio sukurti Vandos Tiškevičienės ir jos sūnaus Mykolo Tiškevičiaus, taip pat anūko žmonos Elzbietos Klaros Bankroft-Tiškevičienės antkapiniai paminklai. Prie senosios bažnyčios buvusiam Tiškevičių mauzoliejuje buvo palaidotas ir pats bažnyčios fundatorius Benediktas Emanuelis Tiškevičius; išliko tik jo pamink-

Paminklas Juozui
Naujaliui.
Skulpt. Leonas Žuklys

lo postamentas su užrašu. Mauzoliejus neišliko, grafų šeimos amžinojo poilsio vieta yra bažnyčios šventoriuje.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadeniais 10.00 val. (votyva), 12.00 val. (suma)
Pirmadieniais–šeštadieniais: gegužė–rugpjūtį 19.00 val.,
rugsėjis–balandį 18.00 val.
Antradieniais 9.00 val.

ŠVČ. SAKRAMENTO ADORACIJA

1-ąjį mėnesio penktadienį po vakarinių šv. Mišių
1-ąjį mėnesio sekmadienį nuo votyvos iki sumos
Sekmadeniais po sumos

ROŽINIO MALDA

Kasdien prieš vakarines šv. Mišias 17.30 val
Spalį po vakarinių šv. Mišių 18.00 val.

GRAUDŪS VERKSMAI

Gavėnios sekmadieniais 11.40 val.

KRYŽIAUS KELIAS

Gavėnios penktadieniais po vakarinių šv. Mišių
Sekmadeniais po sumos

Šv. Mišios Romainių koplyčioje

Sekmadeniais 8.45 val.

ATLAIDAI

Kristaus Žengimo į dangų (Šeštinės) – 6-ąjį ketvirtadienį po Velykų
Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės – liepos 16 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Šv. Roko – rugpjūčio 16 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės – spalio 1 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės bažnyčia

54001 Raudondvaris, Kauno r.

Tel. (8 37) 54 96 12

KAČERGINĖ 4

ISTORIJA. Nedidelis, vos 700 gyventojų turintis Kačerginės miestelis nepasižymi ir sena istorija. Nors visai šalia jo stūkso Pyplių piliakalnis, vis dėlto gyvenvietė išaugo ir istorijos akiratį pateko tik po Pirmojo pasaulinio karo. Vakarinė gyvenvietės dalis anksčiau vadinosi Palankiais – dėl užliejamų pievų – lankų. Dėl gražios gamtos, vaizdingų vietų ir gryno pušyno oro čia kūrėsi vasarvietė, 1933 m. paskelbta kurortu. Lengvai kauniečių pasiekiamas garlaiviais kurortas greit virto mėgstama gegužinių ir iškylų vieta. Ypač dažnai čia lankydavosi Kauno moksleivių ir studentų ekskursijos, joms jauname pušyne buvo įrengtas šokių paviljonas, žaidimų ir teniso aikštės. Kačerginė net tapo tradicine studentų ateitininkų sąjungos gegužinių vieta. Tarpukariu ją mėgo žymūs mokslininkai, menininkai, rašytojai. 1938–1940 m. Kačerginėje paskutinius gyvenimo metus praleido vaikų rašytojas Pranas Mašiotas (1863–1940), čia yra išlikęs jo namas J. Janonio g. 38. Jo garbei pavadintas miestelyje esantis parkas. Taip pat Kačerginėje 1961–1967 m. gyveno ir mirė rašytojas Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967), čia parašęs poezijos knygas *Būties valanda* ir *Langas*. Išlikęs jo na-

Kryžius miestelio parke, skirtas laisvės kovoms atminti

Paminklas Lietuvos partizanams

mas, kuriame įrengta memorialinė ekspozicija, o netoliese 1981 m. pastatytas ir paminklas poetui, sukurtas skulptoriaus B. Balanso. Dabartinėje J. Biliūno g. 14 stovėjo, bet neišliko Jono Biliūno (1879–1907), pirmo profesionalaus lietuvių rašytojo, namas, kuriame 1906 m. jis gyveno ir parašė apsakymą „Brisiaus galas“. Kačerginėje 1994 m. pastatytas skulptoriaus J. Lukšės sukurtas paminklas Lietuvos partizanams. Netoli nuo miestelio įrengta automobilių ir motociklų lenktynių trasa „Nemuno žiedas“, kurioje vyksta ir tarptautinės lenktynės. Taip pratęsta miestelio tradicija leisti žmonėms ilsėtis ir pramogauti.

BAŽNYČIA. Kaip ir miestelis, jo maldos namai taip pat neseni. Kačerginės Šv. Onos koplyčia stovi miestelio centre, įsiterpusi į vaizdingą pušyną, savo architektūra įsiliedama į gamtos kuriamą paveikslą. Tai

Koplyčios interjeras

naujas, 1998 m. pastatytas pastatas. Tačiau dvasiniu miestelėnų gyvenimu susirūpinta gerokai anksčiau, tarpukariu, kuomet miestelis labiausiai išaugo. 1938 m. Kačerginėje duris atvėrė koplytėlė, priskirta Zapyškio klebonijai. Šv. Mišios naujojoje koplyčioje vykdavo sekmadieniais ir svarbiausių valstybinių bei religinių švenčių dienomis. Tarpukariu miestelyje gyvenęs architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis parengė naujos koplyčios projektą, turėjusį labiau atitikti augančio kurorto poreikius. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas ir sovietinė okupacija sujaukė parapijos bendruomenės planus ir projekto įgyvendinimas sustojo. Sovietmečiu religinis gyvenimas nutrūko, tikintieji buvo priversti važinėti į Zapyškį arba į Kauną. Po 1994 m. susikūrusi religinė bendruomenė ėmėsi iniciatyvos atkurti Kačerginės koplyčią. Po ketverių metų pastatyta dabartinė koplytėlė.

Šventovė stačiakampė, aukštu, stačiu stogu. Jos šoninės sienos medinės, o priekinio ir galinio fasado plokštumos padarytos iš stiklo. Tokiu būdu koplytėlė tampa organiška aplinkos dalimi, joje daug šviesos, rodo, jog meldžiamasi pačiame miške. Pagrindinio fasado skyde įkomponuotas medinis kryžius. Vakarniame šone yra kukli zakristija. Šalia stovi karkasinė varpinė. Šventorių juosia eglaičių gyvatvorė. Koplyčios puošmena – vitražinis altorius, retai sutinkamas bažnytiniuose interjeruose.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 13.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Šv. Onos koplyčia

J. Janonio 11, 53450 Kačerginė, Kauno r.
Tel. (8 37) 56 93 70

Kačerginės Šv. Onos koplyčia

ZAPYŠKIS 5

ISTORIJA. Kairiajame Nemuno krante, visai prie pat upės, stovi nedidelė, viena seniausių Lietuvoje, gotikinė Zapyškio bažnytėlė, garsinanti ir šalimais įsikūrusį miestelį. Gyvenvietė ilgą laiką vadinta Panemune, bet apie XVI–XVII a. jau nuolat vadinama Sapiegų miesteliu (Sapiegiškėmis) ir palaipsniui virto Zapyškiu. Pavadinimas kilęs nuo Sapiegų giminės, kurios atstovui Jonui Sapiegai Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras XVI a. pradžioje padovanojo aplink esančias žemes. 1655 m. miestelį visiškai sudegino rusų kariuomenė. Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo gyvenvietė atiteko Prūsijai, o nuo 1815 m. su visa buvusia Varšuvos kunigaikštyste – Rusijai.

Kol nebuvo Kauno hidroelektrinės, Zapyškis labai kentėjo nuo potvynių. Todėl miestelis persikėlė aukščiau ir bažnyčia liko stovėti vieniša laukymėje. Gyvenvietė išsidėsčiusi apačioje prie Nemuno. Pietuose, ant šlaito esanti gyvenvietė vadinasi Dievogala, o pietvakariuo-

Senosios Zapyškio bažnyčios fasadas

Senosios Zapyškio kapinės

se – Kluoniškiai. Abu šie kaimai dažnai irgi priskiriami Zapyškiui (Kluoniškiuose yra šiuolaikinė Zapyškio bažnyčia, mokykla, seniūnija), tačiau griežtąja prasme miestelis yra tik žemutinėje terasoje.

Miestelyje mėgo lankytis rašytojas, „Tautiškos giesmės“ kūrėjas Vincas Kudirka (1858–1899). Jo garbei Zapyškyje stovi Kudirkos akmuo, prie kurio veda ekologinis takas. Per miestelį teka Dievogalos šv. Jono upelis. Nuo seno per Jonines čia rinkdavosi tikintieji, meldavosi, prausdavo nesveikas kūno vietas. Sovietmečiu upelio vaga ištiesinta, eina tarp dirbamų sklypų, toliau kanaluota ir sunkiai pastebima.

Zapyškio 500 m. jubiliejaus akmuo

BAŽNYČIA. 1578 m. Zapyškio valdytojas, Naugarduko vaivada Povilas Jonaitis Sapiega miestelyje pastatė Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią, nors pagal padavimus Zapyškio bažnytėlės statyba priskiriama Lietuvos Didžiajam kunigaikščiui Vytautui, kuris esą maldos namus pastatęs pagonių šventyklos vietoje. Tai nedidelis, bebokštis gotikinis raudonų plytų pastatas. Gotikinės mūrijimo sistemos vietomis nesilaikyta, plytos sumūrytos netvarkingai. Fasaduose beveik nėra vientisų horizontalių ir vertikalų linijų, stačių kampų. Manoma, kad bažnyčią statė vietiniai mūrininkai. Pietinis ir šiaurinis fasadai beveik vienodi. Virš fasadinės sienos, toje pačioje plokštumoje yra aukštas trikampis frontonas, išskaidytas trimis eilėmis stačiakampių, arkinių ir apvalių nišų. Į viršų mažėjančios nišos suteikia pastatui lengvumo ir grakštumo, o pats statinys atrodo gerokai aukštesnis. Presbiterija žemesnė, užsibaigianti trisiene apside. Nuo centrinės arkos ją skiria pusapskritė arka. Interjeras buvo puoštas sienų tapyba. Presbiterijos kontraforsai grakštesni nei navų. Didžiajame

Senosios Zapyškio bažnyčios apsidė

altoriuje yra senas stebuklingu laikomas paveikslas, kuris, pasak legendos, Nemunu atplaukęs ant briedžio galvos iki Zapyškio ir čia buvęs iš vandens ištrauktas ir pakabintas bažnyčioje. Prie paveikslo 1677 m., kaip pažymima vizitacijos akte, kabojo 165 votai, šventovėje buvo laikomos pamaldos už Vytautą Didįjį, įvedusį katalikų tikėjimą Žemaitijoje.

Nuo XX a. pradžios bažnyčioje pamaldos nevyksta. Klebono Kazio Valaičio rūpesčiu toliau nuo Nemuno 1908–1913 m. sumūryta nauja bažnyčia. Traukdamasi Rusijos kariuomenė 1915 m. pastatą sugriovė. Ant tų pačių pamatų 1939–1942 m. pastatyta mažesnė bažnyčia. Tai neoromaninė, stačiakampio plano, halinė, vienabokštė šventovė be apsidės, kurios vidus padalytas į tris navas. Bažnyčia, kaip ir miestelis, bijant potvynių perkelta aukščiau ant kalvos.

**Naujoji Zapyškio
bažnyčia**

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Senojo Zapyškio bažnytėlėje šv. Mišios neaukojamos. Pamaldos vyksta Kluoniškiuose esančioje Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje.

Šv. Mišios

Sekmadeniais 11.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Jono Krikštytojo Gimimo – birželio 24 d.

Kristaus Atsimainymo – rugpjūčio 6 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Bažnyčios g. 13, 53417 Zapyškis, Kauno r.

Tel. (8 37) 56 93 70

ILGUVA 6

ISTORIJA. Šalia vaizdingo Nykos upelio slėnio, priešais Veliuoną ir Seredžių, įsikūręs vos 200 gyventojų turintis bažnytkaimis Ilguva. Vietovė gyvenama jau nuo akmens amžiaus, netoliese stūkso Dulinčiškių, Misiūnų, Žuklijų ir kiti Panemunės piliakalniai. Kitados jie buvo kaip užtvara nuo kryžiuočių, puolusių per Sūduvos dykrą pietų žemaičius, tačiau didelės strateginės reikšmės niekada neturėjo. Užnemunė, ištuštėjusi per karus su kryžiuočiais, po Žalgirio mūšio panaikinus Ordino grėsmę ir nuo XVI a. didėjant grūdų paklausai Vakarų Europoje pradėjo atsigausti: plečiantis eksportui čia kūrėsi nauji dvarai ir valstiečių kaimai. Ilguva ir yra tipiškas naujų kaimų ir palivarkų kūrimo po Valakų reformos pavyzdys. Iki XVIII a. kaimas vadin-

**Ilguvos dvaro
pastatas**

tas Panykiais, kurie minimi nuo 1583 m. Tačiau apie XVIII a. didžiulę valdą abipus Nemuno įgijo Medininkų katedros prelatas Viktoras Talko-Grincevičius Ilguvietis (Ilgauskas). Jis ant aukšto Nemuno kranto pasistatė dvarą, kuriame gyveno tik vasaromis. Aplink dvarą išaugęs Ilguvos kaimas, gavęs vardą nuo savo savininko. Dvaras didžiausią pakilimą išgyveno XIX–XX a. sandūroje, kuomet dvarą valdė Mlynarskių šeima: čia viešėjo bei kūrė garsūs menininkai ir kultūros veikėjai, tarp jų dailininkas Mykolas Elvyras Andriolis, pianistas ir dainų autorius, vėliau tapęs Lenkijos premjeru, Ignacas Paderevskis, dailininkas Ferdinandas Ruščicas, kompozitorius Karolis Šimanovskis, kompozitorius Sta-

**Klebonija, kurioje
vysk. Vincentas
Borisevičius atliko
rekolekcijas**

sys Šimkus. Čia lankėsi ir ypač garsus pianistas, Mlynarskių žentas Artūras Rubinšteinas, taip pat rašytojas Juozapas Albinas Herbačiauskas, dailininkas Kazys Šimonis, istorikai Jonas Totoraitis ir Antanas Tatarė, Peterburgo dvasinės akademijos prof. Justinas Pranaitis. Dvare vykdavo koncertai, buvo sukaupta nemaža biblioteka. Petras Cvirka prisiminimuose rašęs, kad vaikystėje lyg užkerėtas klausydavo iš kito Nemuno kranto atsklindančios muzikos, kai pas Emilį Mlynarskį atvykdavo svečių. Mlynarskiai globojo ir išgarsėjusią aklą dainininkę Beatričę Grincevičiūtę.

Sovietmečiu dvaras nacionalizuotas ir čia įsikūrė senelių prieglauda, vėliau pertvarkyta į psichoneurologinį pensionatą. Pastarajame gyvenimo dienų pabaigos sulaukė sovietų represuotas ir lagerius ištvėręs generolas Motiejus Pečiulionis-Miškinis (1888–1960) – trijų Vyčio kryžiaus ordinų kavaliereus. Ilguvos kapinėse

ilsisi Stasio Šilingo (1885–1962) palaikai. Tai aktyvus tarpukario Lietuvos veikėjas, Lietuvos Valstybės tarybos prezidiumo vicepirmininkas, ilgametis teisingumo ministras, 1938 m. konstitucijos rengėjas, aktyvus menininkų telkėjas ir organizatorius. Sovietų represuotas ir į Lietuvą grįžo tik 1961 m.

BAŽNYČIA. Ilguvoje stovi nedidelė medinė Šv. Kryžiaus Atradimo bažnytėlė. Pirmąją šventovę kaime lyje pastatė Upytės seniūnas Pranciškus Grincevičius 1765 m., bet parapija buvo įkurta tik pačioje XVIII a. pabaigoje. 1813 m. į bažnyčią trenkė žaibas ir ji sudegė iki pačių pamatų. Bet jau po devynerių metų konsekruoti nauji maldos namai. Šventovė sudaryta iš trumpos, bet neįpratai plačios stačiakampės erdvės, dviejų kolonų porų suskirstytos į tris navas. Aukštą, beveik kvadratinę navą pratęsia presbiterija. Visą aukštą tūrij dengia vientisas dvišlaitis stogas. Stogo viduryje iškilęs barokinio silueto bokštelis. Ryškiausia interjero detalė – altoriai. Didysis altorius saikingai puoštas baroko motyvais. Šventovėje yra vertingas dailininko Pranciškaus Andriolio tapytas paveikslas „Marija su Kūdikiu“. Istorinių stilių motyvai darniai papildo iš esmės liaudišką Ilguvos bažnyčios architektūrą. Šventorius aptvertas medinių statinių tvora. Jame stovi taip pat medinė trijų dalių varpinė.

**Memorialinis kryžius
šventoriuje**

**Ilguvos Šv. Kryžiaus
Atradimo bažnyčia.** Lietuvos provincijos bažnyčių šventoriai natūraliai perauga į kapinaites – taip sukuriama gyvųjų ir iškeliavusiųjų bendrija, jausmas, kad protėviai visada yra su mumis

INFORMACIJA PILIGRIMAMS**Šv. Mišios**

Sekmadieniais 10.00 val.

Šiokiadieniais 17.00 val.

Šeštadieniais 10.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Kryžiaus Atradimo – gegužės 3 d. (keliami į paskutinį balandžio sekmadienį)

Šv. Kryžiaus Išaukštinimo – rugsėjo 14 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI**Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia**

71201 Ilguva, Šakių r.

Tel. (8 345) 68 336

PLOKŠČIAI 7

ISTORIJA. Plokščiai – skaistybės kankinės Elenos Klimaitytės žūties ir amžino poilsio vieta. Tai nedidelis, pusės tūkstančio gyventojų neturintis kaimelis kairiajame Nemuno krante, išsiskiriantis savo upeliu-gatve. Gyvenvietė pirmą kartą paminėta XVII a. Prie kaimo atsiradęs ir dvaras, tuomet, kai 1663–1676 m. Plokščių savininkas buvo Jeronimas Krišpinas-Kiršenšteinas, Lietuvos žemės išdininkas ir raštininkas. Panašu, jog Plokščius jis gavo iš valdovo už gerą tarnybą. Po jo Plokščius valdė Tiškevičiai, o 1795 m. įsigijo Karpiai. Iki Pirmojo pasaulinio karo gyvenvietė vadinta *Blagoslavenstvu*. Legenda byloja, jog lenkiškas vietovės vardas atsiradęs, kai kartą į Plokščius turėjęs atvykti vyskupas pašventinti naujai pastatytos bažnyčios. Tačiau Nemunas buvo patvinęs, ir vyskupas niekaip neįstengęs per jį persikelti. Todėl tik iš tolo palaiminęs susirinkusius žmones ir nuvažiavęs. Iš to „palaiminimo“ lenkiško žodžio atsiradęs ir vietovės vardas.

Labiausiai Plokščius išgarsino Elena Klimaitytė (1918–1944), neramiais pokario metais žuvusi gindama savo mergaitišką nekaltybę. Išaugusi katalikiškoje šeimoje iki mirties liko ištikima Jėzaus Kristaus mokymui. Vėlyvą 1944 m. lapkričio 17-tosios popietę į Klimaičių sodybą atėjo du įkaušę sovietų kariškiai.

Pamatę dvi jaunas mergaites – Elenutę ir tarnaitę Antaniną bei senus tėvus nusprendė, kad jiems nėra ko varžytis, ėmė šaudyti į ant sienų kabojusius šventus paveikslus. Kareiviams pareikalavus atnešti valgyti, Elenutė išėjo į virtuvę, kur ją nusekė vienas kariškis ir ėmė tempti į tėvų miegamąjį. Nutempta į kambarį mergaitė iš visų jėgų gynėsi ir kareivis šautuvo buože jai smogė į galvą. Sunkiai sužalota ji dar išbėgo į koridorių ir ten suklupo. Užpuolikas ją pribaižė šūviais į galvą. Tuo metu tėvai buvo išbėgę į kiemą ir šaukėsi pagalbos. Jie taip pat buvo nužudyti. Pabėgti pavyko tik tarnaitei Antaninai, kuri po kareivių teismo ir apsigyveno Klimaičių namuose. Klimaičiai palaidoti Plokščių kapinėse.

1889–1899 m. Plokščiuose taikos teisėju buvo lietuvių tautinio atgimimo veikėjas Petras Kriaučiūnas. Tuo metu Plokščiai buvo tapę svarbiu tautiškai atgyjančios Lietuvos židiniu.

BAŽNYČIA. Pirmąją bažnyčią Plokščiuose pastatė jų savininkas Jonas Krišpinas-Kiršenšteinas 1670 m. Benediktas Karpis 1784 m. pastatė naujus maldos namus, nes senoji šventovė sudegė. Karpio funduoti buvo prastai prižiūrima ir supuvo. 1868 m. kunigo Tomo Jankausko rūpesčiu ir Benedikto Tiškevičiaus

Antkapis Elenos Klimaitytės palaidojimo vietoje Plokščių kapinėse

Plokščių Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčia

Pakeliui į Šventaduobę

Šventaduobė

lėšomis iškilo dabartinė bažnyčia. Pastatas lotyniško kryžiaus plano, priekyje – bokštas ant stogo šelmens. Ant plačios kvadratinės bazės stiebiasi laibas aštuoniasienis su piramidiniu stogeliu. Panašus aštuoniasienis bokštelis yra kitame bažnyčios stogo gale ties trisiene apside, kuri kiek žemesnė. Bažnyčios durys turi reto grožio ritmišką rombų raštą. Plokščių bažnyčioje yra žalvarinis varpas, lietas 1573 m. Rytų Prūsijoje. Taip pat yra išlikę vertingų paveikslų: nežinomo dvasininko portretas (XVIII a.), Nukryžiuotasis (XIX a. pab.), taip pat Nukryžiuotojo skulptūra (XIX a. pr., medis), altorėlis su paveikslu „Apreiškimas“, kitas altorėlis su šv. Stepono paveikslu.

Plokščiuose yra ypatingas sakralinio paveldo objektas – Šventaduobė, esanti Didžiupio upelio slėnyje, į kurį veda medinėmis skulptūromis puoštas takas. Pasakojama, kad ties šiuo kaimu Nemune rastas Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Nors jį bandyta laikyti bažnyčioje, paveikslas vis atsirasdavo netoliese esančioje griovoje, tad nuspręsta ten pastatyti koplytėlę. Pirmasis altorėlis ir koplytėlė buvo mediniai, pastatyti XIX a., bet nuo drėgmės jie greitai supuvo, tad tarpukaryje Šventaduobė atnaujinta – iš lauko riedulių išmūrytas altorėlis ir siena. Čia galima paragauti šaltinio vandens, kuris turįs palaimingų galių. Vasarą šioje vietoje vyksta įvairūs religiniai ir kultūriniai renginiai.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 12.00 val.

ATLAIDAI

Švč. Trejybės – 1-ąjį sekmadienį po Sekminių

Švč. Mergelės Marijos Vardo – rugsėjo 12 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčia

71483 Plokščiai, Šakių r.

Tel. (8 345) 42 793

GELGAUDIŠKIS 8

ISTORIJA. Šis miestelis – marijonų ordino atgimimo, įkvėpto palaimintojo Jurgio Matulaičio, vieta. 1504 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras kaip Skirsnemunės dvaro dalį Gelgaudiškį padovanojo Jonui Sapiegai. Šie metai laikomi simboline miestelio įkūrimo data. Tačiau žmonių čia gyventa nuo seno, jau V–X amžiuje.

XV a. įkurtas Skirsnemunės dvaras, priklausęs Jurgiui Gedgaudiui. Nuo XVI a. dvaro savininkai buvo Sapiegos, Masalskiai, Oziemblovskiai, Gelgaudai, Zabelos, Čartoriskiai. Gelgaudiškis stipriai nukentėjo per XVII a. vidurio karus, kuomet jį buvo užėmę švedai. Po Abiejų Tautų Respublikos padalijimo gyvenvietė drauge su visa Užnemune atiteko Prūsijos karalystei, o po Vienos kongreso Gelgaudiškis perėjo Rusijos imperijai ir XIX a. viduryje, vokiečių didiko Gustavo Koidelio iniciatyva buvo pastatyti dvaro rūmai. Tai stambus ir vienas originaliausių Lietuvos dvarų ansamblių, įaugęs į apylinkių gamtą. Ansamblį sudaro rūmai, ūkiniai pastatai ir parkas. Rūmai – tai vienaukštis, neoklasicistinio stiliaus pastatas, kurio fasadai puošti kolonomis, dailiomis baliustradomis, gražiais metalo dirbiniais ir kitais dekoru elementais.

Rūmus supa senas parkas (5,3 ha). Tai vienas didžiausių Lietuvos parkų, pasižymintis sudėtinga struktūra: griežtos geometrinės formos pereina į natūralią Nemuno šlaitų girią. Pagrindinė parko

ašis – ketureilė sidabrinių klevų alėja, kertanti į Nemuną atkreiptus rūmus iš pietų pusės.

Koidelių rūpesčiu 1842 m. Gelgaudiškyje buvo įsteigta liuteronų bažnyčia ir parapija. Tačiau 1875 m. Gustavas Koidelis neteko Rusijos pilietybės, o 1887 m. paskelbus Rusijoje įstatymą, draudžiantį pasienio zonoje turėti dvarus svetimšaliams, jo sūnus Francis Koidelis dvarą turėjo parduoti. Jį nupirko bendrovė, kurią valdė Jonas Montvila, Jonas Svida, Aleksandras Baltutis, Abdonas Zanas. Netrukus už 800 rublių aukštutinį Gelgaudiškį nupirko grafas Komaras, o Žemutinį Gelgaudiškį – Šemeta. Tarpukariu rūmai suvalstybinti ir įsteigta našlaičių prieglauda, sovietmečiu pertvarkyta į internatą.

Gelgaudiškio
Šv. Kryžiaus
Išaukštinimo
bažnyčia

BAŽNYČIA. 1578 m. Sapiegos pastatė pirmąją Gelgaudiškio medinę bažnyčią. Kazimieras Ozemblovskis

ją perstatė XVII a. pab., drauge įkuriama ir parapija. 1864 m. sudegus bažnyčiai, 1868–1884 m. kan. Motiejaus Dydinsko rūpesčiu buvo pastatyta nauja mūrinė neogotikinė Šv. Kryžiaus Išaukštinimo šventovė. Raudonų plytų pastatas stačiakampio formos, vienanavis, puoštas trimis nedideliais ir vienu dideliu bokštu. Gelgaudiškio bažnytelė – svarbi vieta marijonų vienuolijos istorijoje. Kai 1911 m. balandžio 10 d. mirė marijonų generolas tėvas Vincentas Senkus, marijonų bendruomenėje buvo vos du profesai. 1911 m. liepos 14 d. marijonų rinkiminė kapitula susirinko Gelgaudiškio bažnyčios zakristijoje, kur klebonu buvo marijono kun. Prano Būčio dėdė. Protokole liko įrašas: „Mes, likusieji broliai kunigai procesai Jurgis Matulevičius, Jonas Toraitis ir Pranciškus Būčys, Didžiai Gerbiamu Generaliniu Vienuolijos Vyresniuoju išrinkome brolių Jurgį Matulevičių.“ Kunigas, vėliau arkivyskupas Jurgis Matulaitis (1871–1927), pakartotinai išrinktas 1923 m., šias pareigas ėjo iki mirties. Savo aktyviu darbu palaimintasis atkūrė ir išplėtė marijonų vienuolijos darbą Lietuvoje.

Kan. Motiejaus Dydinsko antkapis

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 9.00, 12.00 val.

Šiokiadieniais gegužę ir birželį 18.00 val., spalį 17.00 val.

Kitu metu:

Pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais 9.00 val.

Antradieniais ir ketvirtadieniais 18.00 val. (lapkritį–kovą 17.00 val.)

ATLAIDAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinė) – rugpjūčio 15 d. 9.00, 10.30, 12.00 val.

Šv. Kryžiaus Išaukštinimo – rugsėjo 14 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčia

Nemuno g. 41, 71422 Gelgaudiškis, Šakių r.

Tel. (8 345) 55 286

KIDULIAI 9

Arkangelo Mykolo
skulptūra šventoriuje

ISTORIJA. Vaizdingame kairiajame Nemuno krante, tiesiai priešais Jurbarką įsikūrę Kiduliai, 400 gyventojų turintis bažnytkaimis. Jis susidarė susijungus keliems kaimams: Kiduliams, Kurkasei, Judriams, Šiaudinei ir Kaimeliui. Seniausia yra Kaimelio gyvenvietė, vokiečių ordino kronikininko Petro Dusburgiečio *Prūsijos žemės kronikoje* minima 1295 m. Kaip karališkasis kaimas, priklausęs Jurbarko dvarui, minimas 1559 m. Grigaliaus Valavičiaus Lietuvos girių aprašyme.

Žinoma, kad XVII a. pabaigoje Kidulius įsigijo Kauno pilies raštininkas, LDK išdininkas Jeronimas Krišpinas-Kiršenšteinas. 1685 m. jis pasistatė mūrinę rezidenciją. Šiaurės karo metu, švedams užėmus Abiejų Tautų Respubliką, savo tėviškėje 1705 m. gyveno Žemaičių vyskupas Jonas Jeronimas Krišpinas-Kiršenšteinas, kad esant reikalui galėtų pasitraukti į Prūsiją. Šiame dvare 1737–1739 m. gyveno Žemaičių vyskupas Juozapas Mikalojus Karpis. Iš Karpių dvarą nusipirko Tiškevičiai, todėl dvare dažnai lankydavosi Žemaičių vyskupas Antanas Dominykas Tiškevičius (1692–1762).

Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo Sūduva atiteko Prūsijai, kraštas pradėtas germanizuoti. 1807 m. Kiduliuose buvo apsistojęs Prūsijos karalius Vilhelmas III. Nuo XIX a. pradžios Kiduliais vadinamas tik senasis dvaras, o naujasis palivarkas ir kaimas vadinamas Kaimeliu. 1837 m. Rusijos imperijos valdžia Kidulius padovanojo generolui Ofenbergui už nuopelnus 1812 m. Prancūzijos–Rusijos kare. Būtent šiuo laikotarpiu Kiduliai išgyveno pakilimą ir kaip niekada klestėjo. 1978 m. per Nemuną buvo pastatytas tiltas, sujungęs Žemaitiją su Sūduva.

BAŽNYČIA. Pirmoji koplyčia Kidulių dvare minima 1636 metais. Vėliau ji, atrodo, buvo atitekusi protestantams, nes XVII a. pabaigoje Žemaičių vyskupas Krišpinas-Kiršenšteinas iš jos iškėlė ten palaidotų ne katalikų Kidulių dvarininkų palaikus. Tradiciškai manoma, kad šis vyskupas konsekrovęs Kidulių koplyčią 1685 m. rugsėjo 29 d. (Šv. Mykolo dieną). Bet tuo

metu Krišpinas-Kiršenšteinas vyskupo šventimų dar neturėjo. Vadinasi, arba koplyčią konsekrovo ne jis, arba klaidinga konsekracijos data (1694 m. koplyčia jau minima kaip konsekruota). 1758 m. įkuriama atskira Kidulių parapija.

Ypatingą reikšmę bažnyčia buvo įgijusi, kai šalia esantį dvarą valdė du Žemaičių vyskupai – Jonas Jeronimas Krišpinas-Kiršenšteinas ir Antanas Dominykas Tiškevičius, kurie Kiduliuose dažnai lankydavosi. Pavyzdžiui, 1703 metais Šv. Mykolo dieną šioje koplyčioje vysk. Krišpinas-Kiršenšteinas suteikė Sutvirtinimo sakramentą 424 asmenims. Klaidingai teigiama, jog šiuose maldos namuose buvęs palaidotas čionykščio dvaro savininkas Žemaičių vyskupas Karpis. Iki 1839 metų šventovėje laikytos pamaldos, bet XIX a. pab. koplyčia nugriauta, o jos vietoje pastatyta klėtis.

Kaimelio savininkas Benediktas Tiškevičius 1860 m. pastatė dabartinę medinę šventovę. Tai stačiakampio plano, vienabokštė bažnyčia, puošta septyniais pinakliais. Šventorius apjuostas akmenų mūro tvora, o šalia stovi neaukšta, dviejų lygių varpinė. Ypatingas vidaus interjero elementas – Mikalojaus Konstantino Čiurlionio tapytas paveikslas „Šv. Rokas“. Kūrinio

Šv. Rokas.
Dail. M. K. Čiurlionis

Kidulių Šv. arkangelo
Mykolo bažnyčia

Kidulių Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios interjeras

stilistika netipiška Čiurlioniui, kadangi jis apskritai labai retai imdavosi religinės tapybos ir aliejinių dažų. Neatmestina prielaida, kad šis paveikslas sukurtas artimai sekant kol kas nežinomu pirmavaizdžiu. Kūriui būdinga XIX a. pab. – XX a. pr. vokiečių realizmo mokyklos stilistika.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 9.00, 11.00 val.

Antradieniais ir penktadieniais: spalį–kovą 17.00 val., balandį–rugsėįjį 18.00 val.

Trečiadieniais ir ketvirtadieniais 9.00 val.

Per atlaidus, šventes ir rekolekcijas 10.00, 12.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Roko – rugpjūčio 19 d.

Šv. arkangelo Mykolo – rugsėjo 30 d.

KONTAKTAI

Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia

Aušros g. 4, 71404 Kaimelis, Šakių r.

Tel. (8 345) 62 212

KULAUTUVA 10

ISTORIJA. Visai šalia Kauno, dešiniajame Nemuno krante, žaviame pušų slėnyje įsikūrusi Kulautuva. Nedidelis miestelis turi apie 1300 gyventojų. Pirmą kartą ši vietovė minima Vygando Marburgiečio kronikoje 1364 m. Kelis kartus kaimelis buvo apiplėštas kryžiuočių. Manoma, kad saloje priešais Kulautuvą buvo pasirašyta Salyno sutartis. 1398 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas su vokiečių ordino magistru Konradu fon Jungingenu susitarė dėl Žemaitijos perdavimo Ordinui.

Vėliau Kulautuvos vardas minimas XVI a. (1593 m. ir kt.) aktuose. Žinoma, kad 1863 m. Kulautuvoje ir apylinkėse veikė apie 5 tūkst. sukilėlių, surinktų iš įvairių Lietuvos vietų. Bet ligi XX a. kaimelis neišaugo – tebuvo keletas namukų. Priešais Kulautuvą, kitoje Nemuno pusėje, stovi vienas seniausių Lietuvoje gotikos paminklų – Zapyškio bažnytelė.

Didžiausias lūžis gyvenvietės raidoje įvyko tarpukariu, Kaunui tapus laikinąja sostine. XX a. 4 deš. pradžioje prasidėjo pertvarkymo darbai ir 1933 m. miestelis oficialiai paskelbtas kurortu. Jo įkūrėju laikomas pulkininkas leitenantas Vytautas Augustauskas, kurio rūpesčiu parengtas pertvarkos projektas, keliai apsodinti baltosiomis akacijomis ir liepomis, iškastas tvenkinys. Čia vasarodavo visa Kauno grietinėlė.

Kulautuvoje 1930 m. įsikūrė vienuolė. 1931 m. pradėjo veikti jų privati koplyčia. 1932 m. ji perkelta į naują vietą ir tapo vieša. 1940 m. koplyčia padidinta. Priklausė Raudondvario parapijai, o kiek vėliau įkurta ir savarankiška Kulautuvos parapija. Iki 1987 m. klebonavo Juozapas Frainas (g. 1911), po Antrojo pasaulinio karo nuteistas tremčiai.

Kulautuva paminėta ir *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos* 10-ame numeryje, išleistame 1974 m. *Kronikoje* buvo aprašyta, kaip 1956–1957 m. Kulautuvos vidurinės mokyklos mokytoja Stasė Jasiūnaitė už tai, kad buvo pastebėta nešiojanti ant kaklo grandinėlę su kryželiu ir prisipažino esanti tikinti, buvo ne tik atleista iš mokytojos pareigų, bet ir kitur negalėjo gauti darbo, ir tik 1959 m., kai Jasiūnaitė kreipėsi raštu į Sovietų Sąjungos Komunistų partijos generalinį sekretorių Nikitą Chruščiovą, atėjo įsakymas ją įdarbinti, tačiau leidimo dirbti mokytoja ji negavo. Jasiūnaitė palaidota Kulautuvos kapinaitėse, ant kapo stovi ažuolinė Kristaus skulptūra.

1993–1996 m. miestelyje rasti penki vadinamieji Kulautuvos lobiai. Tai Viduramžių laikotarpio sidabriniai dirbiniai, daugiausiai juvelyriniai, kurių bendra masė – beveik 700 kilogramų.

Miestelyje veikia jėzuitų gimnazijos rekolekcijų namai. Kartą per metus kiekviena klasė vyksta į jėzuitų rekolekcijų namus Kulautuvoje. Čia mokiniai kviečiami susimąstyti apie nekasdienius dalykus, sustoti,

Kulautuvos
bažnyčia.
Istorinė nuotrauka

atidžiau pažvelgti į savo gyvenimą, sustiprinti ryšį su Dievu; taip bręsta ne tik asmenybė, bet ir klasės bendruomenė. Čia taip pat organizuojamos ir rekolekcijos, skirtos plačiajai visuomenei.

BAŽNYČIA. 1932 m. pastatyta Kulautuvos Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčia iki 1940 m. buvo vadinama Kulautuvos Šv. Petro Išvadavimo bažnyčia, o parapija taip vadinama ir dabar. Šventovė buvo medinė, liaudies architektūros formų, stačiakampio plano, vienabokštė. Nuo 1956 m. šventoriuje stovėjo Madonos skulptūra, 1934 m. pastatyta miestelyje; atkūrus nepriklausomybę nuspręsta ją grąžinti į senąją vietą. 2012 m. bažnyčia buvo sudeginta.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 9.00, 10.30 val.

Šiokiadieniais rugsėjį–balandį 17.00 val., gegužę–rugpjūtį 18.00 val.

Aukojamos Kulautuvos kultūros centre (Akacijų al. 32, 53486 Kulautuva).

ATLAIDAI

Šv. Antano Paduviečio – birželio 13 d.

Švč. Mergelės Marijos Vardo – rugsėjo 12 d.

Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo – gruodžio 8 d.

Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Petro Išvadavimo parapija

Tel. (8 37) 54 33 44

PAŠTUVA 11

ISTORIJA. Šiandien šis nedidelis, nė dviejų dešimčių gyventojų neturintis kaimelis Kauno rajone – mėgstama kauniečių iškyklų ir poilsio vieta. Nors ir nedidelė, gyvenvietė didžiuojasi sena istorija: vietovė istoriniuose šaltiniuose minima jau nuo 1292 m., kai kryžiuočiai buvo įsiveržę į Paštuvos žemę. Remiantis Vygando Marburgiečio kronika, Paštuvos pilis buvo vienoje Nemuno saloje. Spėjama, kad tai galėjo būti Salyno pilis.

Ignoto Karpio ir
brolių Vailokaičių
kapai

Paštuvos
vienuolyno
koplyčios apsidė

1364 m. šis kronikininkas paminėjo ir Paštuvos žemę (lot. *terra Pastowen*). Taigi vietovė minima gerokai seniau, nei kaimyninė Vilkija ar Raudondvaris. Nepaisant dažnų kryžiuočių puldinėjimų, tuo metu tai buvo tankiai gyvenama sritis. Vis dėlto, tai vienas labiausiai per XIV a. nukentėjusių Žemaitijos regionų. 1575 m. minimas Paštuvos dvaras, kurį nuo 1738 m. valdė Karpiai (jų centras buvo Joniškėlyje). Paštuvos žymybė – netoli bažnyčios esantis pilkapio formos buvusio garsiausio Paštuvos žemių savininko Ignoto Karpio (1780–1809) kapas. Tai aktyvus jau griūnančios Abiejų Tautų Respublikos politinis veikėjas, labiausiai išgarsėjęs tuo, jog susipažinęs su Vakarų Europos filosofų idėjomis, savo testamentu iš baudžios paleido apie 7 tūkst. valstiečių. Visiems paleistiniams dovanavo jų skolas ir kiekvienam įteikė po 30 olandiškų talerių savarankiško ūkininkavimo pradžia. Šį Karpio veiksma Adomas Mickevičius apdainavo savo poemoje *Ponas Tadas*. Netoli Karpio palaidoti broliai Jonas (1886–1944) ir Juozas (1880–1953) Vailokaičiai. Pastarasis buvo kunigas, lito išleidimo komisijos pirmininkas, Pirmojo, Antrojo ir Steigiamojo Seimų narys, po tremties dirbęs sielovados darbą Paštuvos bažnyčioje, perlaidotas

Paštuvos
vienuolynas

Paštuvos kapinėse 1993 m. Jo brolis Jonas Vailokaitis – finansininkas ir ekonomistas, 1944 m. pasitraukęs iš Lietuvos mirė Vokietijoje. 2007 m. palaikai pargabenti į Lietuvą ir palaidoti greta brolio. Broliai buvo aktyviai įsitraukę į tarpukario Lietuvos ekonominį gyvenimą ir vadinti turtingiausiais žmonėmis šalyje. Iki 15 nuošimčių pelno skyrė labdarai, ypač studentų rėmimui.

BAŽNYČIA. Nuo XVII a. iki 1842 m. Paštuva priklausė Kauno vienuolėms benediktinėms. Greičiausiai tada gyvenvietėje atsirado pirmieji maldos namai. 1923 m. pastatyta liaudies architektūros formų medinė Šv. Barbaros bažnyčia. Tai stačiakampio plano, vienabokštė šventovė su penkiasiene apside. Prie jos iš šono prilieta zakristija. 2012 m. bažnyčią visiškai sunaikino padegėjas. Bet šventoriuje yra išlikusi dviejų aukštų medinė varpinė, medinis ornamentuotas kryžius ir kapinaitės.

Kaimelyje nuo 1994 m. veikia karmelitų ordino atšakos – basųjų karmelitų – moterų Šv. Juozapo ir šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės vienuolynas. Jų koplyčioje aukojamos šv. Mišios Paštuvos tikintiesiems, kol bus atstatyta bažnyčia. Už senosios klebonijos, pušyno pakraštyje trykšta Šv. Jono šaltinis, dažnai lankomas piligrimų.

Bažnyčios varpinė

Gėlės buvusio altoriaus
vietoje

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 12.00 val.

Aukojamos Šv. Juozapo ir šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės vienuolyno koplyčioje (54190 Paštuva, Kauno r.).

ATLAIDAI

Švč. Mergelės Marijos Nuliūdusiųjų paguodos – paskutinį rugpjūčio sekmadienį

Šv. Pranciškaus Asyžiečio – spalio 4 d.

Šv. Barbaros – gruodžio 4 d.

Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Barbaros parapija

Tel. (8 37) 54 33 44

VILKIJA 12

ISTORIJA. Vilkija minima nuo 1364 m. (kaip *Wilken-bethe*, nors kai kurie šaltiniai nurodo 1426 m.), tad tai viena seniausių gyvenviečių, esančių dešiniajame Nemuno krante. Šiandien Vilkijoje gyvena apie pusantro tūkstančio žmonių.

Vilkijos panoraminis vaizdas

Tai savitas kalvų miestas, savo planu išsiskiriantis regione. 1369 m. sunaikinta Vilkijos pilis, dar vadinta Paštuvos pilimi, buvusi dabartiniame Jaučakių kaime, ant Jaučakių (dar vadinamo Kartuvių) piliakalnio. 1430 m. Vilkiją mini kunigaikštis Vytautas laiške kryžiuočių magistrui. 1450 m. Gdanskio pirkliai dokumentuose minima Vilkijos muitinė – pirmoji lietuvių muitinė prie Nemuno. Per Vilkiją ėjo sausumos ir vandens prekybos keliai Vilnius–Karaliaučius, nuo XVI a., suaktyvėjęs prekybai su Vakarų Europa, itin skatinę miestelio vystymąsi.

1792 m. Stanislovas Augustas Poniatovskis Vilkijai suteikė miesto teises ir herbą, bet tų metų viduryje, kai krašte įsigalėjo rusų palaikomi naujųjų miestų priešininkai, panašu, jog Vilkijos savivalda buvo panaikinta. Gali būti, kad Tado Kosciuškos sukilimo metu ji galėjo būti atgaivinta, kadangi 1794 m. minimi savivaldos pa-

reigūnai. Miestelėnai su naująja Rusijos administracija dėl savivaldos teisių kovojo iki XIX a. 3-iojo dešimtmečio, bet jų neatgavo.

1862–1864 m. Vilkijoje vikaravo lietuvių tautosakos rinkėjas ir tyrinėtojas kunigas Antanas Juška (1819–1880). Senosiose Vilkijos kapinėse yra trys XIX a. nežinomų liaudies meistrų mūriniai koplytstulpiai. Taip pat išlikusios žydų kapinaitės. 1992 m. minint 200-ąsias Magdeburgo teisės Vilkijai suteikimo metines, pastatytas Šv. Juozapo koplytstulpis.

BAŽNYČIA. Manoma, kad jau XV a. Vilkijoje buvo maža bažnytelė ar koplyčia. 1542 m. Nemuno pašlaitėje išaugo nauja medinė Švč. Trejybės bažnyčia ir jai suteiktas parapijos statusas. 1579 m. Vilkijos šventovę aplankęs vizitatorius Tarkvinijus Pekulas pažymėjo, kad ją būtina remontuoti – stogas kiauras, liturginiai rūbai seni ir sudėvėti, metrikų knygos nevedamos, kapinės apleistos ir neprižiūrimos. 1721 m. bažnyčia sudegė, bet netrukus buvo atstatyta. Tas pats likimas maldos namus ištiko 1730 ar 1731 m., kuomet audros metu juos sudegino žaibo iškrovos. Po eilinio gaisro 1892 m. imtasi statyti mūrinę šventovę. Statybų iniciatoriumi buvo Bažnyčios ir Lietuvos istorijoje ketvirto lietuvių kilmės kardinolo Audrio Juozo Bačkio senelio brolis,

Paminklas, skirtas Vilkijos bažnyčios 100-mečiui

Vilkijos Šv. Jurgio bažnyčia

Kun. Stanislovo Bačkio antkapinis paminklas

kunigas Stanislovas Bačkis. Bažnyčios šventoriuje jis ir palaidotas. Neogotikinė raudonų plytų dvibokštė Šv. Jurgio bažnyčia pabaigta 1908 m. Viršutiniai bokštų tarpiniai yra aštuoniakampiai su aukštomis akustinėmis angomis ir dar aukštesniais piramidiniais stogais. Pastatas trinavis, lotyniškojo kryžiaus plano, viduje puoštas XIX a. paveikslais „Jėzus Nukryžiuotasis“ ir „Šv. Šeima“. Bažnyčioje sumontuoti garsaus lietuvių meistro Jono Garalevičiaus pagaminti vargonai. Pagal rusų planus 1915 m., jiems traukiantis iš Lietuvos, turėjo būti susprogdintos kelios Panemunės bažnyčios. Nukentėjo Raudondvario bažnyčia, Seredžiaus bažnyčios bokštai, o klebonas Stanislovas Bačkis, sakoma, rusų karius, atvykusius sprogdinti Vilkijos bažnyčios, gerokai pavaišinęs, ir jie darbo atlikti tiesiog nebesugebėję.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 10.00, 12.00 val.

Antradieniais–penktadieniais 17.00 val.

Šeštadieniais 9.00 arba 10.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Juozapo – kovo 19 d.

Šv. Jurgio – balandžio 23 d.

Šv. Onos – liepos 26 d.

Visi keliami į artimiausių sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Jurgio bažnyčia

Bažnyčios g. 19, 54227 Vilkija, Kauno r.

Tel. (8 37) 55 62 57

KUN. ANTANO MACKEVIČIAUS SUĖMIMO VIETA 13

ISTORIJA. Kunigas Antanas Mackevičius (1828–1863) – vienas ryškiausių 1863 m. sukilimo vadų Lietuvoje, dažnai vadinamas net sukilimo dvasiniu lyderiu. Nors

kunigo gyvenimas buvo neilgas, tačiau jo indėlis ginant laisvės idealus ir krikščioniškas vertybes – tikrai svarus.

Mackevičius gimė dabartiniame Kelmės rajone, Morkių kaime. Tėvai buvo mažažemiai bajorai, tad jaunuoliui teko labiau pasitikėti savo jėgomis ir Dievo malone, nei tėvų sukauptu turto. Mokėsi Vilniaus gimnazijoje, studijavo Kijevo universitete. Jaunystėje, ypač paveiktas Europą sukrėtusios 1848 m. revoliucijų bangos ir bajoriškoje atminties tradicijoje egzistavusių pasakojimų apie laisvą Abiejų Tautų Respubliką ir 1831 m. sukilimą, užsikrėtė lygybės idėjomis, suvokė ir norėjo keisti sunkią baudžiavinių valstiečių padėtį. Siekdamas būti arčiau paprastų žmonių, puoselėti jų pamaldumą ir skleisti laisvės idėjas, Mackevičius metė mokslus Kijeve ir 1850 m. įstojo į Varniuose esančią kunigų seminariją. Pastarąją baigė 1853 m. ir buvo paskirtas vikaru Krekenavoje, o po poros metų ėmėsi darbo Paberžės parapijoje. Joje jaunas kunigas ir praleido paskutinius aštuonerius savo gyvenimo metus. Mackevičius pasižymėjo kaip tarnystei atsidavęs kunigas: dažnai bendravo su žmonėmis, lankė ligonius, keliavo po parapijos kaimus, pagarsėjo pamokslais.

1862 m. Kėdainiuose Mackevičius susitiko su Zigmantu Sierakausku, Konstantinu Kalinausku ir aptarė būsimuosius veiksmus. Balandžio 20 d. Paberžės bažnyčioje kunigas perskaitė manifestą, kuriame ragino dalyvauti sukilime visus Lietuvos ateičiai neabejingus žmones, kovoti už pilietines teises, už galimybę gauti žemės. Savo paties apsisprendimą jis paaiškino šiais žodžiais: „Tautos meilė ir jos laimė buvo daugiau kaip dešimties metų revoliucinio darbo akstinas ir priežastis.“ Kunigas surinko sukilėlių būrį, apie 300 žmonių. Vėliau į šį būrį jungėsi vis daugiau valstiečių, ir po poros mėnesių dalinį sudarė apie 500 kovotojų. Jo vadovavimas pasižymėjo geru partizaninės kovos taktikos išmanymu.

Sukilėliai kovojo narsiai, tačiau jėgos buvo nelygios: prieš 15 tūkst. medžiokliniais šautuvais ir dalgiais ginkluotų sukilėlių buvo pasiūsta 140 tūkst. carinės

Kun. Antanas Mackevičius

Rusijos kareivių. Nors, didvyriškai besikaudami, pradžioje sukilėliai pasiekė keletą pergalių ir netrukus ėmė kontroliuoti didelę Lietuvos dalį, pagrindiniai miestai liko carinės valdžios rankose. 1863 m. gegužės 13 d. į Lietuvą malšinti sukilimo buvo išsiųstas Michailas Muravjovas, kuris sukilimą planavo malšinti itin žiauriomis priemonėmis. Tačiau Mackevičiaus ir jo bendraminčių tai neįbaugino. Vilkija, Šiluva, Tytuvėnai, Krakės, Josvainiai, Pumpėnai, Šilalė, Tverai, Rietavas... Iš šių vietų caro valdžia tais metais gaudavo žinias, kad pasirodė buvusio Paberžės kunigo vadovaujami vyrai.

1863 m. lapkričio 26 d. netoli Vilkijos, Lebedžių kaime, įvyko paskutinis Mackevičiaus vadovaujamo sukilėlių būrio mūšis. Gerai ginkluota caro kariuomenė sutriuškino sukilėlius, o kunigas buvo sužeistas. Jis dar kurį laiką slapstėsi Vilkijos apylinkėse, bet gruodžio 17 d. buvo suimtas ir įkalintas Kauno kalėjime (dabar Maironio namas-muziejus). Tardymų metu atsisakęs išduoti kitus sukilėlius ir nebendradarbiavęs su carine valdžia, Muravjovo nutarimu buvo nuteistas mirties bausme ir pakartas Kaune 1863 m. gruodžio 28 d.

Istoriografijoje dažnai keltas klausimas dėl Katalikų Bažnyčios vaidmens sukilime. Vien kunigo Mackevičiaus pavyzdys rodo, jog dvasininkai sukilimą rėmė ir net stojo į kovotojų gretas. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius taip pat slapta rėmė sukilėlius, su jais bendravo. Sukilimo idėjas palaikė ir Vilniaus vyskupas Adomas Stanislovas Krasinskis – 1863 m. pabaigoje Muravjovo įsakymu jis buvo suimtas ir ištremtas iš Lietuvos. Sukilime dalyvavo per pustrėčio šimto kunigų, kai kurie žuvo kovose, daugelis buvo suimti ir ištremti į atokias Rusijos sritis, kai kurie paleisti iš kalėjimų, bet perkelti į atkampias parapijas.

SEREDŽIUS 14

ISTORIJA. Tūkstančio gyventojų neturintis Seredžius kadaise buvo svarbus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gynybinis punktas ir priklausė vadinamajai Nemuno pilių sistemai, skirtai gintis nuo Kryžiuočių ordino puldinėjimų. Apie karinę miestelio praeitį byloja ir du šalia esantys piliakalniai: Palemono kalnas, ant kurio XIII–XIV a. stovėjo Pieštėvės pilis, ir Polocėlių piliakalnis, kur XV a. būta kryžiuočių įtvirtinimų. Pieštėvės pilis minima nuo XIV a., daug kartų kryžiuočių pulka ir 1363 m. sunaikinta. Pasibai-

gus karams su Kryžiuočių ordinu ir XVI a. ėmus plėtotis grūdų prekybai su Vakarų Europa, miestelis pradėjo augti. Iki XVII a. vidurio niokojančių karų, Seredžius buvo svarbus Nemuno prekybos taškas, jame gyveno nemažai pirklių ir amatininkų.

Lietuvos didysis kunigaikštis Seredžių padovanojo Sapiegoms ir iki XVII a. pabaigos tai buvo viena didžiausių privačių valdų Žemaitijoje. Dešiniajame Nemuno ir Dubysos santakos krante ant supiltos kalvos yra išlikusių mūrinio pastato liekanų. Pastatas buvęs keturkampio formos su dviem bokštais. Tai greičiausiai Sapiegų statytų reprezentacinių rūmų – Miežirėčės dvaro – liekanos. Nuo miestelio rūmus skyrė vandens kanalas, o iš rytų ir pietų supo Dubysa ir Nemunas. Tačiau miesteliui Miežirėčės pavadinimas neprigijo, o palaipsniui ir dvarą imta vadinti Seredžiumi.

XIX a. į vakarus nuo Seredžiaus, ant kalvos prie Nemuno, grafų Burbų giminė pasistatė gražų Belvederio dvarą. Grafai palankiai žiūrėjo į lietuvių tautinį sąjūdį XX a. pradžioje. Netoli Seredžiaus miestelio gimęs kompozitorius Stasys Šimkus kartu su kitais patriotiškai nusiteikusiai lietuviams 1905–1914 m. Belvederio

Seredžiaus Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia.

Šventovė kaip ir daugelyje Lietuvos vietovių iškilusi aukščiausioje miestelio vietoje ir regima jau iš tolo

Šv. Jono Krikštytojo
bažnyčios altorius

dvaro klojime rengė lietuviškus vakarus su vaidinimais ir choro atliekamomis dainomis.

BAŽNYČIA. Šventovė miestelyje jau stovėjo 1579 m., kuomet ji paminima Tarkvinijaus Pekulo vizitacijoje. Panašu, jog tuo metu miestelis buvo paliestas reformacijos, o vietos kunigas buvo vedęs. Istorikams geriau pažįstamus maldos namus pastatė Seredžiaus savininkas Naugarduko vaivada Mykolas Sapiega ir apie 1635 m. užrašė naują beneficiją bažnyčiai, taip pat įpareigodamas kleboną įsteigti mokyklą ir samdyti mokytoją, paskirdamas jam išlaikymą. XVII a. pabaigoje bažnyčia perstatyta į didesnę. XIX a. pradžioje šie maldos namai buvo visiškai supuvę ir nebenaudojami. 1829 m. didžiulis Nemuno ir Dubysos potvynis paplovė šlaitą ir sunaikino medinę šventovę. Taip pačiais metais buvo pradėta naujos medinės bažnyčios statyba ant kalvos. Naujai pastatytoji 1907 m. sudegė, tad po metų imtasi mūrinės šventovės statybų. Statybos užsitęsė iki 1913 metų. Per Pirmąjį pasaulinį karą bažnyčia nukentėjo gana stipriai – neteko abiejų bokštų. Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia – istoristinis, neorenesansinis pastatas, stačiakampio plano, halinis, su penkiasiene apside. Vidus padalintas į tris navas. Fasadas kiek perkrautas dekoratyviniais piliastrais, įvairių

Šv. Jono Krikštytojo
bažnyčios interjeras

formų langų ir durų apvadais bei kartušais. Šoninės sienos suskaldytos piliastrais, o dideli arkiniai langai smulkiai išdalinti į apskritus ir stačiakampius stiklus. Seredžiaus bažnyčioje yra išlikę nemažai religinio meno bei liturginių vertybių. Šventovės fasade yra medinės XIX a. Švč. M. Marijos ir šv. Jono Krikštytojo skulptūros.

Ilgą laiką Palemono kalno papėdėje, prie Pieštėvės upelio, stovėjo dailaus darbo koplųstulpis. Vėliau jis buvo sutrumpintas, medinės skulptūrėlės supuvo ir koplųstulpis sunyko.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 10.00 val.

Šiokiadieniais pagal susitarimą

Šeštadieniais 10 val.

ATLAIDAI

Šv. Kazimiero – kovo 4 d.

Šv. Jono Krikštytojo Gimimo – birželio 24 d.

Švč. Mergelės Marijos Gimimo – rugsėjo 8 d.

Visi keliامي į artimiausių sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

P. Cvirkos g. 13, 74423 Seredžius, Jurbarko r.

Tel. (8 447) 42 238

Paminklas Vytautui Didžiajam.

Skulpt. Apolinaras
Šimkūnas

VELIUONA 15

ISTORIJA. Viena seniausių panemunės gyvenviečių – Veliuona – yra ir viena pirmųjų, dar 1421 m. didžiojo kunigaikščio Vytauto įkurtą, Žemaičių vyskupijos parapiją. Apie seną miestelio praeitį byloja ir unikali XVII a. bažnyčia. Ant aukšto Nemuno kranto įsikūręs apie 800 gyventojų turintis miestelis kadaise buvo viena svarbiausių Nemuno gynybinės sistemos, skirtos apsaugoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasienį nuo už Nemuno įsikūrusio Ordino, pilių. Du šalia

vienas kito stovintys piliakalniai tai puikiai paliudija. Vokiečių kronikininko Petro Dusburgiečio teigimu, 1291 m. žemaičiai čia pasistatė stiprią Junigedos pilį. O nuo 1315 m. pilis ir vietovė pradėta vadinti Veliuona. Legendos byloja, jog čia, vokiečiams pirmą kartą panaudojus šaunamąjį ginklą, buvęs mirtinai sužeistas kunigaikštis Gediminas. Jis neva ir palaidotas ant vie-

Veliuonos dvaras

no iš piliakalnių, kur jo garbei tarpukariu pastatytas paminklas. Neabejotina, kad tai tik mitas, turintis išgarsinti nedidelę gyvenvietę.

Pilis daugybę kartų sugriauta, o XV a. pradžioje ją, jau mūrinę, ant gretimo piliakalnio atstatė Vytautas Didysis. 1930 m. priešais bažnyčią jam pastatytas Apolinaro Šimkūno paminklas. Netoli paminklo yra mitologinis akmuo su įspausta pėda. Pasakojama, kad statant bažnyčią, velnias pagrobęs akmenį, tačiau Mergelė Marija jį atėmusi ir grąžinusi bažnyčios statybai. Nuo to laiko akmenyje liko įsispaudusi Marijos pėda.

Po Žalgirio mūšio Veliuona sėkmingai pelnė iš grūdų prekybos Nemunu ir po truputį plėtėsi. Miesto prekybinę praeitį primena pakalnėje stovintis XIX a. grūdų sandėlis – magazinas. 1443 m. miesteliu suteikta Magdeburgo teisė. XVI a. pradžioje ji dar kartą patvirtinta. 1560 m. karaliaus vykdoma valakų reforma pasiekė ir Veliuoną. Tačiau iki tol susiformavęs linijinis miestelio planas į stačiakampį pertvarkytas nebuvo. Tai labiau sietina ne su miestelėnų turėta savivalda, bet su nepalankiomis gamtinėmis sąlygomis.

XIX a. Veliuonos dvaras priklausė Zaleskių giminei, kuri ėmėsi esminių rezidencijos perstatymo darbų.

Pastatyti mediniai, klasicistinio stiliaus dvaro rūmai, o šalia jų įveistas parkas.

BAŽNYČIA. Gali būti, jog pirmoji Veliuonos bažnyčia pastatyta pradėjus krikštyti žemaičius, apie 1416–1417 m., bet Žemaičių sukilimo metu, 1418 m. buvo sunaikinta. Tad oficialia parapijos įkūrimo data laikomi 1421-ieji. Tarkvinijus Pekulas 1579 m. mini, jog miestelyje veikia mokykla, tad Veliuona turėjo vieną seniausių Lietuvoje mokymo įstaigų. 1636–1644 m. Albrechtas Stanislovas Radvila pastatė naują mūrinę šventovę, kurią konsekrovo vyskupas Jurgis Tiškevičius. Ši švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia stovi iki šių dienų beveik nepakitusi. Tai renesansinis, turintis gotikos bruožų, stačiakampio plano, halinis vienabokštis pastatas. Vidus padalytas į tris navas,

Veliuonos švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

skliautuotas, puoštas septyniais įspūdingais altoriais. Didysis altorius padabintas renesansiniais medžio drožiniais, šoniniais skydais, skulptūromis, ažūrinėmis kolonomis. Dekorą puošmena – Petro Kalpoko paveikslai, tapyti tarpukariu. Taip pat išsiskiria italų dailininko Mykolo E. Andriolio nebaigtas darbas „Šv. Juozapas“, kurį jis tapė 1864 m. pabėgęs iš kalėjimo, kuriamė sėdėjo už dalyvavimą sukilime. Presbiterijoje, prie zakristijos durų kabo Nesvyžiuje buvusio Vytauto Didžiojo atvaizdo kopija, nutapyta dailininko Motiejaus Bučinskio 1860 m. Ant rėmo lotyniškas įrašas byloja, kad Aleksandras Vytautas, Didysis Lietuvos kunigaikštis, pastatė Veliuonos bažnyčią. Šventoriuje palaidotas klebonas Pranciškus Matulaitis.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 12.00 val.

Šiokiadieniais 9.00 val.

Šeštadieniais 10.00 val.

ATLAIDAI

Šventosios Dvasios Atsiuntimo (Sekminės) – 7-ąjį sekmadienį po Velykų

Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus – birželio 29 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinė) – rugpjūčio 15 d.

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

74442 Veliuona, Jurbarko r.

Tel. (8 447) 42 619

GĖLUVA. BIRUTKALNIS 16

ISTORIJA. Apie pusę tūkstančio gyventojų turinti Gėluva labiausiai garsėja savo piliakalniu, dar vadinamu Birutkalniu. Pastarasis stūkso gyvenvietės pietrytinėje dalyje ir yra supamas Dubysos ir Gėluvos upių. Pasak legendos, po Kęstučio nužudymo ir Vytauto pabėgimo kunigaikštienė Birutė, brasta keldamasi per Nemuną, susidūrė su didžiojo kunigaikščio Jogailos, kuris tuo metu kovojo su Vytautu, tarnais ir per susirėmimą nuskendo.

O kūnas buvęs garbingai palaidotas ant kalno, dabar Birutkalniu vadinamo.

Birutės populiarumas po jos mirties tik didėjo. Neperdedant Birutę galima vadinti garsiausia viduramžių Lietuvos moterimi ir net moters simboliu: juk tai Kęstučio žmona, Vytauto Didžiojo motina, kurios šviesų atminimą primena ir Birutkalnis prie Dubysos. Tikrai žinoma, jog ant Gėluvos piliakalnio stovėjo Ariogalos pilis, kurią kryžiuočiai sudegino 1382 m. Pietvakarinėje Gėluvos piliakalnio pusėje archeologai aptiko V–VI ir X–XVII a. senkapius.

BAŽNYČIA. Šiuo metu Gėluvoje nėra maldos namų, tačiau XVII a. šaltiniai kalba apie protestantišką šventovę. XIX a. viduryje Gėluvoje minima katalikiška koplytėlė, kuri į amžiaus pabaigą sunyko.

ARIOGALA 17

ISTORIJA. Prie senojo Žemaičių plento, kairiajame Dubysos krante įsikūrusi viena seniausių Lietuvos gyvenviečių – Ariogala. Istoriniuose šaltiniuose minima jau 1253 m., Mindaugui užrašius Livonijos or-

dinui *Eregalle medietatem*, o nuo XIII a. pabaigos ji nuolat šmėžuoja kryžiuočių kelių aprašymuose. Nuo XIV a. minima medinė Ariogalos pilis, kurią kryžiuočiai 1382 m. užėmė ir sudegino. Manoma, kad pilis stovėjusi ten, kur iki XX a. vidurio buvo evangelikų liuteronų bažnyčia ir kapinės. Toje vietoje yra aukštas piliakalnis, apsuptas Dubysos ir į ją įtekančio Taurupio upeliuko. Apylinkėje yra ir daugiau piliakalnių, kurie sudarė gynybinę sistemą.

Vytauto laikais ir vėliau Ariogala buvo valdovo dvaras, o nuo XVI a. minima kaip miestelis, kuriam 1640 m. Vladislovas IV suteikė miestelio teises su turgumis ir prekymečiais. 1792 m. valdovas Stanislovas Augustas Poniatovskis patvirtino miesteliui Magdeburgo teisę, kurią paliudija ir gautas herbas – raudoname skyde du kryžmai sudėti kardai – simbolizuojantis gyventojų ryžtą kautis už savo laisvę. Tačiau jau tų pačių metų vasarą dėl politinės padėties pokyčių savivalda pradėjo silpti ir 1795 m. valstybė, o drauge ir miestelio teisė,

Ariogalos
Šv. arkangelo
Mykolo bažnyčia

buvo panaikintos. 1861–1950 m. Ariogala – valsčiaus centras. 1847 m. čia pastatyta evangelikų liuteronų bažnyčia (1944 m. nugriauta).

Pokario metais Ariogalos katalikai energingai kovojo dėl religinių teisių. Kauno arkivyskupijos valdytojas kan. Juozapas Stankevičius savo atsiminimuose mini,

kad 6 deš. pabaigoje, vaikams teikiant Sutvirtinimo sakramentą, sovietų administracija dėdavusi visas pastangas, idant tėvai neleistų į bažnyčią jaunimo. Kad atitrauktų tikinčiuosius, tą dieną į Ariogalą buvusi atsiųsta garsi vaidintojų trupė. Iš kolūkiečių uždarbio buvę išskaityti penki rubliai ir paimti iš jų parašai, kad tikrai ateisią į vaidinimą. Tačiau tėvai, nepaisydami nei valdžios draudimų, nei vilionių tą dieną atvežę į Ariogalą daugybę vaikų, ir vyskupijos valdytojas suteikęs Sutvirtinimo sakramentą 1776 asmenims.

Iš Ariogalos yra kilęs garsus filosofas Stasys Šalkauskis (1886–1941), katalikų intelektualas, visuomenininkas, aktyvus ateitininkas ir ištisios katalikų kartos įkvėpėjas, mokytojas bei autoritetas.

Už poros kilometrų į vakarus nuo Ariogalos, prie pat Žemaičių plento, iš mišku apaugusio stataus Dubysos slėnio šlaito trykšta versmė. Tikima, kad jos vanduo turi gydančių galių. Ant miškingo šlaito įrengtas Vytauto Lažinsko kryžius ir Gedimino stulpų paminklas. Kitapus šaltinio, ties senojo tilto per Dubysą griuvėsiais, įrengta regykla į sraunią upės vagą.

BAŽNYČIA. 1416 m. didžiojo kunigaikščio Vytauto rūpesčiu pastatyta pirmoji medinė Ariogalos katalikų bažnyčia. Tai Žemaitijos krikšto akcijos dalis. Nuo 1560-ųjų prie bažnyčios veikė parapinė mokykla. Ka-

Stasys Šalkauskis

Šaltinis prie Ariogalos. Gausūs šventais laikomi šaltiniai ir liudija senuosius tikėjimus, ir primena Žemaitiją dvasiniam gyvenimui atgimdžiusį krikšto vandenį

Kryžius prie Ariogalos šaltinio.
Skulpt. Vytautas Lažinskis

ralius Zigmantas Vaza 1609 m. įsakė Ariogalos tįjūnui Sebastijonui Kęstartui baigti statyti ir remontuoti Ariogalos bažnyčią, mat ji prieš keletą metų pastatyta, tačiau esanti be stogo ir pūvanti. Bažnyčia, kaip ir daugelis medinių šventovių, ne kartą degė. Kunigo Antano Simanavičiaus rūpesčiu, parapijiečių ir kitų aukomis 1926–1939 m. pagal šveicaro architekto Pejerio (Peyer) projektą ant 1915 m. sudegusios bažnyčios pamatų pastatyta dabartinė mūrinė bažnyčia, kurią 1939 m. Šv. Arkangelo Mykolo titulu konsekrovo arkivysk. Juozapas Skvireckas. Ši trijų navų bazilikinio tipo bažnyčia turi neoklasicizmo ir neobaroko bruožų, yra stačiakampio plano, dvibokštė. Bažnyčios centrinė nava aukštesnė už šonines. Sienos ir fasadas yra plytų mūro, o bokštai tinkuoti. Po 1930 metų Ariogalos baž-

Gedimino stulpų paminklas.
Skulpt. Vytautas Lažinskis

nyčion buvo perkeltas Kauno Šv. Mikalojaus bažnyčios centrinis altorius. Senieji ornamentai ištaisai padengti auksu. Medines skulptūras rėmina ypač gražios XVII a. drožybos kremzliniai sparnai.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 10.00 val. (suma), 12 val. (votyva)

Šiokiadieniais 17.00 val. (pirmadieniais – tik jei yra laidotuvės)

Šeštadieniais 11.00, 17.00 val.

ATLAIDAI

Kristaus Žengimo į dangų (Šeštinės) – šeštąjį ketvirtadienį po Velykų

Šv. Antano – birželio 13 d.

Šv. arkangelo Mykolo – rugsėjo 29 d.

Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia

60261 Ariogala, Raseinių r.

Tel. (8 428) 50 367

PALAZDUONYS 18

ISTORIJA. Pakeliui iš Vilkijos į Seredžių yra nedidelis, šventais šaltiniais garsėjantis Palazduonio kaimas. Šalia kaimo yra vadinamieji Palazduonio kalneliai arba kalvelės, kuriose, kaip pasakoja legenda, buvo sena pagonių šventavietė arba net stovėjo didelė šventykla. Pastaroji čia būti negalėjo, nes monumentalioji architektūra į Žemaitiją, kaip ir į visą Lietuvą, atėjo tik su krikštu. Būtent tada mūsų šalis susilietė su Vakarų Europos civilizacija ir perėmė jos kultūrinės raiškos formas.

Netoli kaimelio, dauboje trykšta dvylika šaltinių. Daugelis jų vos pastebimi, beveik užakę, tačiau keli – labai ryškūs ir gyvybingi. Versmės susijungia į vieną nedidelį upeliuką, kuris įteka į Lazduonos upę. Virš pagrindinės, stipriausios versmės yra įrengtas šulinys, o šalia jo – nedidelė koplytėlė. Koplytėlė mūrinė, puošta Kristaus ir Švč. Mergelės Marijos skulptūromis. Šalia jos į eglę

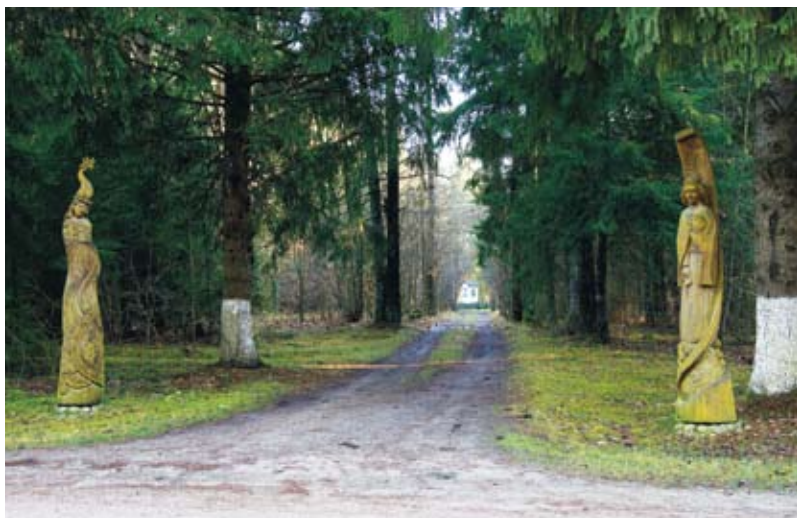
Mūrinė koplytėlė ir šulinys dvylikos šaltinių dauboje

Įkeltas nedidelis medinis kryžius. Pirmieji rašytiniai duomenys apie šį šaltinį yra iš 1935 m., kuomet minimas Prisginto šulinėlis. Tebetikima, jog jis turi gydomųjų galių ir ypač padeda akims. Anot senų žmonių pasakojimų, šios vietos kultas yra gerokai senesnis, o koplytėlė čia stovėjusi jau XIX a. Prie Palazduonio šaltinių žmonės užsukdavo vykdami į atlaidus Čekiškėje arba Seredžiuje ir mazgodavo nesveikas kūno vietas. Sovietmečiu koplytėlė buvo nugriauta, nepaliekant jokių žymių. Tačiau ir tada žmonės rinkdavosi, sėmėdavo vandenį.

Vartai į dvylikos šaltinių daubą

Apie šios vietos atsiradimą yra daugybė pasakojimų, susijusių su Švč. Mergelės Marijos kultu. Vienas jų

byloja, kad kuomet Šv. *Pana* keliavo per pasaulį, ties Palazduonio kaimo šaltiniais sustojo pailsėti, o tada nukeliavo į Šiluvą. Štai taip kaime atsiradusi koplytėlė, o Šiluvoje prasidėję garsūs atlaidai.

ČEKIŠKĖ 19

ISTORIJA. Dvylika kilometrų į pietus nuo Ariogalos, prie kelio į Vilkiją, ant Beržupio ir Lašišos upelių krantų stovi Čekiškė, apie 800 gyventojų turintis Žemaitijos miestelis. Jau XV a. netoli Čekiškės buvo Šedvydžių dvaras, iš kurio išaugo pats miestelis. Bet tikresnių žinių apie Čekiškę turime tik nuo XVII a. pradžios: 1620 m. dvarininkas Jurgis Gedgaudas Mackevičius dvare įkūrė mokyklą. Kiek vėliau, 1626 m., miestelyje jis pastatė mūro bažnyčią su klebonija, kuriai greitai buvo perleistas ir pats miestelis, ir visas dvaras. Čekiškės gatvių tinklas išsivystė iš gatvinio kaimo ir nusistovėjo XVIII a., tad jam būdingos trumpos siauros gatvelės, išeinančios iš vienos pagrindinės arterijos.

Švč. Mergelės skulptūra prie šventoriaus tvoros

BAŽNYČIA. XVII a. statyta mūrinė bažnyčia 1799 m. sudegė. Jos vietoje, miestelio centre 1821 m. pastatyta gerokai didesnė Švč. Trejybės šventovė. Prie bažnyčios užsiliko ir sena varpinė. Šalia nuo XIX a. veikė

Čekiškės Švč. Trejybės bažnyčia

Koplytstulpis Čekiškės bažnyčios šventoriuje Pranui Dovydaičiui atminti

prieglauđa-ligoninė, administruojama vietos klebono. Bažnyčia 1935 m. perstatyta ir išliko beveik nepakitusi iki šių dienų. Tai neoklasicistinis, bazilikinio tipo pastatas su šoniniais priestatais ir bokštu. Kryžminio plano, su masyviu fasado bokštu ir bokšteliu ant kryžmos. Vidus trijų navų. Šventoriaus tvora akmenų mūro, su metalinių grotelių vartais. Šalia 1996 m. pastatytas koplytstulpis Dovydaičiui atminti. Bažnyčioje išlikę 1732 m. metalinis barokinis kryželis, 1709 m. lietas žalvarinis varpas, medinės XIX a. skulptūros.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 10.00, 12.00 val.

Antradieniais–penktadieniais 18.00 val.

Trečiadieniais 9.00 val.

Šeštadieniais 10.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Antano Paduviečio – birželio 13 d.

Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės – liepos 16 d.

Šv. apaštalų Simono ir Judo (Tado) – spalio 28 d.

Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Švč. Trejybės bažnyčia

54273 Čekiškė, Kauno r.

Tel. (8 37) 56 02 64

PAPRIENIAI. PROF. PRANO DOVYDAIČIO SODYBA 20

ISTORIJA. Netoli Čekiškės esančiuose Paprienuose Pranas Dovydaitis (1886–1942), vienas pagrindinių Lietuvos valstybės kūrėjų ir tautos auklėtojų, turėjo sodybą ir 20 hektarų žemės. Čia jis pradėjo kurtis nuo 1937 metų, kai Vasario 16-osios akto signatarams buvo skirti žemės sklypai. Prie gautojo sklypo profesorius nusipirko dar gabalą žemės ir planavo įkurti pavyzdinį ūkį. Pastoviai Paprienuose Dovydaitis gy-

veno tik metus – nuo 1940-ųjų liepos, kai sovietams uždarius Teologijos-filosofijos fakultetą buvo atleistas iš pareigų, iki suėmimo 1941-ųjų birželį.

Filosofijos mokslų daktaras, Lietuviškosios enciklopedijos vicedaktorius, Lietuvos ateitininkų sąjungos kūrėjas ir vadovas, vienas Lietuvių katalikų mokslo akademijos steigėjų, Lietuvos nepriklausomybės akto signataras, 5 knygų ir beveik 100 straipsnių autorius, apie 40 periodinių leidinių redaktorius ir leidėjas – visa tai sugebėjo aprėpti vienas žmogus.

Dovydaitis gimė 1886 m. gruodžio 2 d. Runkių kaime (Marijampolės apskr.) katalikų ūkininkų šeimoje, buvo vyriausias iš penkiolikos vaikų. Mokėsi Veiverių mokytojų seminarijoje, iš kurios buvo pašalintas po 1905 m. streiko. 1908 m. eksternu išlaikė gimnazijos baigiamuosius egzaminus ir įstojo į Maskvos universitetą. 1913 m. pakviestas į Vilnių redaguoti *Vilties*, nes laikraščio leidėjai pradėjo konfliktuoti su tuometiniu leidinio redaktoriumi Antanu Smetona. Šis redaktorių pasikeitimas virto dviejų visuomenės srovių išsiskyrimu: katalikų (krikščionių demokratų) ir viltininkų (vėliau gavusių tautininkų vardą). 1915 m. nustojus leisti *Viltį*, persikėlė į Kauną. Čia įsijungė į akademinę veiklą, 1922–1940 m. profesoriavo ir aktyviai veikė Lietuvos universitete. 1935 m. jam suteiktas filosofijos daktaro laipsnis.

Vilniaus konferencijoje išrinktas Lietuvos Tarybos nariu, 1918 m. vasario 16 d. pasirašė Lietuvos Nepriklausomybės aktą. 1919 m. kovo 12 d. – 1919 m. balandžio 12 d. Dovydaitis vadovavo trečiajam ministrų kabinetui. Smetoną išrinkus prezidentu, tą pačią dieną atsistatydino. Po atsistatydinimo iš politinio gyvenimo pasitraukė, atsidavė vien pedagoginiam bei moksliniam darbui.

Dar studijuodamas Maskvoje, aktyviai dalyvavo kultūriniame lietuvių gyvenime, skaitė pranešimus lietuvių studentų draugijoje, lietuviškoje spaudoje skelbė mokslinius straipsnius. 1911 m. Kaune išleido žurnalą *Ateitis*, kurio pirmajame numeryje išdėstė ateitininkų ideologines pažiūras. Dovydaitis tapo vienu pa-

Pranas Dovydaitis

Paminklas, žymintis sodybos, kurioje gyveno Pranas Dovydaitis, vietą

Prano Dovydaičio
sodybos likučiai

grindinių ateitininkų sąjūdžio veikėjų, 1925 m. buvo vyriausiasis ateitininkų vadas, nuo 1927 m. – garbės pirmininkas. 1934–1940 m. ėjo žurnalo *Ateitis* atsakingojo redaktoriaus ir leidėjo pareigas.

Užsitraukęs tautininkų valdžios nepasitenkinimą dėl ateitininkų veiklos plėtojimo bei kritiškų paskaitų, 1932 m. suimtas, pusantro mėnesio kalintas. 1936 m. trumpam pašalintas iš universiteto, vėliau suvaržyta jo mokslinė veikla. 1941 m. birželio 14 d. rytą su šeima buvo suimtas sovietų, ir po kelių perkėlimų atsidūrė Gario koncentracijos stovykloje Urale. Iš pradžių kirtu mišką, tiesė miško kelius, vėliau, labai nusilpęs, buvo paskirtas darbams stovyklos viduje. Tremtyje neparado vilties, drąsindavo kitus. Po metų kartu su 30 kalinių inteligentų išsiųstas į Sverdlovsko kalėjimą. 1942 m. lapkričio 4 d. jam paskirta mirties bausmė –

sušaudymas. Amžino poilsio vieta nežinoma. 2000 m. gegužės 7 d. popiežius Jonas Paulius II paskelbė naujus kankinius, įrašytus į XX a. martirologiją. Tarp 114 paskelbtųjų yra ir Prano Dovydaičio pavardė.

UGIONIAI 21

ISTORIJA. 1657 m. pasklido gandas, kad Ugioniuose, prie šaltinio pasirodė Švč. Mergelė Marija, o šaltinio vanduo įgavo gydomosios galios. Nuo tada nedidukas, šiandien vos 40 gyventojų turintis kaimelis, įsikūręs kairiajame Dubysos krante, nuolat traukė maldininkus. Rašytiniuose šaltiniuose Ugioniai pirmą kartą paminėti 1592 m. Ariogalos teismo aktuose. Padavimai primena seną kaimelio praeitį: čia neva buvusi pagonių šventavietė, kurioje kūrenta amžinoji ugnis. O Dubysos kairiajame krante, apaugusiame tankiu mišku, tryško šaltinis, prie kurio, kaip byloja legendos, būdavo atliekamos pagoniškos apeigos. Net teigta,

Ugionių šaltinis

kad būtent Ugioniuose 1413 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas ir Lenkijos karalius Jogaila pradėję krikštyti žemaičius, sugriaudami čia stovėjusią pagonišką aukurą. Tiesa, tai labiau legendos, nedaug bendro turinčios su istorine tikrove.

BAŽNYČIA. Pirmoji Ugionių kaime iškilusi šventovė – 1611 m. pastatyta evangelikų reformatų (kalvinų)

Ugionių koplyčia, pastatyta ant vieno iš šventųjų šaltinių

Ugionių koplyčios altorius

Ugionių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

bažnyčia. Gyventojai, vadovaujami Betygalos klebono, apie 1650 m. pastatė medinę katalikišką koplytėlę. Jai susidėvėjus, Ugionių dvaro savininkas Marcelinas Dirda 1784 m. pastatė naują medinę bažnyčią. Tačiau apie 1831 m. šie maldos namai sudegė. 1836–1858 m. pastatyta nauja, iš lauko akmenų ir degtų plytų mūryta Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnytelė. Šventovė – liaudiškojo klasicizmo pavyzdys, tačiau turinti ir istorinės architektūros elementų. Pastatas stačiakampio plano, su portiku ir nedideliu bokšteliu ant kraigo. Durų, langų angokraščiai ir pastogės karnizai tinkuoti ir nubaltinti. Didžiajame altoriuje įtaisytas kitados prie šaltinio buvęs Marijos paveikslas. Kitą altoriuje esantį Švč. Mergelės su Kūdikieliu Jėzumi paveikslą, manoma, XIX a. pabaigoje padovanojo grafas Tiškevičius. Šventorius apjuostas žema metaline tvora.

PAMALDUMAS. Kaip minėta, Ugionių vardas pirmiausia siejamas su stebuklingu šaltiniu. 1657 m. lapkričio 28 d. kažkas pamatė virš šaltinio ore kabantį Dievo Motinos paveikslą. Plūstelėjo minios maldininkų, ypač tikėjusių, kad šaltinio vandeniu praplovus akis jos išgyja. Tarp žmonių įsišaknijo gilus įsitikinimas, kad čia meldžiantis Švč. Mergelei Marijai galima sulaukti ypatingų jos malonių ir pagalbos. 1883 m. ant šlaito krašto pastatyta medinė koplytėlė, kurios viduryje buvo šaltinėlis, o ant dangčio stovėjo Lurdo Marijos statulėlė. Pats šaltinis apmūrytas akmenimis ir padengtas geležiniais pinučiais. Veliuonos dekanato

dekanas, Vilkijos klebonas Novickis XIX a. rašė, kad visame dideliame dekanate be Ugionių niekur nebuvo tiek daug stebuklingų paveikslų, šaltinių ar kitų panašių šventenybių. Tiesa, vyskupas Motiejus Valančius skeptiškiau atsiliepė apie šaltinį ir jį lankančius maldininkus, nes esą buvę ir tokių, kurie akis pagydę, nes skaudančioms akims šaltas šaltinio vanduo padedąs. Vis dėlto tai svarbus piligrimų traukos objektas, kuriame ne vieną aplankė Viešpaties malonė.

Kaime ypač švenčiami Žolinės atlydai, kuriuos popiežius Ugioniuose formaliai įteisino 1792 m. Nuo seno maldininkai kalbėdavo tokią maldele:

*Būk pašlovinta, virš šaltinio pasirodžiusi
Dangaus Karaliene, Ugioniuose garbinamoji,
Prie greitos Dubysos upės
Kiekvienas tave meldžia...*

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadeniais 13.00 val.

ATLAIDAI

Šventosios Dvasios Atsiuntimo (Sekminės) – 7-ąjį sekmadienį po Velykų 14.00 val.

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinė) – rugpjūčio 15 d. 14.00 val.

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

60207 Ugioniai, Raseinių r.

Tel. (8 428) 43 440

BETYGALA 22

ISTORIJA. Keliaujant keliu iš Ariogalos į Tytuvėnus, kairiajame Dubysos krante, prie nedidelio Vieviržės upelio rasime Betygalos miestelį. Padavimas byloja, kad kunigaikštis Palemonas su savo vyrais, plaukdamas aukštyn Dubysa, ties Ariogala klausęs: „Ar yra galas?“, o paplaukęs kiek aukščiau įsitikinęs, – „Bet yra galas“, ir taip atsiradęs Betygalos vardas. Nors tai legendinė

Paminklas Vytautui Didžiajam.
Skulpt. Petras Aleksandravičius

pavadinimo kilmė, tačiau ji primena, kad miestelis yra itin senas. 1253 m. popiežius patvirtino karaliaus Mindaugo aktą, kuriuo pusė Betygalos žemės užrašyta Livonijos ordinui. 1384 m. ir 1386 m. miestelis minimas kryžiuočių karo kelių į Lietuvą aprašymuose. Čia XIII–XIV a., lietuvių kovų su Ordinui metu, buvo viena svarbesnių Žemaičių pilių, tad nenuostabu, kad netoli miestelio, iš trijų pusių supamas Vaškutės upelio slėnio, stūkso stačiašlaitis piliakalnis. Piliakalnio aikštelės viduryje stovi 1860–1866 m. pastatyta penkiakampė Jankovskių koplyčia.

Miestelis pradėjo plėstis nuo 1516 m., gavus prekymečio privilegiją, drauge pastatytos pirmosios užeigos. Didžiojo Šiaurės karo metu, 1706 m. ties Betygala įvyko kautynės su švedais, kurie nusiaubė miestelį. 1708–1711 m. nuo maro buvo išmirę visi Betygalos gyventojai. Miestelėnai aktyviai dalyvavo 1863 m. sukilime.

Miestelio aikštėje dviejų kryžių Tautos kryžius buvo pastatytas 1928 m., kai Lietuva iškilmingai minėjo atkurtos nepriklausomybės dešimtmetį. 1950 m. sovietų valdžios įsakymu kryžius buvo nupjautas ir įmestas į Dubysą. Tik atsitiktinai pro šalį ėjusios moterys jį rado ir ištraukusios nunešė bažnyčion, kur jis daug metų saugotas. O 1989 m. kryžių ryžtasi atstatyti.

Šiandien miestelyje tėra apie 500 gyventojų, ir tik didžiojo kunigaikščio Vytauto paminklas (pastatytas 1931 m. ir išsaugotas per visą sovietinę okupaciją) mena praeities svarbą. 8 km į šiaurės vakarus nuo Be-

Paminklas rudojo ir raudonojo maro metams paminėti

tygalos, prie Sandravos upelio, seniau buvo Pasandravio dvarelis. Čia 1862 m. gimė poetas prelatas Jonas Mačiulis-Maironis.

BAŽNYČIA. Pirmoji Romos katalikų bažnyčia Betygaloje pastatyta Žemaitijos krikšto metu 1416 m. iš medžio. XVI a. viduryje ir XVII a. pabaigoje ji atnaujinta. XVI a. pradžioje bažnyčios klebonui padovanotas visas Betygalos miestelis. 1579 m. minima paprinė mokykla. Klebonijos valdos 1638 m. perduotos Žemaičių vyskupijos kapitulai ir jai priklausė iki 1842 m. 1592–1609 m. Betygalos klebonu dirbo Mikalojus Daukša, pirmųjų lietuviškų knygų, išleistų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, vertėjas į lietuvių kalbą (išvertė Jokūbo Ledesmos *Katekizmą*, garsiąją Jokūbo Wujeko *Postilę*, parašė jai prakalbą). Netoli bažnyčios, prie Vieviržės upelio auga jo garbei (o gal net jo pa-

Kapinių koplyčia

ties) pasodintas ąžuolas. Vyskupas Valančius *Žemaičių vyskupystėje* apie Betygalos bažnyčią rašo: *Turts prider pralotuj Džekonuj, žeme giera, niera miszka, parakwija vidutine.*

Po gaisro klebonas Anupras Šrėderis su parapijiečiais 1851 m. pastatė naują medinę bažnyčią. Naujuose maldos namuose 1863 m. klebonas perskaitė sukilėlių manifestą ir už tai buvo ištremtas į Nerčinską (Čitos

Betygalos Šv. Mikalojaus bažnyčia

gubernija). 1930 m. klebonas kun. Pranas Janulaitis su parapijiečiais pastatė naują bažnyčią, ir šiandien tebestovinčia, kurią 1932 m. Šv. Mikalojaus titulu iškilmingai konsekrovo arkivysk. Juozapas Skvireckas.

Bažnyčia yra neobarokinio stiliaus su klasicizmo žymėmis. Fasado ir šoninių sienų plokšti piliastrai remia platų neornamentuotą karnizą. Šventovė baltai tinkuota ir iš išorės atrodo kukliai. Frontono profilis banguotas, su įgaubtais parapetais ir išgaubtomis voliotomis abipus centrinio bokštelio su spinduliuojančiu kryžiumi. Apsidė nuo centrinės navos atskirta aukšta triumfo arka. Vidaus erdvė kvadratinio piūvio pilioriais su plačiais karnizais padalyta į tris navas. Skulptoriaus Broniaus Pundziaus sukurtas didysis altorius yra modernizuoto baroko stiliaus. Apskritai bažnyčios interjero paviršiai lygūs, be puošmenų. Greta bažnyčios stovi trijų tarpasnių varpinė. Jos aukštis lygus su bažnyčia. Kaip barokui būdinga, varpinės sienų angos yra skirtingos: arkinės, apskritos ir siauresnės arkinės varpams skardenti. Bažnyčia su varpine sujungta vienos arkos atvira galerija su baliustrada.

PAMALDUMAS. Į pietvakarius nuo Betygalos, Lelyko upelio slėnyje, kairiajame upelio krante, trykšta Šv. Jono (Gaivučio) šaltinėlis. Žmonės kalba, kad šaltinėlio vanduo gyvas, teikiantis energijos ir sveikatos. Betygalos kapinėse yra Piliakalnio koplyčia, 1938 m. parapijiečių ir klebono rūpesčiu ji vėl atnaujinta ir pavadinta Aušros Vartų koplyčia.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 7.30, 11.00 val.

Antradieniais–penktadieniais 18.00 val. (spalį 17.00 val., gegužę ir birželį 19.00 val.)

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d. 14.00 val.

Šv. Mikalojaus – gruodžio 6 d. 11.00 val.

Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Mikalojaus bažnyčia

60209 Betygala, Raseinių r.

Tel. (8 428) 43 440

BERNOTAI. PASANDRAVYS 23

ISTORIJA. Visai šalia vienas kito esantys nedideli kaimeliai – Bernotai ir Pasandravys – poeto Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) tėviškė. Čia prabėgo keleri poeto vaikystės metai. Apie 1860 m. Pasandravio dvaro paveldėtojai Astrauskai ūkininkui Aleksandriui Mačiuliui (poeto tėvui) už skolas ketveriems metams perleido savojo dvaro valdymą ir iš jo tenkančias pajamas. Palikęs savo ūkyje Bernotuose šeimininkauti giminaitę, Mačiulis su šeima persikėlė gyventi į Pasandravį. Čia 1862 m. lapkričio 2 d. Mačiulių šeima gimė sūnus Jonas – būsimasis poetas. Mačiuliai Pasandravyje gyveno iki 1865 m., o tada sugrįžo į Bernotus.

Nors tėvas buvo mažaraštis, tačiau itin iniciatyvus ir sūnų skatino mokytis. Jonas Mačiulis baigė Kauno gimnaziją ir pagal tėvų norą pasirinko kunigo kelią. Kurti pradėjo dar gimnazistas, 1895 m. išėjęs jo eilėraščių rinkinys *Pavasario balsai* – viena svarbiausių lietuvių poezijos knygų.

Poetas buvo aktyvus ir viešajame gyvenime. Nuo 1909 iki 1932 m. buvo Kauno kunigų seminarijos rektorius bei dėstytojas. Kauno universitete – Moralinės teologijos katedros vedėjas (1922–1932).

Bernotai ir Pasandravys, jų aplinka simboliškai įamžina Maironio gyvenimo ir kūrybos kelią. 1987 m., minint 125-ąsias poeto gimimo metines, įrengtas pėsčiųjų takas, sujungęs Bernotų ir Pasandravio sodybas, o

Paminklinis stulpas *Pavasario balsų* autoriui atminti

Sandravos upelis

Maironio gimtinės likučiai Pasandravyje

abiejose tako pusėse nuo Luknės iki Sandravos upelių susodinti 125 ąžuolai – Maironio ąžuolų takas (apie 1 km). Jie ir toliau sodinami kas penkeri metai – poeto jubiliejiniais gimtadieniams skirtų renginių metu. ąžuoliukus poeto atminimui įamžinti jau yra pasodinę nemažai žinomų Lietuvos mokslo, kultūros veikėjų, tarp

Atminimo ženklai
Maironio tėviškėje

jų ir Juozas Aputis, Sigitas Geda, Marcelijus Martinaitis, Vanda Zaborskaitė, taip pat Maironio giminaičiai. Poeto tėvų sodyboje stovi gražus kryžius. Senasis, stovėjęs Maironio laikais, sunyko ir nugriuvo dar 1912 m. Dabartinis atstatytas 1989 m. rugsėjo 2 d. Netoli šio kryžiaus poeto giminaičiai, norėdami, kad šią sodybą kaip ir Maironio laikais puošytų liepos, yra pasodinę keturias liepaites.

Pasandravio ir Bernotų aplinką ir takus puošia 1991 m. Lietuvos tautodailininkų kūrybinės stovyklos metu

Kryžius poeto
tėvų sodyboje

Maironio tėviškė
Bernotuose

išdrožti ir Maironio gimtinei padovanoti kryžiai bei koplytėlės. Sodo pakraštyje, kitoje kelio pusėje – takelis, vedantis link Luknės upelio, kur poetas dažnai vaikščiodavo jaunystėje.

Dvaro teritorijoje išlikęs svirtinis šulinys su įspūdingo dydžio akmeniniu rentiniu, gyvenamojo namo pamatai, restauruota akmeninio mūro pavalkinė (pakinktinė). Pati dvaro sodyba sudegė per Pirmąjį pasaulinį karą. Kasmet paskutinį gegužės mėnesio savaitgalį muziejuje Pasandravyje vyksta poeto Maironio atmintinės dienos renginiai.

ŽAIGINYS 24

ISTORIJA. Nedidelis, nė 400 gyventojų neturintis Žaiginio miestelis įsikūręs abipus Sandravos upelio. Rašytiniuose šaltiniuose gyvenvietė pradedama minėti nuo XVII a. vidurio. Čia buvo įsikūręs dvaras. Iš 1664 m. sudaryto dvaro inventoriaus matyti, kad miestelyje būta senų dvaro rūmų, bravoro, malūno, o netoliese stovėjo bažnytėlė. Iš savininkų Kerdiejų Žaiginio dvarą paveldėjo Romeriai, Nagurskiai. Bevaikis Laurynas Nagurskis įpareigojo savo brolių Jokūbą Nagurskį pastatyti Žaiginyje vienuolyną pranciškonams. 1764 m.

mažesnieji broliai čia ir įsikūrė. Tačiau Žemaičių vyskupas pasipriešino pranciškonų vienuolyno statybai ir brolių apsigyvenimui Žaiginyje. Ginčas įsiplieskė toks stiprus, kad pasiekė net Romos kuriją. Tik kai provinci-

Žaiginio dvaras

jolas Feliksas Tujanskas tapo vyskupu, byla galiausiai išspręsta pranciškonų naudai. Vienuolynas nebuvo didelis, jame gyveno šeši vienuoliai, kurie didžiavosi 156 knygų biblioteka. Vienuoliai, perstatinėdami vienuolyną, 1821 m. įsteigė ir pirmąją mokyklą, kurioje mokėsi 14 berniukų: devyni bajoraičiai ir penki valstiečiai. Po 1831 m. sukilimo prasidėjusios rusų valdžios represijos palietė ir vienuolynus – juos imta masiškai uždarinėti. Taip buvo uždaryta ir Žaiginio pranciškonų bendruomenė.

Žaiginio Šv. Antano Paduviečio bažnyčia

BAŽNYČIA. Pirmoji Žaiginio medinė bažnytėlė minima 1664 m. dvaro inventoriuje ir panašu, kad turėjo

Bažnyčios varpinė

Šv. Onos vardą. Ji minima kaip naujai pastatyta, nemaža, turinti du altorius. Į miestelį atsikėlus pranciškonams, šie 1770 m. prie vienuolyno pastatė Šv. Antano Paduviečio bažnyčią, o 1790 m. koplyčią Legečių kaime. Nors po sukilimo vienuolynas buvo uždarytas, bet valdžia patenkino Žemaičių vyskupo prašymą ir bažnyčios neuždare. Šventovė supleškėjo 1915 m., vykstant Pirmajam pasauliniam karui. Maldos namus imtasi atstatinėti iškart, nieko nelaukiant, ir jau 1917 m. buvo atidaryta nauja, taip pat medinė bažnytėlė. Savo forma ji primena didelį gyvenamąjį namą. Tai stačiakampio plano, bebokštis pastatas su trisiene apside. Vidus grakščiomis kolonomis padalytas į tris navas. Maldos namuose yra trys altoriai. Šventoriaus tvora mūrinė, stovi labai kukli varpinė.

Švč. Mergelės Marijos skulptūra bažnyčios šventoriuje

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 12.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Antano Paduviečio – birželio 13 d.
Kristaus Atsimainymo – rugpjūčio 6 d.
Šv. Pranciškaus Asyžiečio – spalio 4 d.
Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Antano Paduviečio bažnyčia
 60445 Žaiginys, Raseinių r.
 Tel. (8 428) 43 190

ŠILUVA 25

ISTORIJA. Pirmosios sodybos Šiluvoje atsirado XV a. Vietinio dvaro savininkas Petras Simonas Gedgaudas 1457 m. gyvenvietėje pastatė Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčią. Jo tėvas Jurgis Gedgaudas ir jo vyresnysis brolis Albertas Manvydas buvo artimi Vytauto Didžiojo bendradarbiai, kunigaikščio reikalų patikėtiniai ir bičiuliai, o Manvydo pirmoji žmona Ju-

Šiluvos
Švč. Mergelės
Marijos Gimimo
bazilika

lijona buvo Onos Vytautienės sesuo. Manvydas buvo Vilniaus seniūnas ir vaivada, dalyvavo Vytauto politinėse delegacijose. Panašu, jog bažnyčios steigėjas pasirūpino iš Romos gauti titulinus atlaidus, kurie labai sparčiai ėmė populiarėti. Šiluvos bažnyčia – bene pirmoji Lietuvoje Marijos Gimimo šventovė. Garsas apie šią bažnyčią ir ypač apie joje švenčiamus atlaidus plačiai pasklido. Greitai Švč. Mergelės Marijos Gimimo atlaidai (Šilinė) labai išpopuliarėjo ir maldininkai pradėjo į juos plaukti ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kaimyninės Prūsijos.

XVI a. miestelio valdytojai Zavišos perėjo į protestantizmą: katalikų bažnyčios žemės buvo nusavintos, o senosios šventovės vietoje iškilo protestantų maldos namai. Sakoma, jog paskutinis Šiluvos klebonas baž-

nyčios vertybes ir dokumentus apie 1569 m. sudėjo į metalinę skrynią ir užkasė, o Šilinės atlaidų tradicija nutrūko.

1608 m. piemenėliai, ganę bandą bažnytinėse žemėse, pamatę ant vieno didelio akmens moterį, laikančią ant rankų vaikelį ir graudžiai verkiančią. Vienas iš piemenėlių nubėgo pas kalvinų katechetą Mikalojų Fierą. Šis, pasikvietęs mokytoją, kalvinų seminarijos rektorių Saliamoną Gracijų, atėjo prie akmens ir taip pat išvydo verkiančią Mergelę. Jie tada kreipėsi į ją: „Mergaite, ko verki?“ Ji atsakė: „Verkiu dėl to, kad prieš tai šioje vietoje buvo garbinamas mano Sūnus, o dabar čia ariama ir sėjama.“ Tai tarusi ji pranyko. Garsas apie įvykusį Švč. Mergelės Marijos apsireiškimą veikiai pasklido po apylinkę. Po to buvo atrasti ankstesnės bažnyčios steigimo dokumentai ir 1622 m., po ilgų ginčų ir teismų maratono, katalikai laimėjo bylą prieš protestantus. 1623–1624 m. katalikai Šiluvoje, senosios bažnyčios vietoje, pastatė nedidelę medinę bažnytelę.

1786 m. rugsėjo 8 d. buvo pastatyta ir pašventinta dabartinė mūrinė Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia ir popiežiaus Pijaus VI atsiųstomis karūnomis vaini-

Šiluvos bazilikos
dekoru fragmentas

Šiluvos bazilikos
didysis altorius

**Šiluvos Dievo
Motinos paveikslas.**

Jis pagerbtas
Švč. Mergelės Marijos,
Ligonių sveikatos
titulu

**Paminklas
pal. pop. Jonui Pauliui II.**

Skulpt. Czesław Dźwigaj

kuotas nuo seno malonėmis garsėjantis Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu paveikslas. Šventovė yra vėlyvojo baroko stiliaus, stačiakampio plano, halinė, dvibokštė, su trisiene apside. Pastatas raudonų plytų, su balto tinko akcentais bokštuose ir ties langais.

Artėjant Švč. Mergelės Marijos apsireiškimo 300 metų jubiliejui, nutarta pastatyti naują koplyčią Dievo Motinos apsireiškimo vietoje. Architektas Antanas Vivulskis parengė koplyčios projektą, o kertinį akmenį 1912 m. pašventino prelatas Jonas Mačiulis-Maironis. Prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas nutraukė koplyčios statybos darbus ir ji užbaigta statyti bei pašventinta 1924 m. rugsėjo 8 d.

Tai istoristinio stiliaus, kvadratinio plano pastatas su masyviu bokštu ir keturiais bokšteliais kampuose. Pats Apsireiškimo koplyčios vidaus įrengimas truko visus

pirmosios Lietuvos Respublikos (1918–1940) metus, slapta tęstas ir sovietų okupacijos metais, o užbaigtas Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, kai 1999 m. koplyčios prieigose buvo pastatyta antroji akmeninė angelo skulptūra.

Paskutinį rugpjūčio sekmadienį, prieš didžiuosius Šilinės atlaidus, į Šiluvą eina dvi piligrimų procesijos: iš Raseinių pusės nuo Dubysos slėnio ir nuo Tytuvėnų. Taip pat jau tradicija tapo tris dienas trunkantis jaunųjų piligrimų ir kareivių, su Lietuvos kariuomenės vyskupu ordinaru priešakyje, piligriminis žygis iš Kryžių kalno prie Šiaulių į Šilinės atlaidus Šiluvoje. Per atlaidus Šiluvoje meldžiamasi įvairiomis aktualiomis intencijomis, vyksta katechezės, konferencijos, sielovadiniai ir kultūriniai renginiai. Šiluvoje yra piligrimų centras – Jono Pauliaus II namai, kuriuose, iš anksto susitarus, galima apsistoti.

**Angelo skulptūra
bažnyčios prieigose.**
Skulpt. Robertas Antinis

**Šiluvos Švč. Mergelės
Marijos Apsireiškimo
koplyčia.** Architektas
Antanas Vivulskis

Evangelijos žinios tūkstantmečiui Lietuvai jubiliejaus proga pastatytas atminimo kryžius. 2009

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilikoje

Sekmadeniais 8.00, 10.00, 12.00 val.

Šiokiadieniais 12.00 val. (spalį – 18.00 val.)

Šeštadieniais 10.00 val. (spalį – 18.00 val.)

Kiekvieno mėnesio 13 d. 9.00, 12.00 val.

Rugsėjo 7–15 d. 10.00, 12.00, 18.00 val.

Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčioje

Pirmadieniais–šeštadieniais 18.00 val. (vasaros laiku)

Kiekvieno mėnesio 13 d. 8.00, 10.00 val.

Rugsėjo 7–15 d. 8.00, 9.00 val.

ROŽINIO MALDA

Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilikoje

Šeštadieniais 14.00 val.

Prieš vakaro šv. Mišias

Kiekvieno mėnesio 13 d. 10.00 val.

PROCESIJA Į ŠILUVĄ

Paskutinį rugpjūčio sekmadienį ir Šilinių metu

ŠVČ. SAKRAMENTO ADORACIJA

Kiekvieno mėnesio 13 d. 11 val.

LIGONIŲ DIENOS

Visus metus paskutinį mėnesio penktadienį šv. Mišios 12.00 val.

Paskutinį mėnesio penktadienį balandį–rugsėį:

13.00–17.00 val. Švč. Sakramento adoracija

17.00 val. Rožinio malda

18.00 val. šv. Mišios

19.00 val. Vidinio išgydymo pamaldos ir Švč. Sakramento adoracija

BAZILIKA IR KOPLYČIA ATIDARYTOS

Gegužę–spalį 8.00–20.00 val.

Lapkričių–balandį 8.00–15.00 val.

ATLAIDAI

Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo – gegužės 31 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

Švč. Jėzaus Širdies – 3-įjį penktadienį po Sekminių (keliami į artimiausią sekmadienį)

Švč. Mergelės Marijos Gimimo (Šilinė) – rugsėjo 8–15 d.

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilika

M. Jurgaičio g. 2, 60432 Šiluva, Raseinių r.

Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčia

Jono Pauliaus II g. 2, 60432 Šiluva, Raseinių r.

Tel. (8 428) 43 190

LYDUVĖNAI 26

ISTORIJA. Įspūdingame Dubysos slėnyje stovi nedidelis, tik šimtą gyventojų teturintis Lyduvėnų kaimelis. Čia per Dubysą ir visą slėnį nutiestas ilgiausias ir aukščiausias geležinkelio tiltas Lietuvoje. Netoliese stūkso trys piliakalniai – Barsukalnis, Kaukurio ir Danutės kalnai. Nuo ant pastarojo kalno stovėjusios pilies kuorų buvo matyti Veliuonos, Ariogalos ir kitos pilyys. Piliakalniai vienas nuo kito nutolę per 500–800 metrų ir sudarė vieningą sistemą, kuri savo ruožtu įėjo į Nemuno gynybinės sistemos visumą. Padavimai pasakoja, kad vyrams išėjus į karą, Lyduvėnuose pasilikusios moterys užsidarydavo pilyje ir verkdamo, jų ašarų srovėlės tekėdavo pilies kuorais ir taip susidarė Lyduvėlės upeliukas, net vasarą neišdžiūstantis.

Patikimi istoriniai šaltiniai Lyduvėnus mini tik nuo XV a. Mini-mas Lyduvėnų arba Padubysio dvaras, kuris priklausė Chodkevičiams, paskui atiteko Radziminskams, o iš jų perėjo Šemetoms ir Stanevičiams. Labiausiai kaimelis išsiplėtė XVII a. Per 1831 m. sukilimą Lyduvėnų dvaras priklausė Raseinių apskrities bajorų maršalkai Ezekielui Stanevičiui. Dvarą iš jo rusų valdžia atėmė už tai, kad dalyvavo sukilime, ir apie dvarą apgyvendino daug žydų šeimų. Taip dvaras ir sunyko, o vietoje jo susikūrė žydų kolonija. Prieš Antrąjį pasaulinį karą daugiau nei pusė Lyduvėnų gyventojų buvo žydai, tad holokaustas stipriai sukrėtė šio kaimelio bendruomenę.

Lyduvėniškiai nuo seno mėgsta statyti kryžius, koplytėles. Vienas gražiausių – nepriklausomybės atkūrimo proga pastatytas 1991 m. S. Žičkienės sodyboje. Prie mokyklos stovi miestelio įkūrimo 440-ųjų ir mokyklos 175-ųjų metinių proga 1998 m.

atstatytas koplytstulpis (meistras R. Ramanauskas). Lyduvėnų apylinkėse vertėtų aplankyti ir paminklą Sibire žuvusiems tremtiniam Kalniškių kaime, taip pat gamtos paveldo ir mitologijos objektą Dubenuotąjį (pėduotąjį) akmenį, kuriame įspaudą palikusi piktoji dvasia. Netoli nuo Lyduvėnų, Plaušinių miške, auga Gražusis ąžuolas. Godlaukio kaime – 1922 m. statytas koplytstulpis su Nukryžiuotojo, Jono Nepomuko ir Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu skulptūromis.

BAŽNYČIA. Lyduvėnų katalikų bažnyčia XVI a. antroje pusėje perėjo į protestantų rankas ir tokiu būdu buvo paminėta pirmą kartą. 1613 m. panašu, kad ta pati bažnyčia minima kaip katalikiška. XVIII a. pradžioje pradėta statyti mūrinė šventovė, bet dėl pinigų stokos statybos užsitęsė ir maldos namai pabaigti tik 1761 m.

Lyduvėnų
Šv. apaštalų
Petro ir Pauliaus
bažnyčia

Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios stilius mišrus – vėlyvojo baroko ir klasicizmo derinys. Fasado priekyje stovi masyvus kvadratinio plano trijų tarpinių bokštas su daug skirtingų formų ir dydžio angų, pastatytas tik 1907 m. Šventovės sienos suskaidytos piliastrais, o bokštas – karnizais. Presbiterijos skliautai dekoruoti smulkiais plafonais su rozetėmis. Šventorius aptvertas mūrine tvora, o jame įrengtos kapinaitės. Lyduvėnų

bažnyčioje yra saugoma senų religinių ir liturginių dalykų: XVII a. antepediumas, išaustas šilko ir metalo siūlais, XIX a. kapa, XIX a. medinė Nukryžiuotojo skulptūra.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadeniais 10.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Antano Paduviečio – birželio 13 d.

Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus – birželio 29 d.

Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės – liepos 16 d.

Visi keliami į artimiausią sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčia

60417 Lyduvėnai, Raseinių r.

Tel. (8 428) 46 142

MAIRONIAI 27

ISTORIJA. Nedideli, nė 500 gyventojų neturintys Maironiai gali didžiuotis savo išskirtiniu pavadinimu. Saudininkų kaimas 1932 m. tokiu originaliu būdu pagerbė garsiojo poeto atminimą. Kad šiose vietose žmonių gyventa nuo seno, liudija šalia miestelio esantys Kubilių ir Šeduviškės piliakalniai, tačiau patys Maironiai – visai nesena gyvenvietė. XVIII a. rašytiniuose šaltiniuose imtas minėti Saudininkų dvaras, bet tikslesnių žinių trūksta. 1927 m. vykdant žemės reformą, Onai Chruščiovienei priklausiusios Saudininkų dvaro žemės išdalytos valstiečiams. Tose vietose susikūręs kaimas ir buvo pavadintas Maironiais. Tačiau su Maironiu gyvenvietė niekaip tiesiogiai nesusijusi.

Šiose vietose gimė Anupras Jancevičius (1797–1836) – 1831 m. sukilimo dalyvis ir vienas jo vadų. Kilęs iš smulkių Žemaitijos bajorų, mokėsi Kražiuose ir Vilniuje. Sukilimo metu vadovavo Telšių apskrities sukilėliams. Sukilimui pralaimėjęs, Jancevičius pasitraukė į

Koplytstulpis
Maironiuose

Prancūziją, kur neilgai trukus ir mirė, palikęs vertingus atsiminimus.

BAŽNYČIA. XVIII a. paskutiniame ketvirtyje statyta Maironių Švč. Mergelės Marijos bažnytėlė buvo ne kartą perstatyta bei atnaujinta, tačiau per amžius ji išlaikė pirminę planinę sandarą, tūrius, senovines tradicinei žemaičių liaudies architektūrai būdingas formas. Bažnytėlės interjeras ir eksterjeras paprasti, saikingi ir funkcionalūs. Pastatas medinis, statytas ant mūro pamatų, stačiakampio plano, užsibaigiantis trisiene apside. Ryškios liaudies architektūros formos su kukliais vėlyvojo baroko ir klasicizmo elementais. Šoninės bažnytėlės sienos paryškintos piliastrais, langai turi segmentinių arkų imitacijas. Priekinėje stogo dalyje iškeltas kvadratinio plano bokštelis su gulsčių

Maironių
Švč. Mergelės
Marijos bažnyčia

grotelių angomis. Bažnytėlę fundavo Saudininkų dvarininkas Ksaveras Stanevičius, tačiau prie statybos prisidėjo ir turtingesni valstiečiai. Tai būdinga Žemaitijai, kurioje valstiečiai išlaikė sąlyginę laisvę.

Stačiakampė vienanavė erdvė dengiama medinėmis kiek įgaubtomis lubomis. Bažnytėlėje yra trys puošnūs barokiniai su klasicizmo bruožais priesieniniai altoriai. Didysis altorius statytas kartu su bažnyčia, pirmaja-

me tarpusnyje kabo titulinis Švč. Mergelės Marijos paveikslas su aptaisais. Kadaiše jis puošė dar medinės Kražių benediktinių bažnyčios didįjį altorių. Tai patvirtina šios bažnyčios 1667 m. vizitacijos aktas. Maironių paveikslas – tai ant sujungtų medžio lentų maždaug XVII a. viduryje tapyta nevisiškai tiksli Trakų Švč. Dievo Motinos paveikslo kopija, įkomponuota į kiaurapjūvį to paties laiko rėmą. Altoriaus viršuje įtaisytas Švč. Jėzaus Širdies paveikslas, XVIII a. pab. – XIX a. pr. tapytas ne itin profesionalaus dailininko.

Šoniniai altoriai po 1893 m. buvo atgabenti iš buvusios Kražių benediktinių vienuolyno bažnyčios, kai kurie pavieniai daiktai taip pat galėjo patekti ir iš Kražių jėzuitų bažnyčios. Nors altoriai nevienalaikiai, tačiau savaip dera vienas prie kito, drauge ir prie didžiojo altoriaus meninių formų.

Už poros kilometrų nuo Maironių bažnyčios, gražiam Dubysos slėnyje stovi koplytėlė. Joje yra didelis akmuo, kuriame įspaus-tos žymės: senų žmonių nuomone, tai vaiko pėda, lazda ir kelis. Maždaug prieš 170 metų ant akmens pastatyta koplytėlė, o jos viduje – Švč. Mergelės Marijos skulptūra. Pasakojama, kad tai padaryti valstietį paskatinęs regėjimas. Vėliau koplytėlė kelis kartus perstatyta – dabar tai nedidelis, raudonų plytų mūrinukas su viduje įrengtu altoriumi. Žmonės čia rinkdavosi iš visos apylinkės, net iš už šimto kilometrų. Sovietmečiu norėta koplytėlę sunaikinti ir jos vietoje nutiesti plentą, tačiau tai pavyko padaryti tik iš dalies: kelias eina visai šalia koplytėlės, bet per aukštą pylimą jos nesimato. Netoli koplytėlės yra šaltinėlis, pasižymintis gydomosiomis ypatybėmis.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 10.30 val.

Šeštadieniais pagal susitarimą

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos bažnyčia

86203 Maironai, Kelmės r.

Tel. (8 427) 44 140

PAGRYŽUVYS 28

Pagryžuvio piliakalnis

ISTORIJA. Ant nedidelio Gryžuvos upelio įsikūręs Pagryžuvio kaimas, kuriame tarpukariu veikė didžiulis ir svarbus jėzuitų ordino naujokynas. Pastarajame savo studijų kelią pradėjo ir visoje Europoje garsėjęs Bažnyčios istorikas, Popiežiškojo Grigaliaus universiteto Romoje profesorius, vicerektorius, istorijos fakulteto dekanas t. Paulius Rabikauskas (1920–1998). Kairiajame upelio krante stūkso Pagryžuvio piliakalnis, rodantis, jog žmonių čia gyventa labai seniai. Piliakalnis dar vadinamas Kalvinkalniu arba Kalvinų kalnu, nes padavimai pasakoja, jog XVII a. ant jo stovėjusi kalvinų bažnyčia, kuri Dievo valia prasmegusi, ir po kalnu dar ir dabar yra nesibaigiantys požeminiai koridoriai, iš kurių vaiduokliai naktį išlendą gąsdinti žmonių.

Nuo XVI a. kaime minimas dvaras, esantis dešiniajame Gryžuvos krante. XVIII a. pabaigoje Pagryžuvio dvaras priklausė didikų Šemetų giminei, o vėliau perėjo

Pagryžuvio dvaras

į Pšeciševskių šeimos rankas. Jeronimo Pšeciševskio rūpesčiu 1858 m. pastatyti dvaro rūmai. Tačiau už šio dvarininko paramą 1863 m. sukilėliams caro valdžia jį ištrėmė į Tomsko guberniją, o dvare laikinai apgyvendintas rusas.

Romantinio stiliaus rūmai statyti pagal architekto Fulgeto Rimgailos projektą ir, nors ir stipriai pakitę, tebestovi iki šiandien. Pastatas turi ryškių klasicizmo ir baroko sąsajų: iš pradžių pastatytas vienas aukštas, o antrasis pridėtas tik XX amžiuje.

1878 m. Izidorius Romeris išpirko po sukilimo sekvestruotą Pagryžuvio dvarą. Nuo to laiko dvaras perėjo per penkių Romerių rankas. Šios giminės iniciatyva dvaras apjuostas angliško stiliaus parku, įkomponuotu išraiškingame reljefe. Jis driekiasi per dvi terasas – aukštutinę, esančią prie rūmų, ir žemutinę, įsikūrusią prie Blikės upokšnio. Per Pirmąjį pasaulinį karą kompleksas labai nukentėjo, nes čia vienu metu ėjo fronto linija. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir prasidėjus žemės reformai, dvaras buvo nacionalizuotas, jo žemės išdalytos, o pats pastatas atiduotas jėzuitams.

Atvykę jėzuitai dvarą rado labai apleistą ir iškart ėmėsi darbų. Pradinis darbų etapas buvo baigtas 1929 m. rugsėjo pradžioje, kai buvo atidarytas naujokynas šešiams naujokams klierikams (tarp jų buvo vienas kunigas), keturiems naujokams broliams ir šešioms postulantom. Buvo siekiama, kad jėzuitai, besirengiantys studijuoti užsienyje, vienuolinės formacijos pagrindus gautų savo krašte. Iš vokiečių jėzuitų perimta racionali ir efektyvi ūkio tvarkymo ir darbų organizavimo sistema leido apleistą Pagryžuvio dvarą paversti klestinčiu ūkiu su dideliu vaismedžių sodu. 1930 m. rūsyje po kopyčia buvo įrengta elektros jėgainė, pradėtas tiesti vandentiekis. Tai buvo pavyzdinė bendruomenė to meto Lietuvoje. Be to, Pagryžuvio naujokynas garsėjo gana griežta, darnia mokymo tvarka ir puikiomis filosofijos studijoms.

1940 m., sovietams okupavus Lietuvą, Pagryžuvys iš jėzuitų buvo atimtas. Provincijolas Benediktas And-

Pagryžuvio dvaro parkas

riuška paprašė naujokyno gyventojus grįžti pas tėvus ar gimines, o klierikus apgyvendino Kauno jėzuitų bažnyčios pastogėje, kur jie tęsė savo darbą. 1944 m., artėjant frontui, visi Pagryžuvio jėzuitų namų jaunieji scholastai buvo išsiųsti į Vakarų, kur jie tęsė studijas. 1948 m. sovietų valdžia vienuolyną uždarė. Po karo, 1951 m. čia įrengta klinika sergantiems plaučių tuberkulioze. Sunyko dvaro parkas, pasikeitė visa dvaro ansamblio išraiška. Tačiau ir šiandien tebematomi Pagryžuvyje palikti Lietuvos jėzuitų, kurie savo tikėjimo kelio ieškojo šiame jaukiame, mokslo šviesą skleidusiame Žemaitijos kampelyje, pėdsakai.

KELMĖ 29 31

ISTORIJA. Kelmės apylinkėse žmonės gyveno nuo seno, bet ypač tankiai – I a. po Kristaus. Tai liudija Kelmėje ir netoliese jos esantys senkapiai ir piliakalniai.

Kelmės dvaro panorama

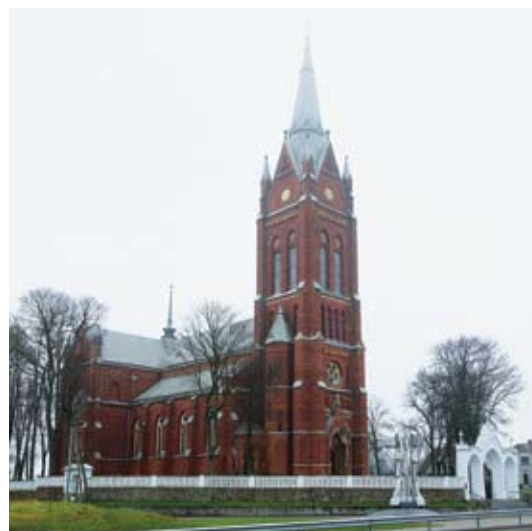
Miestelyje stovėjo pilis, kuri Ordino kronikoje 1294 m. minima *Kymel* vardu, siejama su kelmyne, kelmuota vieta.

Kelmėje buvo garsus dvaras, priklausęs LDK didiesiems kunigaikščiams, o nuo XVI a. iki Pirmojo pasaulinio karo jį valdė Gruževskių giminė. Tai protestantiška giminė, XVII a. pastačiusi Kelmės evangelikų reformatų bažnyčią. Dvaro sodyba ne kartą perstatinėta, bet didžiausi darbai vyko XIX a. pabaigoje, kuomet ji ir įgavo dabartinę išvaizdą. Išliko dar 1668 m. statyti ir

XVIII a. rekonstruoti vartai. Pirmojo aukšto patalpose buvo laiptai ir baudžiauninkų kalėjimas, antrajame aukšte – biblioteka su siaura atvira arkada orkestrui. Bibliotekoje saugota apie 5 tūkst. knygų, taip pat buvo laikomas didelis dvaro savininkų Gruževskių šeimos archyvas, kuris 1941 m. pateko į Šiaulių „Aušros“ muziejų, o 1952 m. muziejus archyvą perdavė Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai. Kita archyvo dalis saugoma Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje bei Kauno valstybiniame archyve.

Iš Kelmės kilę rašytojas Icchokas Meras, režisierius Rimas Tuminas, o kapinaitėse amžino poilsio atgulė Vladas Putvinskis-Putvys (1873–1929). Putvinskis-Putvys – kilęs iš bajorų ir augęs lenkiškoje aplinkoje, o apie 1900 m. apsisprendė būti lietuviu ir ėmėsi mokytis lietuvių kalbos. 1919 m. drauge su bendraminčiais įkūrė Lietuvos šaulių sąjungą ir tapo jos pirmuoju vadovu. Paskutiniai jo žodžiai, pasakyti gydytojui Parčevskiui, buvo: „Daktare! Ne fiziškai sergu, bet sergu dėl to, kad negaliu dirbti tautos idėjos darbo...“

XIX–XX a. Kelmės ir jos apylinkių žmonės aktyviai dalyvavo laisvės kovose prieš rusų okupaciją. 1831 m. sukilėliai, vadovaujami Karolio Jautakio, buvo Kelmė net užėmę, išviję rusus. Kadangi Kelmė stovėjo prie

Kan. Nikodemo Česnos antkapinis paminklas

Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

prekybos kelio, XIX a. daugiau kaip pusė jos gyventojų buvo žydų tautybės. Miestelis spindulinio plano, šiandien jame gyvena apie 10 tūkst. gyventojų.

BAŽNYČIA. Kelmės svarbą ir reikšmę viduramžiais rodo ir tas faktas, kad apie 1416 m. Žemaičių krikšto metu Vytautas Didysis čia pastatė vieną iš pirmųjų sakralinių pastatų Žemaitijoje – Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų medinę bažnyčią. 1484 m. buvo pastatyta antroji bažnyčia. Kodėl teko taip greitai statyti naują bažnyčią, duomenų nerasta, tikriausiai ji sudegė. 1503 m., atėjus reformacijai, Kelmėje katalikų bažnyčią perėmė evangelikai. 1609 m. teismas įpareigojo maldos namus grąžinti katalikams. Tai pirma iš protestantų atgauta bažnyčia Žemaitijoje. 1613 m. bažnyčia sudegė ir buvo atstatyta tik XVII a. pabaigoje, vėliau perstatyta. 1901 m. senoji medinė šventovė nugriauta, o prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą iškilo dabartinė bažnyčia – raudonų plytų neogotikinis lotyniškojo kryžiaus plano pastatas. Bažnyčios bokštas aukštas, iš toli matomas, suskaidytas į keturis tarpnius. Vidinė erdvė padalyta į tris navas. Didysis altorius pargabentas iš Prancūzijos, jo centre – Nukryžiuotojo skulptūrinė grupė. Bažnyčios dekoras saikingas, turi neoklasikinių motyvų. Šventorių supa mūrinė tvora su arkinais vartais.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 8.00, 10.00, 12.00 val.

Šiokiadieniais 8.00, 18.00 val.

Šeštadieniais 10.00, 18.00 val

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d. 10.00 val., po šv. Mišių – procesija į Verpenos bažnyčią (keliami į artimiausią sekmadienį)

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinė) – rugpjūčio 15 d.

Šv. Augustino – paskutinį rugpjūčio sekmadienį 14.00 val. (Jukniškių koplyčioje)

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

S. Dariaus ir S. Girėno g. 20, 86125 Kelmė

Tel. (8 427) 61 185

Parapijos raštinėje kunigas budi šiokiadieniais 8.00–12.00 ir 16.00–18.00 val.

VERPENA 30

ISTORIJA. Beveik pusšimtį gyventojų turinti Verpena pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta XVI a. kaip dvaras, kurį valdė Mogiliavo seniūnas Stanislovas Skiezgaila. Po jo dvarą paveldėjo Šemetų giminė. Paskutinio Verpenos dvaro savininko Mykolo Šemetos duktė Liudvika ištekėjo už Slanimo maršalkos Kazimiero Valavičiaus. Liudvika ir Kazimieras Valavičiai dvarą 1760 m. perdavė Marcijonui ir Joanai Gruževskiams.

BAŽNYČIA. Pirmąją koplyčią 1723 m. Verpenoje pastatė ir fundaciją paskyrė Mykolas Šemeta. Jo fundaciją patvirtino Valavičiai. 1760 m. iš jų pirkdami dvarą ir jame buvusią koplyčią, Gruževskiai įsipareigojo pastatyti špitolę, o reikalui esant, remontuoti koplyčią, atnaujinti liturginius reikmenis, kasmet mokėti koplyčią aptarnaujančiam kunigui duoklę pinigais ir produktais.

Verpenos
Šv. Onos bažnyčia

Gruževskiai susitarimo laikėsi, tik neaišku, ar pastatė špitolę. 1775 m. Mykolas Gruževskis pastatė medinę bažnytelę, kuri tuo metu neturėjo priekinio bokšto. Šventoriuje, priešais pagrindinį fasadą ant šešių stulpų buvo pastatyta paprasta atviro tipo varpinė. Neaišku, ar bažnytelė pastatyta koplyčios vietoje, ar buvo pasirinkta kita vieta, tačiau minimi mūriniai rūšiai po naująja bažnyčia leistų teigti, kad ji stovi senosios koplyčios vietoje. 1811 m. Verpenos bažnytelė rekonstruota, galbūt kaip tik tada buvo pristatytas bokštas rytiniame fasade. Dar kartą šventovė buvo iš pagrindų restauruota 1877 m.

Sovietmečiu Verpenos bažnyčia buvo iš tikinčiųjų atimta ir paversta grūdų sandėliu. Šventovė nuniokota, interjeras išdraskytas. 1991 m. bandyta pastatą perkelti į Liaudies buities muziejų Rumšiškėse, tačiau kaimo žmonėms pasipriešinus ji liko stovėti. Nepriklausomoje Lietuvoje atsirado galimybė maldos namus prikelti naujam gyvenimui: 1995 m. liepos 30 d. ji vėl buvo pašventinta.

Nors Žemaitijoje gausu medinės sakralinės architektūros, Verpenos Šv. Onos bažnyčia išsiskiria formų paprastumu ir tūrių proporcijų darna. Koplyčios planas – siauras ilgokas stačiakampis, vakarų pusėje užsibaigiantis trisiene apside, rytų pusėje – į priekį kiek išsikišusiu bokštu. Sienos rėstos iš tašytų eglinių ir pušinių rąstų. Visam pastatui ypatingos nuotaikos suteikia aukštas gegnių konstrukcijos malksnomis dengtas stogas bei virš bokšto ir ant presbiterijos kraigo iškelti nedideli kupolo formos bokšteliai. Vertikaliai lentomis apkaltas sienų plokštumas skaido tik proporcingo dydžio stačiakampiai langai. Antrame bokšto tarpusnyje įkomponuota pusapskritės arkos pavidalo siaura niša su Nukryžiuotojo statulėle. Keturšlaitis bokšto stogelis neaukštas, virš jo kyla kupoliukas su metaliniu kryžiumi. Interjeras santūrus ir funkcionalus. Pastatas vienanavis, zakristija įrengta už altoriaus, chorą remia šeši keturkampiai stulpai. Vietoj buvusių trijų altorių šiuo metu koplyčioje yra vienas altorius su XVIII a. pabaigos Nukryžiuotojo skulptūra. Pagrindinio altoriaus Čens-takavos Švč. Dievo Motinos paveikslas neišliko, kaip neišliko ir šoniniuose altoriuose kabėję šv. Onos ir šv. Antano Paduviečio paveikslai bei dvi vėlyvojo baroko klausyklos.

Verpenos koplyčią aptarnaudavo Kelmės kunigai. XVIII a. pabaigoje šv. Mišios koplyčioje vykdavo tik kartą per tris savaites, XIX a. – kas savaitę. Ypač iškilmingai būdavo švenčiami Šv. Onos

atleidai. XX a. 1-ajame ketvirtyje, kai buvo statoma nauja Kelmės bažnyčia, į Verpenos koplyčią rinkosi Kelmės apylinkių tikintieji.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Reguliariai neaukojamos

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d. 12.00 val. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Tel. (8 427) 61 185

VAIGUVA 32

ISTORIJA. Apie pusę tūkstančio gyventojų turinti Vaiguva įsikūrusi netoli Knituvos upelio. Pačios seniausios žinios apie gyvenvietę siekia XV a. 2-ąją pusę, kuomet nedidelį Vaiguvos dvarelį valdė Žemaitijos galingieji – Kęstgailos. Šalia dvaro besikūręs miestelis minimas nuo XVIII amžiaus. Vaiguvos dvarą taip pat yra valdę Jomantai, Tiškevičiai, Gruževskiai, Sirevičiai, Songailos ir kt. Jis, vietinių gyventojų vadinamas Vaigos dvaru, kadaise buvęs žymios Šiukštų giminės nuosavybė. O kaip vieną paskutinių savininkų senieji gyventojai nurodo buvus tokią Bobenskaitę. Visgi yra duomenų, jog žmonės čia gyveno nuo neolito ar žalvario amžiaus.

XIX a. pab. – XX a. pr. Vaiguvoje gyveno rašytojas, slaptosios lietuviškos spaudos bendradarbis, agronomas Stasys Steponas Hulevičius ir jo brolis Vladislovas Hulevičius, medicinos mokslų daktaras. 1908 m. švietimo draugijos „Vilniaus aušra“ lėšomis Vaiguvoje buvo atidaryta biblioteka su lietuviškų laikraščių skaitykla. 1925 m. pagal Žemės reformos įstatymą Vaiguvos dvaras buvo nacionalizuotas, o jo žemės išdalytos smulkiems ir vidutiniams ūkininkams. Dvaro centrą įsigijo naujai įsteigtas Dievo Apvaizdos draugijos seserų vienuolynas. 1948 m. sovietų valdžia vienuolyną uždarė, pastatą nacionalizavo. Po vienuolyno uždarymo čia įkurta prieglauda. Po 8 deš. įvykusio gaisro iš dvaro komplekso beveik nieko neliko, dvarvietę žymi tik teberęški alėja bei ažuolas, kadaise stovėjęs prie dvaro rūmų.

BAŽNYČIA. Ankstyvoji Vaiguvos bažnyčios istorija glūdi prietemoje. Dalis Vaiguvos dvaro XVI a. viduryje buvo užrašyta atskirai Kražių altarijai. Manoma, kad būtent tada Kražių altarištas galėjo pastatyti pirmąją koplyčią, kuri tapo Kražių bažnyčios filija. XVI a. antroje pusėje Vaiguvos miestelis ir dvaras perėjo į reformatų rankas. Tik Žemaičių vyskupo Merkelio Geišo pastangomis Vaiguvą vėl susigrąžino katalikai.

Tikrai žinoma Vaiguvos bažnyčia pastatyta 1719 metais. O po 60-ies metų įkurta ir parapija. 1803 m. Vaiguvoje buvo pastatyta nauja, taip pat medinė bažnyčia, kurią vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis 1804 m. konsekrovo Šv. Jono Krikštytojo titulu. 1877 m. klebono Kazimiero Žeimovičiaus rūpesčiu maldos namai perstatyti – padidinti, papuošti naujais dekoru elementais. Šventovė liko trinavė, su dominuojančia centrine

Vaiguvos Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

nava, o erdvę dalija trys poros arkomis sujungtų stulpų. Pastatas vienabokštis, stačiakampio plano, medinis, liaudies architektūros formų. Šventorius apjuostas mūrine tvora, o šalia bažnyčios išlikusi XIX a. pradžios originali varpinė. Šventovės viduje esantys trys altoriai drožinėti neogotikiniais motyvais. Puošniausias yra didysis altorius. Altoriaus šonuose stovi šv. apaštalo Petro ir Pauliaus skulptūros, centre XX a. pirmoje pusėje įstatyta Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo skulptūra, o viršuje, antrame tarpsnyje, – Dievo Apvaizdos paveikslas. Abu šoniniai altoriai kuklesni, tačiau panašios meninės stilstikos, neogotikinės formos. Kairiajame altoriuje yra bažnyčios titulų žymintis šv. Jono Krikštytojo paveikslas, viršuje – šv. apaštalo Simono ir Judo Tado. Dešiniajame altoriuje – šv. Juozapo su Kūdikieliu Jėzumi, viršuje – šv. Kazimiero paveikslai. Bažnyčios varpinėje kabo 1788 m. Karaliaučiuje lietas varpas.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 11.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Jono Krikštytojo Gimimo – birželio 24 d.

Dievo Apvaizdos – paskutinį rugpjūčio sekmadienį

KONTAKTAI

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

86404 Vaiguva, Kelmės r.

Tel. (8 427) 67 849

UŽVENTIS 33 34

ISTORIJA. Nedidelis Užvenčio miestelis – lyg moterų rašytojų bastionas Lietuvoje. Čia gyveno ir kūrė Tautinio atgimimo prozininkės Julija Beniuševičiūtė-Žymantienė (Žemaitė, 1845–1921) bei Marija Pečkauskaitė (Šatrijos Ragana, 1877–1930). Taip pat netoli Užvenčio gimė garsusis rašytojas, žurnalistas, redaktorius Povilas Višinskis (1875–1906).

Miestelis įsikūręs ant Ventos upės kranto. Archeologiniai radiniai liudija, kad žmonės čia gyveno jau neolito laikotarpiu, taip pat

**Užventis kraštotyros
muziejus**

rausta geležies amžiaus senkapių. XV a. minimas Užventis dvaras, priklausęs Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, kurį valdyti jis pavesdavo Žemaičių seniūnams. 1527 m. Karalius Žygimantas Senasis Užventis dvarą perėmė savo žinion: jis skirdavo dvaro valdytojus, o Žemaičių seniūnui liko tik teisminė valdžia. Gyvenvietė smarkiai nukentėjo Šiaurės karo metu, sudegė daug pastatų, tarp jų ir bažnyčia.

**Paminklas Jonui
Smilgevičiui atminti.**

Skulpt. Vidas Cikana
su sūnumi

Kai 1891 m. į Užventis dvarą gyventi atsikėlė Pečkauskų šeima, Povilas Višinskis tapo jų dukters Marijos Pečkauskaitės mokytoju. Būtent jis išugdė jauną rašytoją Mariją Pečkauskaitę-Šatrijos Raganą ir jai bei Žemaitėi įkvėpė sąmoningo patriotiškumo dvasią, skatino rašyti žemaitiškai, lietuvių, o ne tuo metu paplitusia lenkų kalba. Marija Pečkauskaitė savo literatūrinį kelią pradėjo Užventis dvare, jį aprašė apsakyme „Sename dvare“. Nepriklausomoje Lietuvoje ji garsėjo ne tik kūryba, bet ir pedagogine, visuomenine ir karitatyvine veikla. 1930 m. liepos 24 d., laidojant Mariją Pečkauskaitę-Šatrijos Raganą, jos nuodėmklausys pasakė: „Šiandien mes čia laidojom šventąją...“ Rašytoja ilsisi Židikų (Mažeikių r.) kapinėse.

Užventis kapinaitėse palaidotas Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras Jonas Smilgevičius (1870–

1942). Ties Užventis 1863 m. įvyko susidūrimai tarp sukilėlių ir rusų kareivių.

BAŽNYČIA. XVII a. pačioje pradžioje ar net XVI a. pabaigoje LDK išdininkas ir Užventis dvaro laikytojas Matas Vainius pastatė bažnyčią. 1637 m. senoji bažnyčia buvo iš pagrindų perstatyta ir konsekruota Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų ir šv. Mato titulu.

Po 1701 m. gaisro, 1703 m. pastatyta nauja medinė Šv. Marijos Magdaliėtės šventovė. 1825–1835 m. klebonas Jurgis Tvarijonavičius rėmėjų (tokių kaip kunigaikštis Druckis-Liubeckis) ir kitų geradarių bei parapijiečių lėšomis iš pagrindų suremontavo medinę bažnyčią. Viduje – penki altoriai, vargonų choras remia medinės arkos. Didžiosios durys ir frontono langai – arkiniai. Apvalų bokšto viršų puošia metalinis ornamentuotas kryžius. Priešais bažnyčią – medinė varpinė.

Galutinį vaizdą šventovė įgavo 1882 m. Šiandien Šv. Marijos Magdaliėtės bažnyčia yra medinė, trinavė, kryžiaus plano, dengta dvišlaičiu baroko formos stogu ir masyviu kupolo pavidalo bokštu. Didysis altorius sukurtas XIX a. 2-ojoje pusėje, istoristinio stiliaus, puošnus, jame kabėjo naujai tapytas šv. Marijos Magdaliėtės

**Užventis Šv. Marijos
Magdaliėtės bažnyčia**

paveikslas, viršutiniame tarpsnyje buvo šv. Stanislovo paveikslas. Šiame altoriuje galima atpažinti neoklasicistines ir neobarokines detales. Gali būti, kad

Šv. Marijos
Magdaliētės
bažnyčios
varpinė

kai kurie dekoratyviniai elementai, pavyzdžiui, ažūriniai akanto lapų motyvų pirmojo ir antrojo tarpsnio sparnai, panaudoti iš senesnio barokinio altoriaus. Altoriaus pirmąjį tarpsnį puošia trys kolonų eilės, o dekoratyviausios yra vidurinės, kiaurapjūvės drožinėtos kolonos. Virš kolonų įkomponuotos angeliukų galvutės suteikia altoriui gyvumo ir paryškina tarpsnių perskyrimą. Didžiajame altoriuje profesionaliai tapytu šv. Marijos Magdaliētės paveikslu uždengiama niša, kurioje įtaisyta Švč. Jėzaus Širdies skulptūra. Kitas paveikslas, uždengiantis Švč. Jėzaus Širdies skulptūrą, – „Švč. Mergelės Marijos Nekaltasis Prasidėjimas“, sukurtas XX a. viduryje, yra kur kas menkesnės meninės vertės. Abu šoniniai altoriai presbiterijoje yra gerokai kuklesni, jie įrengti vėliau nei didysis altorius. Maldos namuose saugomas XVIII a. šv. Jurgio ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės paveikslai.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadeniais 11.00 val.

Pirmadieniais–šeštadieniais 8.15 val.

ATLAIDAI

Švč. Jėzaus Širdies – 3-įjį penktadienį po Sekminių
Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės – liepos 16 d.

Šv. Marijos Magdaliētės – liepos 22 d.

Visi keliami į artimiausių sekmadienį.

KONTAKTAI

Šv. Marijos Magdaliētės bažnyčia

Statybininkų g. 8, 86349 Užventis, Kelmės r.

Tel. (8 427) 57 107, (8 427) 57 384

ŠATRIJOS KALVA 35

ISTORIJA. Šatrija – antroji pagal aukštį Žemaitijos kalva, iškilusi 227 metrus virš jūros lygio. Kalva stūkso 3 km į pietryčius nuo Luokės miestelio. Šalia Šatrijos įsikūręs Pašatrijos kaimelis, o netoli vingiuoja Šatrijos upelis, įtekantis į Ventą. Šatrija – piliakalnis ir alkakalnis su atsiveriančiu nuostabiu vaizdu: sakoma, kad nuo Šatrijos giedrą dieną galima įžiūrėti penkiolikos

bažnyčių bokštus. Pati kalva stati, viršūnė atrodo lyg nukirsta, apskrita ir kiek įdubusi. Manoma, kad Šatrijos vardas yra kilęs nuo šatrų (sausų šakų) deginimo.

Vyskupas Motiejus Valančius savo veikale *Žemaičių vyskupystė* pažymi, kad Šatrijos šventykla buvo viena

Šatrijos kalva.

Anot kai kurių istorinių šaltinių, jos papėdėje būta vienos svarbiausių Žemaičių krikšto akcijų

iš keturių svarbiausių pagoniškų žemaičių šventviečių ir kad 1413 m., krikštydami žemaičius, čia atvyko ir šventą ugnį užgesino pats didysis kunigaikštis Vytautas ir karalius Jogaila. O ir pirmasis Žemaičių vyskupas Motiejus Trakiškis rezidavo Luokėje. Viduramžiais buvo net mėginta pervadinti kalvą Šv. Juozapoto kalnu, bet šis pavadinimas nepriėjo.

Pirmieji piliakalnio kasinėjimai vyko 1835 m. Kalvoje rasti archeologiniai radiniai: degintiniai kapai, laidojimo urnos, gintaro ir stiklo papuošalai, akmeniniai kirvukai. Kalvos viršuje XIV a. stovėjusi medinė pilis, o pašlaitėje žmonių gyventa dar nuo II a. pr. Kr. Paskutinį kartą kasinėta 2009 m., tada taip pat rasta nemažai įdomių radinių.

Piliakalnis apipintas daugybe legendų. Pasakojama, kad nuo seno ant kalvos renkasi visos Žemaitijos raganos. Senų senovėje kalno vietoje stovėjusi bažnyčia, kurią nelabosios užpylusios žemėmis. Bažnyčiai ėmus pūti, gruntas smuktelėjo ir todėl kalno viršūnėje yra įduba.

Kita legenda byloja, kad kažkada per kalvotą Žemaitiją ėjęs milžinas prisipylė pilnas kišenes žemių. Pavargęs prigulė pailsėti ir užmigo. Kur buvusios, kur nebuvusios čia pat atlėkė pelės, kurios pragraužė kišenes, ieškodamos skanėstų. Prabudęs milžinas įsiuto ir sušuko: „Ak, jūs, nenaudėlės, kaip duosiu su šatra!“ Pelės kaipmat išsilakstė, o iš išbyrėjusių žemių susidariusiai kalvai prigijo Šatrijos pavadinimas.

Nenuostabu, jog šis piliakalnis paminėtas daugelio menininkų kūriniuose ar tapo jų įkvėpimo šaltiniu. Rašytoja Marija Pečkauskaitė net pasirinko Šatrijos Raganos slapyvardį.

LUOKĖ 36

ISTORIJA. Keletas kilometrų nuo Šatrijos piliakalnio, prie nedidelio Vaidžio upelio įsikūrusi Luokė. Kitaip nei nemaža dalis Žemaitijos miestelių, šis vystėsi ne šalia pilies, bet svarbių regione prekybinių kelių sankryžoje.

Būtent todėl miestelio planas spindulinis, išsitempęs palei pagrindinius plentus. Jau nuo XV a. Luokėje rinkosi turgūs. Luokė klestėjo iki XVII a. vidurio karų su švedais, po kurių apmirė ne tik mugės (rengtos keturis kartus per metus), bet ir turgūs. Tai, jog miestelyje klestėjo prekyba, rodo ir egzistavęs jam būdingas svorio vienetas – Luokės matas, kuriuo seikėdavo atitinkamas duokles ir parduodavo prekes turguje. Nepaisant aktyvios prekybos, stambiu miestu Luokė taip ir netaupo, o šiandien čia gyvena apie 800 žmonių.

Labiausiai Luokę išgarsino *svieto lygintojas* Tadas Blindas. Šalia miestelio esančioje Bivainės girioje jis aktyviai veikė, rengdamas išpuolius į Raseinių, Šiaulių bei Telšių apskritis. Būtent Luokėje 1877 m. buvo pagautas ir nužudytas. Blindos palaikai buvo užkasti Luokės kapinėse, kur kažkas pastalė jam paminklėlį. Minėtoje girioje auga legendomis apipinta Blindos pušis.

BAŽNYČIA. Luokės Visų Šventųjų bažnyčia – viena iš aštuonių pirmųjų Žemaitijos šventovių, funduotų Vytauto Didžiojo 1416 metais. 1587 m. padalijus vyskupiją į tris dekanatus, Luokė tapo vieno jų centru. Vėliau, naujai paskirstant vyskupiją, dekanato būstinė perkelta į Medininkus. Pirmasis vyskupas Motiejus, žemaičių sukilimo metu Vytautui pageidaujant, savo

Nekaltai Pradėtosios skulptūra šventoriuje

Luokės Visų Šventųjų bažnyčia

Nepriklausomybės paminklas Luokės miesto aikštėje

sostinę laikinai perkėlė iš Medininkų į Luokę. Protestantizmo bangai užliejus Žemaitiją, Luokės parapija neteko kunigo, bažnyčia ilgesnį laiką buvo uždaryta, o parapija vėl atkurta vyskupo Merkelio Giedraičio laikais. Vyskupas Motiejus Valančius nurodo, kad XVII a. pabaigoje miestelio apylinkėse buvę valstiečių, užsiiminėjančių kerėjimu bei raganavimu, ir kad keli jų už tai 1696 m. teisti bajorų teisme. 1702 m. viena ragana, Medininkų kanaaninko motina, buvo sudeginta.

Vyskupas Jonas Lopacinskas 1774 m. vietoj senosios Luokėje pastatė naują, veikiausiai jau trečią, medinę bažnyčią, kuri ir šiandien tebestovi. Tai – senas ir įdomus medinės liaudies architektūros paminklas su kryžminio plano nava ir bokšteliu. Šventorius aptvertas mūrine tvora, jame stovi du seni koplytstulpiai: vienas jų – 1902 m. iš akmens ir medžio su šv. Roko ir Angelo skulptūromis, antras – su Švč. Mergelės Marijos Maloningosios medine skulptūra.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 13.00 val.

Šiokiadieniais 17.00 val.

ATLAIDAI

Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo – liepos 1-ąją sekmadienį

Visų Šventųjų – lapkričio 1 d.

KONTAKTAI

Visų Šventųjų bažnyčia

Telšių g. 5, 88236 Luokė, Telšių r.

Tel. (8 444) 43 186

BIRŽUVĖNAI 37

ISTORIJA. Tai vienas seniausių Žemaitijos vietovardžių: kaip ir dar kelios gyvenvietės, *Birsine* vietovė pirmąkart paminėta 1253 m. balandžio 5 d. Kuršo vyskupo Henriko rašte dėl pietinio Kuršo žemių dalybų. Labiausiai šį kaimą išgarsino čia esantis dvaras, rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo XIV a. Ilgą laiką tai buvo karališkasis dvaras, bet nuo XVII a. jis perėjo į privačias

rankas. Tai visada buvo nemaža valda, tačiau į didesnę gyvenvietę Biržuvėnai niekada ir neišaugo, nes buvo per retai apgyvendinta teritorija.

1667 m. Vladislovas Vaina pardavė dvarą Mykolui Gorskiui. Pastaroji giminė, kilusi iš Mozūrijos, atvyko į Lietuvą dar prieš 1588 metus ir buvo lojalūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečiai, ėjo įvairias svarbias Lietuvos valstybės pareigas.

Valdydami daug dvarų Žemaitijoje, Gorskiai buvo politiškai ir ekonomiškai įtakingi krašte. Ši giminė nusprendė Biržuvėnus paversti vienu svarbiausių rezidencinių dvarų ir per savo ilgą (nuo 1667 iki 1940 m.) valdymą daug prisidėjo prie dvaro komplekso plėtotės. Per porą šimtmečių jie pastatė rūmus, pagalbinis gyvenamuosius ir ūkinius pastatus. Užtvėnę Virvyčios upelį, 1909 m. atidarė kartono fabriką ir lentpjūvę. Rūmus gražiai apsupo 1907 m. sutvarkytas peizažinis parkas, kuriame iškasti tvenkiniai ir įveista 40 augalų rūšių.

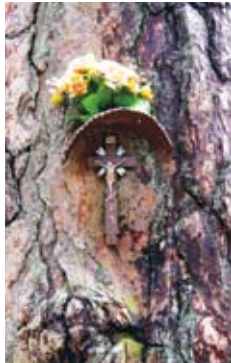
Paskutinė giminės atstovė – Ona Gorskienė – rūmus paliko prasidėjus pirmai sovietinei okupacijai ir pasitraukė į Austriją. Sovietų valdžia čia įrengė kolūkio kontorą, vėliau apgyvendino žmones. Po nepriklausomybės atkūrimo buvo imtasi tvarkymo darbų.

Adomo ir Liudviko Gorskių kapas

Atstatytas Biržuvėnų dvaras

Liaudies gerbiamas šaltinis – Laumės pėda

Rūmų pastatas – vienaukštis, su mezoninu bei kolonėlių prieangiu ir XVIII a. langinėmis bei įgilinta lodžija parko pusėje. Pastato stogo aukštis beveik dvigubai didesnis už sienų aukštį, dengtas malksnomis, sienos vertikaliai apkaltos lentelėmis, virš langų – tiesūs sandriakai. Monumentalus rūmų tūris primena ankstyvą statybos laikotarpį. Interjerą puošė dvi glazūruotų koklių krosnys – viena su Vainų ir Gorskių herbais, pažymėtais 1759 metais, kita – su Mykolo Gorskio, Žemaitijos kašteliono ir rūmų pertvarkytojo, inicialais ir datuota 1767 m. Salėje ir salonuose esančios krosnys ir židiniai iš baltų ornamentuotų koklių buvo pastatyti vėliau. Iš prieangio patenkama į erdvią priemenę ir aplink ją išdėstytas reprezentacines patalpas. Namo centre, kaip būdinga žemaičių gyvenamiesiems namams, sumūrytos dvi kaminų patalpos. Ant priemenės lubų buvo nutapyti Gorskių ir Vainų herbai ir barokiniai ornamentai. Mažojo salono lubas dengė aliejiniiais dažais tapyta drobė „Besimaudančioji Zuzana“. Dvare dar būta lubose tapyto paveikslo „Žmogaus gyvenimas“, kuris, deja, neišliko.

2004 m. dvaro pastatą stipriai nuniokojo gaisras: sudegė stogas, išdegė vidurinės dalies patalpos, nuvirto vienas iš didžiųjų kaminų, buvo visiškai sunaikinta viena iš herbinių krosnių (su Vainų herbu). 2008 m., gavus iš lėšų iš Europos Sąjungos, dvaras prikeltas naujam gyvenimui.

Biržuvėnai taip pat garsūs savo stebuklingu šaltiniu, vadinamąja Laumės pėda. Pasakojama, kad atspaudą

senų senovėje įmynusi laumė, todėl griova ir gavo tokį pavadinimą. Taip pat pasakojama, kad prie šaltinio seniau stūksojo nemažas akmuo, kuriame irgi buvusi įspausta laumės pėda. Šią vietą globojo Biržuvėnų dvaro savininkai Gorskiai. Tvarkydami dvaro parką, nuo rūmų iki Laumės pėdos jie pasodino medžių alėją. Prie Šventosios pušies, augančios šalia Laumės pėdos, nuo seno renkamas prašyti užtarimo ir sveikatos. Pats šaltinio vanduo taip pat laikomas turinčiu stebuklingą gydomąją galią, padedančiu susigrąžinti jaunystę ir sveikatą. Seniau žmonės rinkosi prie šaltinio prasiplauti akių, nešdavosi šventąjį vandenį į namus. Tai vienas ryškesnių liaudiško pamaldumo objektų Žemaitijoje.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

KONTAKTAI

Biržuvėnų dvaras

Dvaro g. 4, 88239 Biržuvėnai, Telšių r.

Mob. tel. (8 699) 88 229

JANAPOLĖ 38

ISTORIJA. Iki XVIII a. pabaigos šis nedidelis, šiandien nėra pusės tūkstančio gyventojų neturintis miestelis vadintas Viržuvėnais. Anot legendos, šalia esančiame Biržulio ežere buvo tiek daug žuvies, jog vanduo virte virė (žemaitiškai *vir žuvis*). XVIII a., miestelio bažnyčios funduotojo, kuris čia buvo perkėlęs savo rūmus, žemaičių vyskupo Jono Lopacinskio (1708–1778) garbei gyvenvietė imta vadinti Janapole („Jono miestu“).

Vietovėje žmonės gyvena jau nuo mezolito. Po Žemaitijos krikšto 1421 m. Vytautas Didysis Viržuvėnus padovanojo Žemaičių vyskupui. Vyskupams miestelis priklausė iki pat XIX a., kuomet buvo nacionalizuotas rusų valdžios. XVII a. čia suformuotas vyskupo dvaras, bet labiausiai miestelis suklestėjo 1762 m. Žemaičių vyskupu paskyrus Lopacinskį (vyskupo pareigas ėjo 1762–1778 m.). Jis pastatydino medinius rūmus ir perkėlė savo rezidenciją iš Alsėdžių į Viržuvėnus. Jo rūpesčiu iš Varnių į Viržuvėnus nutiestas kelias: tokiu

Paminklinis akmuo Janapolės miestelio įsikūrimui atminti (1370–2005)

Janapolės Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios varpinė

būdu vyskupas stengėsi reziduoti arčiau Varniuose esančios katedros ir seminarijos. Tuo laiku perstatyti pagrindiniai dvaro pastatai, prie jo įkurtas prašmatnus parkas, išplėtota miestelio infrastruktūra. Dvare lankydavosi daug iškilių krašto žmonių, Žemaitijos diduomenė. Lopacinskis pastatė pirmąją miestelyje medinę Šv. arkangelo Mykolo bažnyčią. Po vyskupo mirties Žemaičių vyskupų rezidencija vėl buvo perkelta į Alsėdžius, ir Viržuvėnų reikšmė sumenko. XIX a. viduryje iš dvaro buvo likę tik griuvėsiai, o gražusis parkas visiškai apleistas ir sunykęs.

BAŽNYČIA. Apie senąją Janapolės bažnyčią žinoma labai nedaug. Net nėra aišku, ar tokia iš viso buvo. Kur kas daugiau galima pasakyti Šv. arkangelo Mykolo bažnyčią, funduotą vysk. Lopacinskio. Jos pastatymo data nėra aiški ir nurodoma tarp 1763 ir 1776 metų. Gana gausūs bažnyčios inventoriai bei vizitacijų aktai statybos laiką leidžia patikslinti ir tikėtina, jog 1775 m. ji jau stovėjo. Tais pačiais metais naujoji bažnyčia vysk. Lopacinskio aprūpinama žemėmis ir pinigine fundacija. Greičiausiai tuomet vyskupo valia ir vietovė buvo Janapole pervadinta.

1815 m. maldos namai buvo perstatyti vysk. Juozapo Arnulfo Giedraičio rūpesčiu. O 1887 m. atlikti dar vieni perstatymo darbai: atnaujintas bokštas ir varpinė.

Janapolės Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia

Šventovė medinė, stačiakampio plano, halinė, su penkiasiene apside ir itin aukštu stogu. Ryškios liaudies architektūros formos. Viduje barokinis didysis altorius gausiai puoštas skulptūromis, drožiniais, centriniame tarpusnyje turėjęs šv. Jono Krikštytojo paveikslą, o viršutiniame – titulinį šv. arkangelo Mykolo. Pastarasis yra išlikęs iki mūsų dienų, tuo tarpu centrinį paveikslą XIX a. amžiaus pabaigoje pakeitė Čenstakavos Dievo Motinos paveikslas su metalo aptaisais. Yra vargonų prospektas, 1829 m. pagamintas kryžius, ornamentuoti drožiniai palubėje.

Šventorius apjuostas akmenų mūro tvora, jame yra nemažos kapinės. Šalia stovi masyvi medinė dviejų tarpusnių varpinė. Ypač išsiskiria XX a. pradžioje išmūryti vartai į šventorių.

Janapolės kapinės

Bažnyčios fasado fragmentas

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 11.00 val.

Šiokiadieniais 9.00 val.

ATLAIDAI

Šv. arkangelo Mykolo – rugsėjo 29 d.

KONTAKTAI

Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia

Viržuvėnų g. 28, 88267 Janapolė, Telšių r.

Tel. (8 444) 44 596

Vysk. Merkelis Giedraitis.
Paminklo prie Varnių
muziejaus fragmentas.
Skulpt. Arūnas Sakalauskas

Kan. Mikalojus Daukša.
Paminklo prie Varnių
muziejaus fragmentas.
Skulpt. Arūnas Sakalauskas

VARNIAI. ŠV. ALEKSANDRO BAŽNYČIA 39

ISTORIJA. Varnių miestelis – svarbiausia žemaičių krikšto akcijos vieta, ilgalaikė Medininkų vyskupijos sostinė. Čia 1413–1414 m. Vytautas pastatė pirmąją Žemaitijoje Šv. Aleksandro bažnyčią, o 1417 m. – pirmąją Žemaičių vyskupijos Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus katedrą.

Iki XVI a. antros pusės miestelis vadintas Medininkais, bet vėliau prigijo Varnių vardas, kilęs nuo per miestelį tekančio Varnelės upelio. XIII–XIV a. tai pakankamai tankiai apgyvendinta teritorija, tad kryžiuočių antpuoliai čia buvo dažni.

1417 m. Vytautas Didysis, atvykęs į Žemaitiją, tris mėnesius intensyviai vykdė krikšto akciją, tada ir buvo pašventintas katedros kertinis akmuo, įsteigta šešių kanauninkų kapitula. Lvovo vyskupo Jono ir Vilniaus vyskupo Petro laiške, rašytame Konstancos bažnytiniam susirinkimui žemaičių krikšto klausimu, rašoma, kad didysis kunigaikštis Vytautas, atvykęs į Medininkų sritį, į vietą Varniais vadinamą, paskyrė juos naujosios vyskupijos centru, duodamas vyskupijai Medininkų vardą.

XVI a. Varniai tapo vienu iš svarbiausių lituanistinės kultūros centrų ne tik Žemaitijoje, bet ir visoje LDK. Žemaičių vysk. Merkelis Giedraitis (1536–1609), siekdamas įvykdyti galutinę visų valstybės luomų christianizaciją, Varniuose subūrė šviesiausius protus. Varnių katedros kanauninkais buvo ir Mikalojus Daukša, ir Motiejus Strykovkis.

Po pustrėčio šimto metų, jau carinės okupacijos laiku, tikėjimo stiprinimo ir lituanizacijos idėja prasiveržė su vysk. Motiejaus Valančiaus inicijuotu sąjūdžiu. Valančius, turėdamas nepaprastų diplomatinių sugebėjimų, būdamas stiprios valios ir patraukli asmenybė, be to, gerbiamas kaip vyskupas, į kovą prieš rusifikaciją ir katalikybės naikinimą sugebėjo įtraukti ir valstietiją. Varniuose buvo vėl sutelktas gausus bendraminčių švietėjų, raštijos darbuotojų būrys, organizuota už-

draustos lietuviškos spaudos leidyba ir platinimas, sukurtas knygnešių tinklas, kurio svarbiausiomis akimis tapo patikimų Žemaitijos parapijos kunigų ir jų bendraminčių būrys.

Varnių miestelėnai ir apylinkių bajorai ypač aktyviai dalyvavo 1831 m. sukilime. Už sukilimo rėmimą nukentėjo kai kurie kunigai ir dvarininkai. 1832 m. uždarytas dar XVIII a. įkurtas rokitų vienuolynas.

Nors Varniai net kelis kartus gavo Magdeburgo tesę, tačiau į didelį ir ekonomiškai svarbų centrą taip niekada ir neperaugo. Po 1864 m. sukilimo vyskupijos centras perkeltas į Kauną, arčiau pagrindinių carinės valdžios centrų, o Varniai tapo nežymiu provincijos miesteliu.

**Kopyltėle bažnyčios
šventoriuje**

**Varnių Šv. Aleksandro
bažnyčia**

Varnių
Šv. Aleksandro
bažnyčios
altorius

BAŽNYČIA. Pirmąją bažnyčią miestelyje pastatė Vytautas Didysis, paskirdamas ją savo globėjo šv. Aleksandro garbei (Aleksandras – Vytauto krikšto vardas). Ji iškart tapo parapine bažnyčia – viena pirmųjų Žemaitijoje. 1764 m. perstatyta į didesnę ir puošnesnę šventovę, 1804 m. iš esmės restauruota. Iškėlus iš Varnių vyskupą, Šv. Aleksandro bažnyčia 1864 m. tapo Senųjų Varnių parapine bažnyčia. Jai priklausė Varnelės dešinėje pusėje gyvenantys katalikai. Bažnyčia 1949 m. paversta sandėliu, vėliau parduotuve. 1991 m. grąžinta katalikams. Tai stačiakampio plano medinis vienabokštis pastatas. Puošyboje atsispindi vėlyvojo baroko ir liaudies architektūros stilių sintezė. Nors sovietmečiu interjeras barbariškai suniokotas, po restauracijos daugelį elementų pavyko atstatyti į savo vietas.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Šiokiadieniais 18.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Aleksandro – vasario 24 d.

Šv. Roko – rugpjūčio 18 d.

KONTAKTAI

Šv. Aleksandro bažnyčia

Vytauto g. 10 / 1, 88320 Varniai, Telšių r.

Tel. (8 444) 47 573

VARNIAI. KATEDRA 40

ISTORIJA. Didysis kunigaikštis Vytautas, pradėjęs žemaičių krikštą, iškart ėmėsi pagrindinės vyskupijos šventovės – katedros, dedikuotos Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus garbei, – steigimo darbų. Bet 1418 m. ją sugriovė prieš kunigaikščio valdžios stiprėjimą sukilę žemaičiai. 1421 m. šventovė atstatyta. XVI a. pradžioje imtasi mūrinės katedros statybos parengiamųjų darbų. Tačiau regione suaktyvėjus reformacijai jie nut-

Varnių katedra

Varnių katedros
interjeras

rūko – ant mūro pamatų pastatyti mediniai maldos namai. Jie dar ne kartą kentėjo nuo gaisrų ir galiausiai, po 1680 m. gaisro, per 11 metų pastatyta mūrinė, iki šių dienų tebestovinti šventovė. Jos pagrindinis fundatorius – vyskupas Kazimieras Pacas. Po 1864 m. sukilimo perkėlus vyskupijos sostinę į Kauną, katedra tapo Naujųjų Varnių parapije bažnyčia.

Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus katedroje dominuoja brandžiojo baroko stilius, jau įgaunantis klasicistinio

griežtumo ir santūrumo. Tai trijų navų bazilika su transeptu, dviem koplyčiomis ir dviem į priekį išsišovusiais keturkampiais bokštais su varpine. Viduje yra net dvylika altorių, iš kurių savo puošnumu išsiskiria didysis altorius: jis puoštas drožiniais ir sidabrinu tabernakuliu, atgabentu iš Briuselio. 2008 m. konsekruotas Žemaičių krikšto 600 metų jubiliejui skirtas naujas altorius su Petro Repšio sukurtomis reljefų kompozicijomis „Žemaičių krikštas“, „Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus atsisveikinimas Romoje“, „Medininkų katedros įsteigimas“. Per bažnyčių gaisrus išliko senosios kanauninkų kėdės, ant kurių sėdėjo tokie garsūs Bažnyčios ir visuomenės švietėjai kaip Petras Roizijus, Mikalojus Daukša, Motiejus Strykovskis. Katedroje – dvi zakristijos; virš vienos iš jų buvo įrengtas kambarys – vyskupijos archyvas. Po katedra yra požemis, kuriame buvo laidojami Žemaičių vyskapai. Priešais didįjį altorių esančioje kriptoje išlikę karstai su vyskupų kunigaiškių Juozapo Arnulfo Giedraičio ir Simono Giedraičio palaikais.

Sakykla ir ją puošiančios keturios nedidelės medinės statulos yra sukurtos kito nei didžiojo altoriaus dailininko, tačiau architektūrinis ir stilistinis jos sprendimas tobulai suderintas su altoriumi. Kaip altorius

Paminklinis Varnių
katedros altorius.
Archit. Gražina Pajarskaitė

Varnių katedros altoriaus
antepedijaus fragmentai:
apaštalų Petro ir Pauliaus
atsisveikinimas prieš
kankinystę (viršuje);
simbolinė Žemaičių krikšto
kompozicija (apačioje).
Dail. Petras Repšys

Garbingas Dievo Motinos paveikslas Varnių katedros šoniniame altoriuje

užima visą apsidės erdvę ir dominuoja vakarinėje interjero dalyje, taip sakykla bendra savo mase ryškiai išsiskiria bažnyčios erdvėje. Ją puošiančios statulos vaizduoja keturis Bažnyčios Mokytojus: šventuosius Grigalių, Augustiną, Jeronimą ir Ambraziejų.

Varnių Šv. Petro ir Pauliaus katedros vargonai yra autentiškas baroko instrumentas su neoklasicistine apdaila. Jų istorija glaudžiai susijusi su kunigaikščių ir vyskupų Giedraičių vardu: mat tiek pirmuosius katedros vargonus, tiek po XIX a. gaisro naujai įrengtuosius fundavo iš šios giminės kilę vyskupai. Viršutinėje vargonų dalyje ir matomas Giedraičių giminės herbas. Katedroje yra vyskupo sostas – krėslas, išlikęs iš vysk. Valančiaus laikų.

Varnių katedra yra savotiškas panteonas. Manoma, jog čia yra palaidota apie dešimt Žemaičių vyskupų, tarp jų ir Merkelis Giedraitis. Taip pat palaidotas ir Varnių katedros fundatorius vysk. Kazimieras Pacas, kiti Žemaičių vyskupai. Didžiajam 2000-ųjų metų jubiliejui Varnių katedroje atidengta Vyskupų atminimo lenta, kurios autoriai prof. Albertas Gurskas ir dailininkas Petras Repšys. Balto granito lentoje iškalta Žemaičių vyskupystės herbas. Žemiau iškalta visų 41 Žemaičių vyskupiją valdžiusių vyskupų pavardės nuo jos įkūrimo Varniuose iki pat panaikinimo Kaune.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 9.00, 11.30 val.

ATLAIDAI

Šv. apaštalų **Petro ir Pauliaus** – birželio 29 d.

Švč. **Mergelės Marijos Gimimo** (Šilinė) – rugsėjo 8 d.

Švč. **Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo** – gruodžio 8 d.

KONTAKTAI

Šv. Apaštalų **Petro ir Pauliaus bažnyčia** (buv. katedra)
M. Valančiaus g. 4, 88319 Varniai, Telšių r.
Tel. (8 444) 47 573

Žemaičių vyskupų sostas Varnių katedroje

VARNIAI. KUNIGŲ SEMINARIJA 41

ISTORIJA. Varniuose įsikūrusi kunigų seminarija ilgus amžius buvo ne tik Žemaitijos intelektualinis centras. Manoma, jog ant kalnelio, kur šiandien įsikūręs Žemaičių vyskupijos muziejus, kažkada buvo pagonių šventvietė. Vėliau, iki pat XVII a., šioje vietoje buvo nemažos kapinės ir stovėjo pirmosios dvi Medininkų vyskupijos katedros. Varnių (Žemaičių) kunigų seminarija savo veiklą pradėjo 1623 m., kai vyskupas Stanislovas Kiška pastatydino pirmuosius medinius seminarijos namus ir iš Kražių kolegijos į Varnius buvo pasiųsti du jėzuitų kunigai. Vėliau dar net kelis kartus kunigų seminarija vis perkėlinėta į Kražius ir atgal, kol 1770 m. vyskupas Jonas Dominykas Lopacinskis šalia nebaigtos vyskupo Antano Tiškevičiaus statytos mūrinės varpinės pastatydino naujus mūrinius seminarijos rūmus

Buvusi Varnių kunigų seminarija. Dabar – Žemaičių vyskupystės muziejus

(vėlyvasis barokas). Jau pirmaisiais metais seminarijoje mokėsi apie 50 jaunuolių, o vėlesniais laikotarpiais kasmet mokydavosi vidutiniškai per šimtą studentų. Vyskupaujant Valančiui, per 12 metų Varniuose į kunigus buvo iššventinti 333 klierikai. Po trejetą jų kasmet buvo siunčiama į Peterburgo dvasinę akademiją. Tai

papročio Žemaičių kunigų seminaristus siųsti studijuoti į Vilniaus akademiją tęsinys. Varnių kunigų seminarija parengė daug šviesių, mokytų, dvasingų, Bažnyčiai ir tautai nusipelnusių žmonių, kurie čia būrėsi bendrai veiklai.

Po 1864 m. sukilimo Varniuose susibūręs intelektualinis centras buvo išdraskytas – vyskupas iškeltas į Kauną, o pati seminarija uždaryta. Masyvaus, įspūdingo bokšto puošiamame seminarijos pastate įsikūrė Dono kazokų dalinys, turėjęs regione palaikyti tvarką ir gąsdinti gyventojus. Rūmus pritaikant kareivinėms, stipriai pakeistas pastato vidinis planas, sunaikinta daug dekoro elementų. Kazokų dalinys Varniuose išbuvo iki pat 1905 m., kuomet praūžusi revoliucija išprovokavo liberalias reformas visoje Rusijos imperijoje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pastate kareivinės išliko ir čia įsikūrė drausmės kuopa, vėliau kiti daliniai. Po 1926 m. įvykdyto perversmo buvusios Varnių seminarijos patalpose buvo įkurta koncentracijos stovykla, kurios kalinius vasaros darbams paleisdavo į savus ūkius, prašydami žiemai pargrįžti. Sovietmečiu čia buvo įrengtos mokymo įstaigos. Prasidėjus Atgimimui prasidėjo ir seminarijos pastato istoriniai, archeologiniai, meniniai tyrinėjimai. Iki 1995 m. atstatytas fasado bokštas ir atkurtas originalus, brandžiajam barokui būdingas stogas. 1999 m. rūmai perduoti Žemaičių vyskupystės muziejui. Žemaičių kultūros draugijos iniciatyva tais pačiais metais prie rūmų pastatytas skulptoriaus Arūno Sakalausko sukurtas paminklas Žemaičių vyskupui Merkeliui Giedraičiui ir kanauninkui Mikalojui Daukšai.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

KONTAKTAI

Žemaičių vyskupystės muziejus (buv. Varnių kunigų seminarija)
S. Daukanto g. 6, 88138 Varniai, Telšių r.
Tel. (8 444) 47 455
Mob. tel.: (8 687) 20 198, (8 615) 94 309

DARBO LAIKAS

Pirmadieniai–ketvirtadieniai 8.00–17.00 val.
Penktadieniai ir valstybinių švenčių išvakarėse 8.00–16.00 val.
Šeštadieniai ir sekmadieniai 11.00–18.00 val.
Valstybinių švenčių dienomis ekskursijos priimamos iš anksto susitarus.

VIEŠVĖNAI 42

ISTORIJA. Viešvėnai rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą minimi 1253 m. Ceklio žemės dalybose. Tuo metu žemės centru buvo Viešvės upelio pakrantėje esantis Getautės piliakalnis, šalia kurio, kiek labiau į pietus, yra Kungių (Kunigų) kaimas, menantis XIII a. čia buvusį Viešvės žemės kunigaikščio piliakalnį ir Senųjų (Didžiųjų) Viešvėnų kaimą. Nuo Vytauto laikų miestelis priklausė karaliaus valdoms ir iki XVI a. jį administravo žemaičių seniūnai. 1527 m. Viešvėnus savo tiesioginę globon perėmė didysis kunigaikštis.

1884 m. poetą Antaną Baranauską įšventinus vyskupu, jam, kaip vyskupui sufraganui, atiteko Viešvėnų dvaro valda. Prižiūrėti dvarą ėmėsi vyskupo brolis Anupras Baranauskas, buvęs 1863 m. sukilimo dalyvis ir Sibiro tremtinys, kuris čia pastatė naują gyvenamąjį namą bei ūkinius pastatus. Taip į Žemaičių žemę atkeliavo Baranauskų giminė.

1999 m. Viešvėnų bažnyčios šventoriuje perlaidoti kunigo Prano Gustaičio, sovietų žiauriai kankinto ir sušaudyto 1946 m. Vilniaus saugumo kalėjime, palaikai, atrasti ir atpažinti Tuskulėnų masinėje kapavietėje. Jo atminimui pastatyta skulptoriaus Antano Kmieliausko sukurta skulptūra „Pieta“.

2003 m., minint Viešvėnų 750-ąsias metines, ant kalniuko, netoli bažnyčios, šalia klebonijos Viešvėnų klebono kun. Kęstučio Pajaujo iniciatyva pastatytas paminklas – Kryžius ir Švč. Mergelės Marijos skulptūra. 2008 m. šalia bažnyčios iškilo Prisikėlusiojo Jėzaus skulptūrinė kompozicija.

BAŽNYČIA. Medinę Švč. Trejybės bažnyčią 1758 m. fundavo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės taurininkas ir Viešvėnų seniūnas, dvaro valdytojas Pranciškus Pilsudskis su žmona Joana. Taip miestelyje atsirado pirmieji maldos namai. Apie 1786 m. šventovė perstatyta siekiant atnaujinti jos išvaizdą. XIX a. viduryje kunigo Dominyko Styrbinskio ir Viešvėnų gyventojų lėšomis buvo pastatyti nauji maldos namai, kurie, keletą kartų atnaujinti, tebestovi iki šių dienų. Nors parapijos

Paminklas Dievui ir Tėvynei

Antkapinis paminklas Viešvėnų klebonui kun. Pranui Gustaičiui, 1946 metais nužudytam komunistų. Skulpt. Antanas Kmieliauskas

Viešvėnų Švč. Trejybės
bažnyčios fasado
fragmentas

teisių siekta nuo XIX a. pabaigos, bet tik 1924 m. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius Viešvėnuose įsteigė parapiją. Bažnyčia vienanavė, lotyniškojo kryžiaus plano, su trimis dviejų tarpinių altoriais. Tai liaudiškų formų, medinis, stačiakampio plano pastatas, turintis neogotikos bruožų, su fasade įtaisytu bokštu. Didžiajame dviejų tarpinių drožiniiais ir kolonomis puoštame altoriuje kabo paveikslas „Švč. Trejybė ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimas į dangų“, 1832 m. nutapytas profesionalaus dailininko. 1832 m. nutapytas neįžinomo dailininko paveikslas „Šv. arkangelas Mykolas“ puošia šoninio altoriaus viršutinį tarpinį. Bažnyčioje saugomi keturi reti XIX a. arnotai ir 1817 m. padaryta monstracija.

Viešvėnų Švč. Trejybės
bažnyčia ir varpinė

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 12.00 val.

Šiokiadieniais 18.00 val. (vasaros laiku), 17.00 val. (žiemos laiku)

ATLAIDAI

Švč. Trejybės – 1-ąjį sekmadienį po Sekminių

KONTAKTAI

Švč. Trejybės bažnyčia

Ramybės g. 2, 88068 Viešvėnai, Telšių r.
Tel. (8 444) 43 673

RAINIAI 43

ISTORIJA. Rainius kažkas pavadino „skausmo ašara sopulingame tautos rožinyje“. 1941 m. įvykusios žudynės nedidelį prie Telšių esantį miestelį įtraukė į kruvinojus Lietuvos istorijos puslapius.

Apie tūkstantį gyventojų turintys Rainiai įsikūrę šalia Masties upelio. XIX a. minimas Kaminskiams priklausęs dvaras. Lietuvai 1918 m. paskelbus nepriklausomybę, dvarininkai pasitraukė į Lenkiją, dvaras buvo nacionalizuotas, o žemė išdalinta valstiečiams. Dvaro centras už nuopelnus kultūrai 1936 m. padovanotas žymiam visuomenės veikėjui, dainininkui Kiprui Petrauskui (1885–1968).

Vokietijos kariuomenei 1941 m. birželį užpuolus Sovietų Sąjungą, pastarosios daliniai ir visas administracinis aparatas ėmė paskubomis ir chaotiškai trauktis, pakeliui naikindami viską, ką suspėja. Naktį iš birželio 24-osios į 25-ąją, besitraukiantys NKVD darbuotojai ir Raudonosios armijos kareiviai, talkinami vietinių kolaborantų, žiauriai nukankino 73 (gal 74) Telšių kalėjime kalintus politinius kalinius. Tai nebuvo aukšti politiniai veikėjai, bet eiliniai, valstybei neabejingi Respublikos piliečiai: mokytojai, advokatai, mokiniai, tarnautojai, ūkininkai, darbininkai. Jų vienintelė kaltė – nepaklusnumas okupantams, laisvės troškimas, patriotinis sąmoningumas. Ypač stebina šio nusikaltimo brutalumas. Tai daryta sąmoningai, siekiant karo

Rainių žudynių
vieta

Rainių Kančios
koplyčia.

Architektai
Jonas Virakas,
Algirdas Žebrauskas

pradžioje įbauginti kitus lietuvius, norint palikti savo galios ženklą. Kalinių lavonai paskubomis buvo sumesti į duobes ir nerūpestingai užkasti.

1941 m. birželio 28 d. jų kūnus atrado atsitiktinis praeivis. Liepos 1 d. Rainių kankinių karstai, lydimi artimųjų ir gausios juos pagerbiančių žmonių minios, buvo atlydėti į Telšių katedros šventorių, kur vyko šv. Mišios, po kurių kankiniai palaidoti Telšių kapinėse, broliškame kape. Vieta miške, kur įvyko tragedija, buvo aptverta, pastatyta atminimo lenta. Nors tebevyko karas, Rainių žudynes stengtasi įtvirtinti žmonių atmintyje: išleista knygelė *Rainių kankiniai*, jaunas architektas Jonas Virakas ėmėsi statyti koplyčią Telšių kapinėse.

Sovietų kariuomenei 1944 m. spalį vėl okupavus Telšius, pradėta statyti koplyčia buvo nugriauta, o architektas Virakas suimtas ir įkalintas Vorkutos lageriuose. Rainių miškelis buvo iškirstas, sovietų valdžia darė viską, kad Rainių kankinius žmonės pamirštų. Tačiau atminimas, nepaisant visų sovietų valdžios pastangų, išsaugotas. Kiekvieną birželį (o jei KGB pareigūnai

Rainių kankinių
vardai atminimo
lentoje

labai akylai saugodavo – liepos ar kokį kitą mėnesį) Rainiuose, žudynių vietoje, lyg iš po žemių, nors ir neilgam, išdygdavo kryžiai, kurie sovietų būdavo sudeginami ar kitaip sunaikinami. Jaunimas žudynių vietoje iškeldavo trispalvę...

ATMINTIS. Pagal rastus architekto Jono Virako eskizus Telšių rajono architektas Algirdas Žebrauskas parengė koplyčios projektą. Už Lietuvos žmonių ir įvairių organizacijų suaukotus pinigus Žemaičių kultūros draugija netoli miškelių pastatė koplyčią, kurią 1991 m. birželio 23 d. įvykusiame iškilmingame Rainių kankinių nužudymo 50-ųjų metinių paminėjime pašventino Telšių vyskupas Antanas Vaičius. Nors tai skausmo, kančios ir mirties prisiminimo vieta, tačiau Kančios koplyčioje vyrauja balta spalva. Tuo norėta priminti, kad žmogaus kančia, sujungta su Jėzaus Kristaus kančia, – prasminga, ji veda į prisikėlimą, į žmogaus ir tautos atgimimą. Šviesūs Algirdo Dovydeno vitražai, atspindintys Kristaus ir Rainių kankinių kančią, o centre – skulptoriaus Remigijaus Midvikio baltas marmuro kryžius. Rainių kankinių ir tremtinių kančia, partizanų auka persipynusi Jėzaus ir jo Motinos kančia pavaizduoti dailininko Antano Kmieliausko freskose. Koplyčios bokšte – Rainių kankinių varinės figūros su lyg ant kryžiaus ištiestomis rankomis, surištomis virve, daro juos artimus Jėzaus Kristaus kančiai. Rainių kankinių atminimui pasodintas Atminties ąžuolynas.

**Kryžius Rainių
kankinių kančiai
atminti.**

Skulpt. Remigijus
Midvikis

1991 m. lapkričio 1 d. Rainių miškelyje, žudynių vietoje, buvo pastatytas Remigijaus Midvikio kryžius, primenantis sovietų sunaikintus kryžius ir kankinių kančią.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

KONTAKTAI

Rainių kančios koplyčia

87001 Rainiai, Telšių r.

Tel. (8 444) 70 282

TELŠIAI 44

ISTORIJA. Telšiai – Žemaitijos sostinė, nuo 1926 m. didžiąją dalį žemaičių apimančios Telšių vyskupijos centras. Miesto Šv. Antano Paduviečio katedros požemyje Dievo tarno Telšių vyskupo, kankinio Vincento Borisevičiaus kapas.

Telšiai įsikūrę vaizdingoje vietovėje ant septynių kalvų prie Masčio ežero. Žmonės šiose apylinkėse gyveno jau neolito laikotarpiu, tačiau rašytiniuose šaltiniuose Telšiai paminėti tik 1450 m. kaip karališkasis dvaras, kurį valdė žemaičių seniūnai ir kiti aukšti LDK parei-

gūnai. XV a. šalia dvaro išaugo miestelis, kuriame rinkosi Žemaičių seniūnijos seimai ir teismai. XVII a. pab. – XVIII a. Telšiai tapo svarbiu kultūriniu ir politiniu centru. LDK pakancleris Povilas Sapiega, sekdamas Jonu Chodkevičiumi (1609 m. įkurtas vienuolynas Kre-

**Telšių miesto dalis
prie Masčio ežero**

tingoje) ir Andriejumi Valavičiumi (1614 m. Tytuvėnų vienuolynas), 1624 m. į miestą pakvietė brolius bernardinus, įsikūrusius ant Insulos kalvos. Nors miestas stipriai nukentėjo per XVIII a. pradžios marą – išmirė beveik visi gyventojai, – jis greitai atsigavo. 1764 m. Telšiuose buvo įsteigtas žemės teismas. 1791 m. karalius Stanislovas Augustas suteikė Telšiams savivaldos teisę – Magdeburgo teisę ir herbą, kuriame vaizduojamas vyskupas šv. Stanislovas.

Žemaičiai aktyviai dalyvavo 1831 m. ir 1863 m. sukilimuose. Miestą sukilėliai buvo išlaisvinę iš rusų valdžios, sudarę savo vyriausybę. Už tai daug bajorų ir

**Telšių miesto vaizdas
su katedra**

Vyskupų rūmai dvasininkų buvo suimta, ištremta į Sibirą, o kai kurie net sušaudyti. 1855 m. buvo uždarytas pranciškonų vienuolynas. 1864 m. Telšių ganyklose sušaudyti kunigai Izidorius Noreika ir Antanas Gargasas, kurių palaikai 1922 m. perlaidoti katedros šventoriuje. Telšių istorijoje lūžis įvyko jame įkūrus vyskupijos centrą: pastatydinti vyskupų rūmai, o buvusio vienuolyno patalpose įkurta kunigų seminarija. Pastarosios rektoriumi buvo paskirtas Vincentas Borisevičius (1887–1946). Sovietmečiu seminarijos veikla sustabdyta ir

Telšių
Švč. Mergelės
Marijos Ėmimo
į dangų bažnyčia

atkurta 1989 m. vyskupo Vincento Vaičiaus iniciatyva, suteikiant jai Borisevičiaus vardą. Šis ilgametis rektorius 1940-aisiais buvo įšventintas į vyskupus. Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai jis griežtai kritikavo bažnyčios persekiojimą ir buvo suimtas. Po žiaurių tardymų 1946 m. sušaudytas ir palaidotas masiniame kape Tuskulėnuose. 1999 m. palaikai surasti ir perlaidoti Telšių katedros kriptoje.

BAŽNYČIA. 1536 m. Telšiuose buvo pastatyta pirmoji medinė Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia. Bažnyčia apie 1700 m. buvo perstatyta, tačiau XIX a. pradžioje neremontuojama pradėjo griūti ir caro

Telšių Šv. Antano
Paduviečio
katedra

Šv. Antano paveikslas

Telšių katedros
interjeras

valdžia ją uždarė, o 1835 m. – nugriovė. 1867 m. jos vietoje buvo pastatyta bizantinio stiliaus ortodoksų cerkvė. Tik 1932 m. po ilgo teismo proceso katalikai atgavo šventovę, kuri 1935 m. buvo rekonstruota į katalikų bažnyčią. O stačiatikiai, gavę iš katalikų bendruomenės 30 tūkst. litų, pasistatė Šv. Mikalojaus Stebukladario cerkvę.

KATEDRA. 1650 m. kiek anksčiau įkurdinti vienuoliai bernardinai Telšiuose pastatė Šv. Antano Paduviečio bažnyčią. XVIII a. pradžioje ji sudegė, o 1738 m. pastatyti nauji, taip pat mediniai maldos namai. Mūrinę bažnyčią pradėta statyti dar XVIII a. viduryje, bet konsekruota ji buvo tik amžiaus gale – 1794 m. Su pertraukomis šventovė buvo perstatinėjama visą XIX a. 2-ąją pusę iki 1914 m. Perkėlus vyskupijos centrą, ji tapo katedra. Tai vėlyvojo baroko, pereinančio į kla-

Telšių katedros durys.
Dail. Romualdas
InčirauskasTelšių katedros lubų
tapyba

sicizmo stilių, pastatas. Jis stačiakampis, vienabokštis, su trisiene apside. Vidus pilioriais padalytas į tris navas, kurios dengtos skliautais. Vieninteliame Lietuvoje dviaukščiame didžiajame altoriuje, viršutinėje jo dalyje, įkomponuotas šv. Antano paveikslas ypač gerbiamas maldininkų. Katedros vyskupų kriptoje palaidoti trys Telšių vyskupai: šalia Borisevičiaus ilsisi Vasario 16-osios akto signataras Justinas Staugaitis ir Pranciškus Ramanauskas. 2009 m. katedroje įstatytos naujos durys, skirtos 600 metų krikšto jubiliejui paminėti, kuriuose meniškai pavaizduota Žemaitijos krikšto istorija.

Telšių katedros durų
fragmentas.Dail. Romualdas
Inčirauskas

Memorialinė lenta, skirta vyskupams Vincentui Borisevičiui, Pranciškui Ramanauskui ir Vasario 16-osios akto signatarui Justinui Staugaičiui

INFORMACIJA PILGRIMAMS

Šv. Antano Paduviečio katedra

Šv. Mišios

Sekmadieniais 8.00, 10.00, 12.00, 15.00, 18.00 val.
Šiokiadieniais 8.00, 18.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Antano Paduviečio – birželio 13 d. (keliami į artimiausią sekmadienį)

KONTAKTAI

Šv. Antano Paduviečio katedra

Katedros a. 2, 87131 Telšiai

Tel. (8 444) 60 500

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

Šv. Mišios

Sekmadieniais 8.30, 10.00, 12.00, 15.00, 18.00 val.
Pirmadieniais–šeštadieniais 18.00 val.

ATLAIDAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinė) – rugpjūčio 15 d.

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

Šviesos g. 2, 87127 Telšiai

KĖSTAIČIAI 45

ISTORIJA. Nedidelis kaimas šalia pagrindinės Žemaičių vyskupo rezidencijos išsiskiria karštu tikėjimo paliudijimu: XIX a. kaimo bendruomenė narsiai gynė bažnyčią nuo carinės valdžios represijų. Šiandienė 30 gyventojų neturintys Kėstaičiai praeityje buvo nemažas dvaras, priklausęs Kėstavičių giminei. Nuo jos pavadinimą gavo ir dvaras, ir šalia jo išaugusi gyvenvietė. Kėstavičiai šią valdą gavo už nuopelnus valdovui Žygimantui Augustui. Tačiau į miestelį kai-

mas neišaugo. Iš Kėstavičių XVII a. pab. – XVIII a. pr. dvarą nupirko Jonas Antanas Rimgaila, kuris 1738 m. į Kėstaičius pasikvietė vienuolius rokitus. Šis ordinas kaimelyje įkūrė vienuolyną ir pastatė dvylikos lovų ligoninę vargšams, neįgaliesiems, kenčiantiesiems. XVIII a. viduryje ligoninė išsiplėtė ir galėjo priimti iki 30 ligonių vienu metu. 1842 m. rusų valdžia, po 1831 m. sukilimo uždarinėdama katalikiškas įstaigas, atėmė iš rokitų turėtą žemę. Šie, nepajėgdami ligoninės išlaikyti, buvo priversti ją uždaryti. Vargšai buvo perkelti į Telšių ligoninę, o neįgalieji į Vilnių pas vienuolius bonifratrus. Caro valdžiai nenusavinus pastatų, vyskupas Simonas Mykolas Giedraitis 1843 m. birželio 26 d. juose įsteigė kunigų invalidų namus.

BAŽNYČIA. Pirmąją bažnyčią Kėstaičiuose pastatė jų savininkas Kėstavičius. Po XVIII a. pradžioje kaimelį nusiaubusio maro, 1715 m. maro aukų palaidojimo vietoje pastatyta nedidelė koplytėlė, kur kunigas retskykais aukodavo šv. Mišias. Rimgailos pakviestieji rokitai įsikūrė prie bažnyčios, o šiai 1808 m. sudegus drauge su ligonine, daug prisidėjo prie naujos šventovės, iškilusios 1820 m., statybų. Dar XVIII a. popiežius Pijus VI atskira bule įsteigė Šv. Roko ir Šv. Sebastijono atlaidus ir atsiuntė šv. Roko relikvijas.

Po vienuolyno veiklos apribojimo bažnyčia dar veikė drauge su pertvarkyta ligonine. Tačiau 1886 m. carinė valdžia pradėjo ruošti ir šventovės uždarymui. Maldos namus uždaryti planuota tų metų rugsėjo 24-ąją. Gerokai iš anksto policija ėmė saugoti, kad bažnyčios

Atminimo žymuo buvusios bažnyčios vietoje

Buvusios bažnyčios vietoje Telšių vyskupo Jono Borutos iniciatyva išaugo Kryžių kalnelis

ir neįgaliųjų namų turtas nebūtų išvežtas. Gyventojai, žinios apie uždarymą paveikti, būriais rinkosi į bažnyčią, kur, vieni kitus pakaisdami, ištisai budėjo, giedojo, meldėsi. Atvažiavusi komisija rado pilną bažnyčią žmonių. O kad šventovė nebūtų uždaryta, moterys nukėlė bažnyčios duris ir jas paslėpė. Valdžios atstovai ir kunigai, atėję į bažnyčią, rado ją atvirą.

Ir vėliau žemaičiai plūdo į kaimą iš viso regiono ir saugojo maldos namus nuo uždarymo. Žmonės nebetilpo ne tik bažnyčioje, bet ir šventoriuje. Laukiant naujų valdžios veiksmų, aplink bažnyčią pastatytos barikados, užtvirta zakristija, kad iš jos nebūtų išneštas Švč. Sakramentas.

Nepajėgdama paimti bažnyčios, valdžia ėmėsi griežtesnių priemonių, ir buvo pasiųsti trys kazokų eskadronai drauge su keletu vežimų, prikrautų kirvių, pjūklų, kastuvų, virvių ir kitų įrankių bažnyčiai ardyti. Pagaliau ketvertu arklių pakinkytoje karietoje atvažiavo pats gubernatorius, lydimas keliolikos ant širmų žirgų raitų kazokų, su orkestro dūdomis. Gubernatorius bažnyčią apžiūrėjo iš lauko, o viduje pamatė daugybę žmonių. Tada kazokai ėmė ją šturmuoti, daug žmonių nukentėjo, galiausiai bažnyčia buvo paimta – kirviais sukapojo altorius, kryžius, sakyklą, klausykla, šventoriuje kryžiaus kelio stočių kopyltėles, sudaužė paveikslus ir bandė nugriauti bokštą bei nuplėšti stogą, bet, nebaigę savo darbo, kartu su gubernatoriumi išvyko iš Kęstaičių. Tarp daugybės sužeistųjų ir suimtųjų buvo ir moterų.

Kęstaičių bažnyčios gynimas buvo pirmas viešas lietuvių pasipriešinimas stačiakinimui ir rusifikacijai. Įkvepiantis tikinčiųjų pavyzdys nepamirštas. Nors sovietmečiu ten buvo įrengtas tankodromas ir vietovė buvo neprieinama pašaliniais, tačiau Lietuvai atgavus nepriklausomybę, buvusios bažnyčios vietoje pastatytas kryžius, o Telšių vyskupo Jono Borutos iniciatyva išaugo Kryžių kalnelis.

ALSĖDŽIAI 46

ISTORIJA. Apie tūkstantį gyventojų turintis Alsėdžių miestelis įsikūręs Plungės rajone, prie Sruojos upės. Tai senoji žemaičių vyskupų rezidencija. Gyvenvietė išaugo iš papilio, ir iki šių dienų yra išsaugojusi savaimingą radialinį miestelio planą. Rašytiniuose šaltiniuose Alsėdžiai pirmą kartą paminėti 1253 m. – Kuršo

vyskupo ir Livonijos ordino magistro numatytų užkariauti žemių dalybų akte. 1421 metais, vykstant Žemaitijos christianizacijai, didysis kunigaikštis Vytautas miestelį priskyrė Medininkų vyskupui. XV–XVI amžių sandūroje prie rezidencinio vyskupų dvaro radosi miestelis. Vyskupas Merkelis Giedraitis čia buvo įkūręs pirmąją vyskupijoje kunigų seminariją. 1643 m. Alsėdžiuose net sušauktas vyskupijos kunigų sinodas. Paskutinis Alsėdžiuose gyvenęs žemaičių vyskupijos valdytojas buvo Jonas Krizostomas Gintila, surinkęs ir čia saugojęs savo 30 tūkst. tomų biblioteką. Tik 1850 m. vyskupas Motiejus Valančius rezidenciją nusprendė perkelti į Varnius. Valdant carinei Rusijai, dvaras konfiskuotas, o XX a. pradžioje jis sudegė, tad šandien iš jo nelikę nė pėdsako. 1930 m. ir didžiąją miestelio dalį nuniokojo gaisras.

Iš Alsėdžių kilęs garsus išėivijos menininkas ir bibliofilas Kazys Varnelis (1917–2010). Miestelio kapinėse amžino poilsio atgulė Vasario 16-osios akto signataras Stanislovas Narutavičius (1862–1932), kurio jaunesnysis brolis Gabrielius Narutowiczius (1865–1922) buvo pirmasis nepriklausomos Lenkijos prezidentas.

Alsėdžių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios apsidė

Alsėdžių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia

BAŽNYČIA. Pirmoji medinė bažnyčia vyskupo Baltramiejaus Svirnkavičiaus iniciatyva Alkos kalno papėdėje pastatyta dar apie 1475 m., kartu įkuriant ir parapiją. Antroji, funduota vyskupo Jurgio Tiškevičiaus, pastatyta 1648 m., taip pat medinė. 1765 m. prie maldos namų įkurta parapiinė mokykla. Nukasus kalno viršūnę 1793 m. pabaigta ir dabar miestelį puošia šalia pagrindinės aikštės esanti Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia, o senosios vietoje stovi koplyčia. Barokinę bebokštę baziliką primenanti šventovė – tai stačiakampio plano medinis pastatas su trisiene apside ir dviem bokšteliais. Vidus sudarytas iš trijų navų, puoštas aštuoniais barokiniais mediniais altoriais. Šoniniame – vertingas XVIII a. Šv. Šeimos paveikslas. Visi altoriai atnaujinti XX a. pradžioje. Medinėje varpinėje skamba garsiojo Jono Delamarso dirbtuvėje 1679 m. išlietas žalvarinis varpas. Šventoriaus tvora mūrinė, su stulpiniais vartais. Čia palaidotas šviesaus atminimo vyskupas nominatas, Žemaičių vyskupiją šešerius metus (1844–1850) valdęs Jonas Krizostomas Gintila. Kapą puošia antkapis su Švč. Mergelės Marijos skulptūra. Alsėdžiuose taip pat ilsisi bibliofilas bei ilgametis Alsėdžių klebonas Vaclovas Stirbys (1912–1982; 1950–1956 m. buvo ištremtas). Senovėje Alsėdžių bažnyčioje buvo stebuklingas Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Apie tai užsimena Albertas Vijūkas-Kojalavičiaus veikalė *Miscellanea* (apie 1630). Vėlesni autoriai rašo, kad Alsėdžiuose yra ne paveikslas, o statula. Šiuo metu gerbiamas Šv. Šeimos su šv. Ona paveikslas, nepuoštas votais.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. Mišios

Sekmadieniais 10.00, 12.00 val.

Šiokiadieniais 17.00 val.

ATLAIDAI

Šv. Onos – liepos 26 d.

Šv. Baltramiejaus – rugpjūčio 24 d.

Visi keliami į artimiausių sekmadienį.

KONTAKTAI

Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia

Bažnyčios g. 2, 90471 Alsėdžiai, Plungės r.

Tel. (8 448) 48 191

ŽEMAIČIŲ KALVARIJA 47

ISTORIJA. Žemaičių Kalvarijos miestelis visų pirma garsėja savo archajiškais Didžiaisiais Žemaičių Kalvarijos Švenčiausiosios Mergelės Marijos Apsilankymo atlidais, taip pat 20 stočių kryžiaus keliu ir XVII a. 1-ojoje pusėje žemaičių vyskupo Jurgio Tiškevičiaus

Žemaičių Kalvarijos atlidų procesija

įsteigta šventovė, kurioje yra Švč. Mergelės Marijos Krikščioniškų šeimų Karalienės paveikslas.

Šiandien nė 800 gyventojų neturintis miestelis yra labai sena gyvenvietė, pirmą kartą paminėta 1253 m. dokumente. Iki 1637 m. ji vadinta Gardais, kuriuos Vytautas Didysis padovanojo Medininkų vyskupijai. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius 1637 m. į Gardus

Maldininkai lanko Kryžiaus kelio stotis

Žemaičių
Kalvarijos
Dievo Motinos
paveikslas
(be aptaiso)

pakvietė vienuolius dominikonus, kuriems pastatė vienuolyną ir padovanojo žemės. Dominikonai Garduose 1639–1640 m. įkūrė Kalvarijos Kalnus – pastatė 19 koplyčių su 20 Kristaus kryžiaus kelio stočių (septintoji koplyčia turi dvi stotis). Čia žemę, atvežtą iš Jeruzalės, apšlakstytą Jėzaus Kristaus krauju, aplinkui koplyčias apibarstė pats fundatorius. Koplyčios liaudiško stiliaus, darniai įkomponuotos į kalvotą miestelio kraštovaizdį, puoštos monumentaliąja sienine tapyba. Ypač graži 18-ta, dailininko Kazio Varnelio ištapyta, stotis.

Nuo XVII a. vidurio Žemaičių Kalvarija pagarsėjo Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu paveikslu, kurį į miestelį iš Romos atgabeno vienuolis dominikonas. Nuo 1643 m. paveikslas laikomas stebuklingu. Broliai dominikonai inicijavo Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo atlaidus, kurie sujungti su kiek anksčiau pradėtais švęsti Kalvarijos Kalnų atlaidais. 1649 m. iš Liublino atgabenta Šv. Kryžiaus relikvija, kuri čia laikoma iki šių dienų.

Žemaičių Kalvarija stipriai nukentėjo per XIX a. sukilimus, o 1889 m. caro valdžios įsakymu dominikonų

vienuolynas buvo uždarytas. Stengtasi riboti maldininkų atvykimą, mažinti šios vietos populiarumą tarp tikinčiųjų. Atkūrus nepriklausomybę į miestelį atkeltas marijonų ordinas, kuris ėmėsi aktyvios veiklos: dirbo su jaunimu, vedė rekolekcijas, švietė kaimų bendruomenes, atnaujino bažnyčią ir Kryžiaus kelio stotis. 1939 m. iškilmingai paminėtas Žemaičių Kalvarijos kalnų įkūrimo 300-metis, į kurį atvyko per 100 tūkst. maldininkų.

Sovietmečiu miestelio pavadinimas pakeistas į Varduvą, bet tikinčiųjų pastangomis nei bažnyčia nebuvo uždaryta, nei Kryžiaus kelio stotys nugriautos. Valdžia bandė, tačiau nesėkmingai, trukdyti piligrimų atvykimui ir atlaidų organizavimui.

Žemaičių Kalvarijos atlaidai prasideda liepos pradžioje ir trunka dvi savaites, o šv. Mišias aukoja visos Lietuvos vyskupai. Kryžiaus kelią Žemaičių Kalvarijoje sudaro dvi pagrindinės dalys – „Kristaus suėmimo kelias“, prasidedantis nuo pirmosios stoties „Paskutinė vakarienė“ ir pasibaigiantis vienuoliktoje stotyje „Rotušė“, ir „Kryžiaus kelias“, prasidedantis vienuoliktoje stotyje

Žemaičių Kalvarijos
Švč. Mergelės Marijos
Apsilankymo bazilika

„Rotušė“ ir besitęsias iki paskutinės stoties „Kryžiaus atradimas“.

BAŽNYČIA. Manoma, kad jau 1593 m. Garduose, vyskupo dvaro teritorijoje, stovėjusi koplyčia. Kiti istorikai teigia, kad pirmąją Šv. Jono Krikštytojo koplyčią 1619 m. Gardų piliakalnyje pastatė Stanislovas Kiška. 1636 m. buvo įsteigta parapija, vyskupas Tiškevičius jau kitoje vietoje pastatė pirmąją bažnyčią. Nuo 1644 m. vienuoliai dominikonai laikė mokyklą, kurioje mokėsi ne viena Lietuvai svarbi asmenybė, pavyzdžiui, Motiejus Valančius ir Simonas Daukantas. 1750 m. pastatyta didesnė medinė šventovė, turėjusi net penkiolika altorių. Mūriniai maldos namai Žemaičių Kalvarijoje kiek kitoje vietoje pastatyti tik 1822 m., bet 1896 m. jie sudegė su visu archyvu. 1902 m. bažnyčia suremontuota tiksliai laikantis originalaus projekto, tik bokštai kiek paaukštinti. Nuo 1988 m. ji oficialiai vadinama Žemaičių Kalvarijos Švenčiausios Mergelės Marijos Apsilankymo mažąja bazilika. Pastatui būdingos iš baroko į klasicizmą perėinančios formos: šalia barokinių puošybos elementų matyti klasicistinis polinkis į ramumą, griežtumą ir konstrukcinių pradų demonstravimą. Šventovė trinavė, stačiakampio plano, su trisiene apside, besipui-

Žemaičių Kalvarijos
Švč. Mergelės Marijos
Apsilankymo bazilikos
interjeras

kuojanti dvibokščiu fasadu. Ją puošia devyni altoriai; centriniame įtaisytas stebuklais garsėjantis paveikslas, kurį nuo 2006 m. puošia popiežiaus Benedikto XVI šventintos karūnos.

INFORMACIJA PILIGRIMAMS

Šv. MIŠIOS

Sekmadieniais 10.00 val. (votyvą), 12.00 val. (suma)
Šeštadieniais 12.00 val.
Šiokiadieniais spalį–kovą 17.00 val., balandį–rugsėįj
19.00 val., gegužę–rugsėįj 12.00 val.
Mėnesinių atleidų metu 9.00, 10.00, 12.00 val.
Didžiųjų atleidų metu 8.00, 10.00, 12.00, 19.00 val.

KRYŽIAUS KELIAS

Mėnesinių atleidų metu po 12.00 val. šv. Mišių
Didžiųjų atleidų metu po kiekvienų šv. Mišių, o po
12.00 val. – procesija su Šv. Kryžiaus relikvija

ATLAIDAI

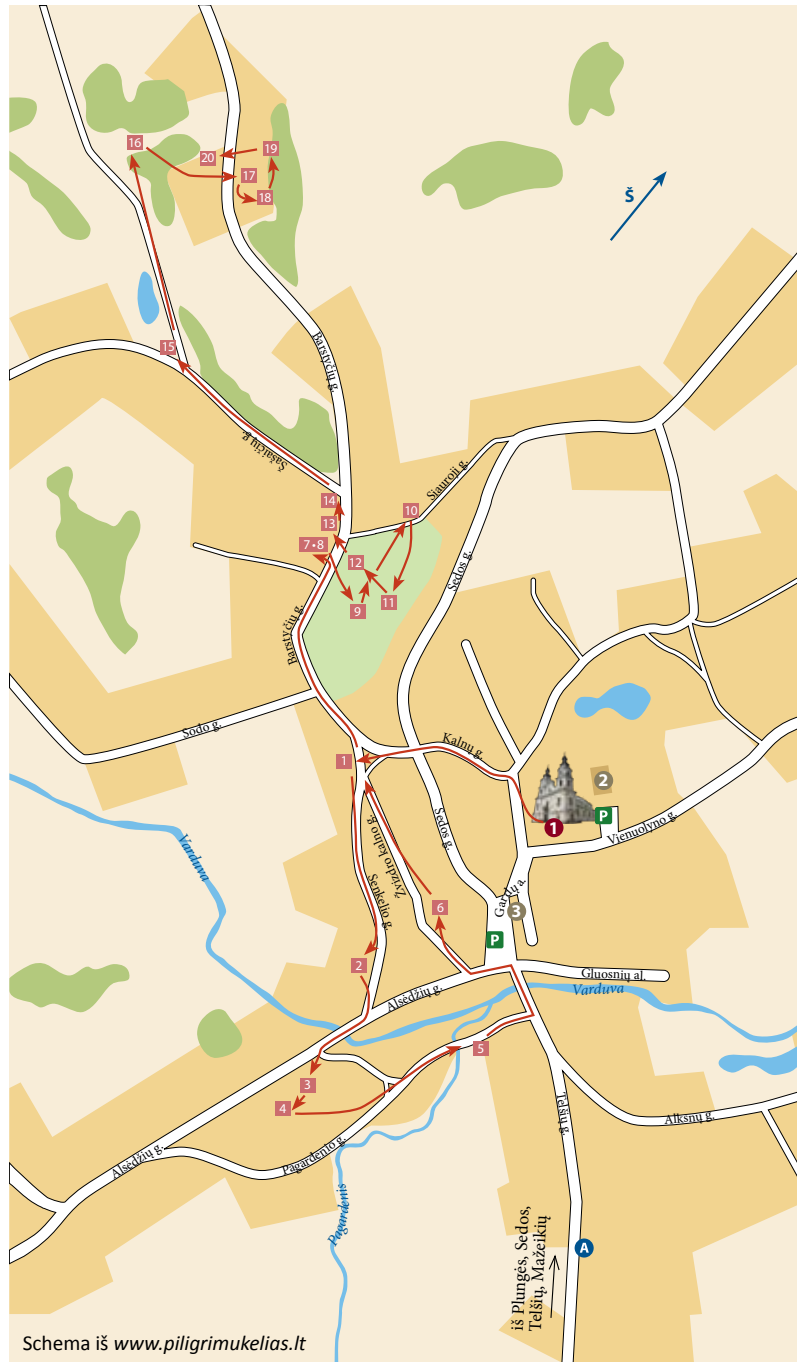
Mėnesiniai Švč. M. Marijos Apsilankymo atlidai – kiekvieno mėnesio 2 d. (jei tai šeštadienis ar sekmadienis – keliama į pirmadienį)

Didieji Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo atlidai – liepos 2–12 d.

KONTAKTAI

Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilika

Vienuolyno g. 1, 90442 Žemaičių Kalvarija, Plungės r.
Tel. (8 448) 43 088

- 1 Paskutinė vakarienė
 - 2 Jėzus atsisveikina su Marija
 - 3 Jėzus meldžiasi Alyvų sode
 - 4 Viešpats Jėzus suimamas
 - 5 Prie Kedrono upelio
 - 6 Pas Aną
 - 7 Pas Kajafą
 - 8 Kalėjime
 - 9 Pas Pilotą
 - 10 Pas Erodą
 - 11 Rotušėje
 - 12 Jėzus sutinka savo Motiną
 - 13 Jėzus sutinka šventąją Veroniką
 - 14 Prie Miesto vartų
 - 15 Simonas Kirėnietis padeda nešti kryžių
 - 16 Jėzus parpuola po kryžiumi trečią kartą
 - 17 Jėzų išvelka iš drabužių
 - 18 Jėzus kenčia ir miršta ant kryžiaus
 - 19 Jėzų laidoja
 - 20 Šventojo Kryžiaus atradimas
- 1 Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilika
2 Telšių kunigų seminarijos propedeutinio kurso ir rekolekcijų namai (buvęs vienuolynas)
3 Parapijos namai

PILIGRIMŲ SUSIMAŠTYMUI ŽEMAIČIŲ ŽEMĖS POETŲ EILĖS IR GIESMĖS

PASIUNTINIAMS Į KONSTANČĄ

*Nesigėdykit
Lietuviškos kilmės,
Kai išvysit vyskupus,
Krikščionių Tėvą,
Jų pilis bei rūmus...
Atsiminkite,
Kokia pas mus naktų erdvė,
Koks žvaigždžių gausumas!*

*Mes gi nesam
Palikti vieni prie marių,
Lyg tie akmenėliai
Lauko vidury. –
Juk mėnulis – mūsų tėvas,
Saulė – motina,
Sesuo – žvaigždė vakarė –
Mes ir nukryžiuotam Dievui
Atviri.*

*Gal be Jo
Ir žvaigždės
Nepaliauja kristi.
Ir kartoja marios
Aisčių giminės raudas? –
Jūs prašykite,
Kad jie pas mus
Atvestų Kristų
Per audras.*

Leonardas Andriekus OFM (1914–2003)

*Kada tik, Viešpatie, susigalvoju,
aš vis kaip saulės žiedas, į Tave smelkiuos.
Prisimena man Tavo nuogos rankos, kojos,
Dyglių vainikas ant galvos.*

*Nueina debesys, ir rūkas išsisklaido,
Ir vakare subėga žvaigždės ant dangaus.
Virš jų matau aš Tavo veidą,
veidą kaip Dievo ir žmogaus.
Matau, iš spyglio skleidžias žiedas.
Jau greit, jau greit vainikas visas sužydės.
Ir eina tautos, išrinktos ir atmestos, ir gieda
gražiausią posmą tą šventos giesmės.*

Vytautas Mačernis (1921–1944)

*Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Juk tėviška Tavo malonė daug gali, –
Mes Tavo per amžius vargingi vaikai.
Neapleisk, Aukščiausias, mūsų ir brangios Tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes!*

Maironis (1862–1932). Eilėraščio „Kur bėga Šešupė“ paskutinis posmas

KARALIENE MALONINGA, * Kalvarijoj stebuklinga, * išgirski tu mus prašančius, * malonių tavo trokštančius.

2 Guodi visus ir globoji, * malone šelpt nenustoji; * globoki mus, vargšus vaikus, * tavim taip pasitikinčius.

3 Kas tik tave čia maldavo, * išmeldė malonių tavo. * Išgelbėjai tu visados * kiekvieną, spaudžiamą bėdos.

4 Tavo malone ligoti * yr nuo ligų išvaduoti; * šlubi, raiši, kurti, akli * pagalba tavo stebisi.

5 Būk visada Žemaitijoj * tarsi savo viešpatijoj. * Globok, padėk čia tu visiems * kaip savo kūdikiams tikriems.

6 Veski tieson klystančiuosius, * meilėj laikyk tikinčiuosius; * padėki nugalėt vaidus, * klaidas ir nesutikimus.

7 Gink mus nuo velnio žabangų, * permaldauk tu Jėzų brangų. * Naikink visas kaltes piktas, * padėki mesti jų vietas.

8 Pragaro dvasių piktybę * tolinki savo galybe. * Tu daugel mums padėt gali, * nes Jėzaus Motina esi.

9 Atvaizde šiam stebuklingam * šlovint tave leisk garbingą. * Tavęs kas šaukias bėdoje, * visus laikyki širdyje.

10 Mums išprašyk atleidimą * visų mūs nusidėjimą. * Padėki nenustot vilties * regėti Dievą po mirties.

DANGAUS KARALIAUS Motina švenčiausia, * iš kūrinijos tu pati skaisčiausia! * Imk garbę, šlovę iš žmonių kaltųjų, * tau paklusniųjų.

2 Tu mūsų kraštą visada mylėjai, * jį savo garbei skirti panorėjai: * garsinę vietą padarei šventove * jau nuo senovės.

3 Esi laiminga, žeme Kalvarijos, * kuriai apreikšta sopoliai Marijos * ir Jėzaus kančios prie kelių ir vietų, * kraujas kur lieta.

4 Tegul Žemaičių žemė giesmės gieda, * tegul iš džiaugsmo ašaros jai rieda: * globa Marijos ją kas dieną lydi – * meilė jos didi.

5 Tegul šventojoj žemėj džiaugsmas skamba, * nes čia kiekvienas sau malonių randa * garsiam stebuklais atvaizde Marijos, * rojaus lelijos.

6 Visi sužino, kas tik čia atvyksta, * kiek daug stebuklų nuostabių įvyksta, * kiek čia visokių kenčiančių, ligonių * gauną malonę.

7 Užtark, Marija, mus pas savo Sūnų – * mylėti trokštam Jį dvasia ir kūnu; * padėk mums kalčių atleidimą gauti * ir Jam tarnauti.

8 Mums leisk pagerbti tavo vardą brangų. * Jis mus tesaugo nuo visų žabangų – * nuo bado, maro ir karų baisiųjų, * metų piktųjų.

9 Gyviesiems žemėj išprašyk sveikatą, * o mirusiesiems – rojaus laimės vietą; * tegul nė vienas amžinai nežūna, * kas tik čia būna.

10 Tegul kiekvienas gauna, ko tik prašo, * te tavo meilė jam malonę neša; * tegul sugrįžta visi suraminti * ir atgaivinti.

11 Te tavo vardą, jo didingą šlovę * plačiai paskelbia šitoji šventovė. * Tegul per amžius giesmės čia netilsta, * balsas neilsta.

Žemaičių Kalvarijos kalnų baigiamosios giesmės. Pirminis tekstas išspausdintas Jurgio Kasakausko giesmyne 1726 m. Šiuolaikinis tekstas paruoštas kun. Jono Paliūko MIC. *Liturginis maldynas*, Kaunas–Vilnius, 1984, p. 447–448; p. 448–449.

PILIGRIMYSTĖS VIETŲ RODYKLĖ

Alsėdžiai 136
 Ariogala 61
 Bernotai. Pasandravys 77
 Betygala 73
 Biržuvėnai 108
 Čekiškė 67
 Gelgaudiškis 39
 Gėluva. Birutkalnis 60
 Ilguva 33
 Janapolė 111
 Kačerginė 27
 Kauno arkikatedra 15
 Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčia 20
 Kelmė 94
 Kęstaičiai 134
 Kiduliai 42
 Kulautuva 45
 Kun. Antano Mackevičiaus suėmimo vieta 52
 Lyduvėnai 87
 Luokė 106
 Maironai 89
 Pagryžuvys 92
 Palazduonys 65
 Paprieniai. Prof. Prano Dovydaičio sodyba 68
 Paštuva 47
 Plokščiai 36
 Rainiai 125
 Raudondvaris 23
 Seredžius 54
 Šatrijos kalva 105

Šiluva 82
 Telšiai 128
 Ugioniai 71
 Užventis 101
 Vaiguva 99
 Varniai. Katedra 117
 Varniai. Kunigų seminarija 121
 Varniai. Šv. Aleksandro bažnyčia 114
 Veliuona 57
 Verpena 97
 Viešvėnai 123
 Vilkija 50
 Zapyškis 30
 Žaiginys 79
 Žemaičių Kalvarija 139

ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO
PĖDSAKAIS

PILIGRIMŲ IR KELIAUTOJŲ
VADOVAS

Dailininkė Rasa Jasiulionytė

Tiražas 800 egz.

Išleido LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

Pilies g. 8, 01123 Vilnius

Spausdino UAB „Spaudos praktika“

Chemijos g. 29, 51333 Kaunas

